

TYÖRYHMÄMIETINTÖ 2006:10

*Lapsen elatusavun suuruuden
arvioiminen*

OIKEUSMINISTERIÖN TYÖRYHMÄMIETINTÖ 2006:10

*Lapsen elatusavun suuruuden
arvioiminen*

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2006

ISSN 1458-6452
ISBN 952-466-363-5
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
31.5.2006

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)	Julkaisun laji Työryhmämietintö	
Elatusapujen ohjeistamistyöryhmä	Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Puheenjohtaja: Markku Helin Sihteerit: Tuomo Antila ja Mette Manninen	Toimielimen asettamispäivä 29.7.2005	
Julkaisun nimi Lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen		
Julkaisun osat		
Tiivistelmä Työryhmän mietinnössä ehdotetaan ohjetta lapsen elatusavun suuruuden laskemisesta. Ohjeen tarkoituksena on yhdenmukaistaa kuntien sosiaaliviranomaisten toimintaa, kun ne opastavat vanhempia elatusavun oikean määrän arvioimisessa ja harkitsevat, voidaanko vanhempien tekemä sopimus elatusavusta vahvistaa lapsen elatuksesta annetun lain 8 §:n 2 momentin nojalla. Ehdotettu ohje perustuu lapsen elatuksesta annetun lain säännöksiin. Elatusavun suuruutta laskettaessa lähtökohtina ovat lapsen elatuksen tarve ja kummankin vanhemman elatuskyky. Näille laissa väljästi kuvatuille kriteereille on pyritty löytämään täsmäntävä tulkinta, jotta ennakoitavuus paranisi ja yhdenmukaisuus lisääntyisi elatusavun suuruuden määrittelyssä. Lapsen elatuksen tarvetta arvioitaessa lapsen yleisinä kustannuksina pidettäisiin ohjeessa osoitettua rahamäärää, jonka suuruus riippuu siitä, mihin ikäryhmään lapsi kuuluu. Tämän lisäksi lapsen asumiskustannuksina otettaisiin huomioon ohjeessa osoitettu osuus lapsen kanssa asuvan vanhemman asumismenoista. Lapsen päivähoitomaksut, koulutuskulut, erityisen harrastuksen kulut ja eräät näihin verrattavat kulut otettaisiin huomioon joko tosiasiallisten kustannusten tai kohtuullisina pidettävien kustannusten suuruusina. Lapsilisä ja lapsen muut kuin satunnaiset tai vähäiset tulot vähennettäisiin edellä mainittujen kustannusten määrästä. Vanhemman elatuskyky määräytyisi hänen tulojensa pohjalta. Eräissä tapauksissa otettaisiin lisäksi huomioon vanhemman mahdollisuudet hankkia tuloja ja vanhemman varallisuus. Elatuskyvystään vanhempi saisi yleisiin elinkustannuksiinsa vähentää ohjeessa osoitetun rahamäärän. Lisäksi hän saisi vähentää joko tosiasiallisten tai kohtuullisina pidettävien kustannusten suuruusina muun muassa asumiskustannuksensa, erityiset terveydenhoitokustannukset ja työmatkakustannukset sekä eräin rajoituksin lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset. Myös opintolainan korot ja lyhennykset otettaisiin vähennyksenä huomioon. Jos vanhemmalla on muita elatusvastuita, hän saisi lisäksi vähentää ohjeessa osoitetun määrän näiden täyttämiseksi. Jos lapsesta erossa asuva vanhempi tapaamisoikeuden nojalla pitää lasta runsaasti luonaan, hän saisi tehdä luonapitovähennyksen. Se tehtäisiin elatusavusta ohjeessa osoitetun taulukon mukaisesti. Kun elatusavun suuruus on laskettu ohjeessa osoitetuin tavoin, olisi lopuksi vielä arvioitava, onko lopputulos kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen kohtuullinen. Arvioinnin sitä edellyttäessä voitaisiin lasketun elatusavun määrää pienentää tai suurentaa. Elatusavun laskemista koskevan ohjeen lisäksi ehdotus sisältää ohjeen myös siitä, milloin vahvistettua elatusapua on perusteltua muuttaa olosuhteiden muutoksen perusteella. Koska ohjeen antaminen ei perustu laissa olevaan valtuutukseen, sillä ei ole sitovaa vaikutusta, vaan se on oikeudelliselta luonteeltaan suositus. Vaikka ohje on laadittu kuntien sosiaaliviranomaisia varten, työryhmä ei näe estettä sen käyttämiselle apuna lain tulkinnassa silloinkin, kun elatusavun suuruus vahvistetaan tuomioistuimessa.		
Avainsanat: (asiasanat) Elatusapu, elatusvelvollisuus		
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 12/41/2005		
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2006:10	ISSN 1458-6452	ISBN 952-466-363-5
Kokonaissivumäärä 94	Kieli suomi	Hinta 20,00 €
Luottamuksellisuus julkinen	Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
31.5.2006

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)	Typ av publikation Arbetsgruppsbetänkande	
Underhållsbidragsanvisningsarbetsgruppen	Uppdragsgivare Justitieministeriet	
Ordförande: Markku Helin Sekreterare: Tuomo Antila och Mette Manninen	Datum då organet tillsattes 29.7.2005	
Publikation (även den finska titeln) Bedömning av storleken för underhållsbidrag för barn (Lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen)		
Publikationens delar		
Referat I arbetsgruppens betänkande föreslås en anvisning för uträkning av storleken för underhållsbidrag för barn. Syftet med anvisningen är att förenhetliga kommunernas socialmyndigheters verksamhet då de vägleder föräldrarna vid bedömningen av en korrekt storlek på underhållsbidraget och överväger om ett avtal om underhållsbidrag kan fastställas med stöd av 8 § 2 mom. i lagen om underhåll för barn. Den föreslagna anvisningen baserar sig på bestämmelserna i lagen om underhåll för barn. Vid uträkningen av storleken på underhållsbidraget är utgångspunkterna barnets behov av underhåll och vardera föräldrarnas förmåga till underhåll. För dessa i lagen allmänt beskrivna kriterier har man eftersträvat att finna en preciserande tolkning så att förutsägbarheten skall bli bättre och enhetligheten ökas vid definieringen av storleken på underhållsbidraget. Vid bedömningen av barnets behov av underhåll skall som allmänna kostnader anses det penningbelopp som anges i anvisningen och vars storlek beror på till vilken åldersgrupp barnet hör. Dessutom skall som barnets boendekostnader beaktas den i anvisningen angivna andelen av boendeutgifterna för den förälder hos vilken barnet bor. Barnets dagvårdsavgifter, utbildningskostnader, kostnader för någon särskild hobby och vissa med dessa jämförbara kostnader skall beaktas antingen till den faktiska storleken eller till kostnader som kan betraktas som skäligen. Barnbidrag och barnets övriga än tillfälliga eller obetydliga inkomster skall dras av de ovan angivna utgifterna. En förälders underhållsförmåga skall bestämmas på basis av hans eller hennes inkomster. I vissa fall skall beaktas dessutom föräldrarnas möjlighet att skaffa inkomster och föräldrarnas förmögenhet. Av sin underhållsförmåga skall föräldern för sina allmänna levnadskostnader dra av ett i anvisningen angivet penningbelopp. Dessutom skall han eller hon antingen till det faktiska beloppet eller som skäligen bedömda kostnader få dra av bl.a. sina boendekostnader, särskilda hälsovårdskostnader och kostnader för arbetsresor och med vissa begränsningar resekostnader föranledda av umgänget med barnet. Också räntor på och amorteringar av studielån skall beaktas som avdrag. Om en förälder har andra underhållsansvar skall han eller hon dessutom få dra av ett i anvisningen angivet belopp för att uppfylla dessa. Om den förälder som bor skilt från barnet har barnet mycket hos sig, skall han eller hon dessutom få göra ett umgängesavdrag. Det skall göras från underhållsbidraget enligt en tabell som anges i anvisningen. När storleken på underhållsbidraget räknats ut på det sätt som anvisningen anger skall dessutom göras en bedömning om slutresultatet med beaktande av alla omständigheter i ärendet är skäligt. Om denna bedömning ger anledning till det, skall det uträknade underhållsbidraget antingen kunna reduceras eller höjas. Vid sidan av anvisningen om uträkning av underhållsbidraget innehåller förslaget också en anvisning om när det är motiverat att ändra ett fastställt underhållsbidrag på grund av ändrade omständigheter. Eftersom anvisningen inte grundar sig på ett bemyndigande i lag har den inte bindande verkan utan är till sin rättsliga karaktär en rekommendation. Fastän anvisningen har sammanställts för kommunernas socialmyndigheter, ser arbetsgruppen inget hinder för att den används som hjälp vid tolkningen av lagen också då storleken på underhållsbidraget fastställs av en domstol.		
Nyckelord Underhållsbidrag, underhållsskyldighet		
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 12/41/2005		
Seriens namn och nummer Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2006:10	ISSN 1458-6452	ISBN 952-466-363-5
Sidoantal 94	Språk finska	Pris 20,00 €
Distribution Edita Prima Ab	Förlag Justitieministeriet	

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 29 päivänä heinäkuuta 2005 työryhmän laatimaan ehdotuksen lasten elatusapujen suuruutta koskeviksi ohjeiksi. Työryhmän tehtäväksi annettiin laatia lapsen elatuksesta annetun lain pohjalta ehdotus ohjeiksi, joilla yhdenmukaistetaan lapsen elatusavun suuruuden arviointia. Ohjeiden tuli koskea paitsi elatusavun vahvistamista myös aikaisemmin vahvistetun elatusavun muuttamista. Työryhmän oli suoritettava tehtävänsä 31 päivään toukokuuta 2006 mennessä.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin lainsäädäntöneuvos Markku Helin oikeusministeriöstä ja varapuheenjohtajaksi lakimies Outi Luoma-aho sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän muiksi jäseniksi nimettiin oikeusministeriön lainsäädäntöneuvos, nykyisin eduskunnan valiokuntaneuvos Tuomo Antila, kärjäjätuomari Anna-Kaisa Aaltonen Helsingin kärjäoikeudesta, lastenvalvoja Iiris Aaltonen Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta sekä Suomen Asianajajaliiton edustajana asianajaja Kristiina Rintala-Jaalivaara. Työryhmän jäsen Tuomo Antila määrättiin toimimaan samalla työryhmän sihteerinä. Työryhmän toiseksi sihteeriksi määrättiin tutkija Mette Manninen oikeusministeriöstä. Outi Luoma-ahon tilalle työryhmän varapuheenjohtajaksi on 1 päivästä helmikuuta 2006 lukien nimetty lakimies Päivi Kemppi sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Työryhmä on kokoontunut 17 kertaa. Työryhmä on kuullut asiantuntijana erikoistutkija Hannele Saulia Tilastokeskuksesta.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti laatinut ehdotuksen ohjeeksi lapsen elatusavun suuruuden laskemisesta. Ehdotettu ohje perustuu lapsen elatuksesta annettuun lakiin. Laista ilmeneviä elatusavun suuruuden määräytymisen perusteita ehdotetaan kuitenkin ohjeessa olennaisesti täsmennettäväksi, jotta elatusavun suuruuden määrittely olisi nykyistä yhdenmukaisempaa ja lopputulos helpommin ennakoitavissa. Lisäksi ehdotetussa ohjeessa täsmennettäisiin vahvistetun elatusavun muuttamisen edellytyksiä.

Työryhmän mietintöön on varsinaisen ohjeen lisäksi otettu sen perustelut. Yleisperusteluissa selostetaan ohjeen tausta, tavoitteet ja pääkohdat sekä esitetään keskeiset perustelut niille valinnoille, joita ohjetta laadittaessa on tehty. Yksityiskohtaisissa perusteluissa selostetaan, miten ohjeen yksittäisiä kohtia on tarkoitettu tulkittaviksi, ja esitetään esimerkkejä niiden soveltamisesta.

Jotta ohjetta ryhdyttäisiin mahdollisimman laajasti soveltamaan käytännössä, sen soveltamisen tulisi olla myös teknisesti helppoa. Työryhmä on laatinut mietinnön liitteenä olevan luonnoksen lomakkeeksi, joka on tarkoitettu helpottamaan ohjeen mukaisen elatusapulaskelman tekemistä. Lomake voitaisiin liittää elatusapusopimukseen osoittamaan, mihin seikkoihin sopimus perustuu. Työryhmä pitää kuitenkin tärkeänä, että ohjeen soveltamista edelleen helpotettaisiin laatimalla laskentaohjelma, joka suorittaisi elatusavun suuruuden laskemiseksi tarpeelliset laskutoimitukset. Tavoitteena tulisi olla, että ohjeen soveltajan tarvitsisi vain syöttää ohjelmaan tarvittavat lähtötiedot ja ohjelma huolehtisi laskennan suorittamisesta. Ohjelmasta tulisi myös voida tulostaa elatusapusopimuksen liitteeksi erittely, josta ilmenevät elatusapusopimuksen perusteena olevat seikat. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi tarkoituksenmukaista, että laskentaohjelma olisi paitsi sosiaaliviranomaisten ja tuomioistuinten myös kaikkien muiden asiasta kiinnostuneiden käytettävissä esimerkiksi Internetissä.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittavasti mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 31 päivänä toukokuuta 2006

Markku Helin

Päivi Kemppi

Tuomo Antila

Anna-Kaisa Aaltonen

Iiris Aaltonen

Kristiina Rintala-Jaalivaara

Mette Manninen

SISÄLLYSLUETTELO

YLEISPERUSTELUT	4
1 Ohjeen tausta	4
2 Ohjeen tavoitteet, lähtökohdat ja sitovuus	4
2.1 Tavoitteet	4
2.2 Lähtökohdat	5
2.3 Elatusavun suhde elatustukeen.....	5
2.4 Sitovuus.....	6
3 Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen	6
3.1 Lähtökohdat	6
3.2 Yleiset kustannukset	7
3.3 Erityiset kustannukset	8
3.4 Vähennykset.....	9
4 Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen	9
4.1 Yleistä	9
4.2 Tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus	10
4.3 Vähennykset.....	10
4.4 Lapsikorotus.....	13
5 Tapaamisoikeus ja elatusapu	13
5.1 Yleistä	13
5.2 Asumiskustannukset.....	13
5.3 Matkakustannukset.....	14
5.4 Luonapitovähennys	14
6 Elatusavun suuruuden laskeminen	15
7 Sopimuksen perusteiden kirjaaminen	16
8 Elatusavun muuttaminen	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	18
1 luku. Yleistä	18
1.1 Ohjeen käyttöala	18
1.2 Ohjeesta poikkeavan elatusapusopimuksen vahvistaminen.....	18
1.3 Elatusavun suuruuden laskemisen lähtökohdat.....	19
1.4 Arvioinnin ajankohta ja tiedossa olevat muutokset	19
1.5 Sopimuksen perusteena olevien seikkojen merkitseminen.....	21
2 luku. Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen	21
2.1 Lähtökohdat	21
2.2 Yleiset kustannukset	22

2.3	Erityiset kustannukset	23
2.3.1	Lapsen osuus asumiskustannuksista.....	23
2.3.2	Päivähoitokulut.....	25
2.3.3	Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut	25
2.3.4	Koulutuskustannukset	26
2.3.5	Erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset.....	26
2.3.6	Vakuutusmaksut	27
2.3.7	Erityiset terveydenhoitokustannukset.....	27
2.3.8	Muut erityiset kustannukset.....	28
2.4	Vähennykset.....	28
2.4.1	Lapsilisä.....	28
2.4.2	Lapsen ansiotulot.....	29
2.4.3	Lapsen pääomatulot ja varallisuus	30
3 luku.	Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen.....	30
3.1	Lähtökohdat	30
3.2	Vanhemman tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus	31
3.2.1	Tulot	31
3.2.2	Suoritukset, joita ei pidetä tuloina.....	32
3.2.3	Mahdollisuudet hankkia tuloja	33
3.2.4	Vanhemman varallisuus	34
3.3	Vähennykset.....	36
3.3.1	Yleiset elinkustannukset.....	36
3.3.2	Asumiskustannukset.....	36
3.3.3	Erityiset terveydenhoitokustannukset.....	38
3.3.4	Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset ja työmatka- kustannukset	39
3.3.5	Velanhoitomenot	40
3.3.6	Vanhemman muu elatusvastuu.....	40
3.3.7	Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset.....	42
3.4	Lapsikorotus.....	43
4 luku.	Luonapitovähennys.....	44
4.1	Luonapitovähennyksen määrittämisen lähtökohdat	44
4.2	Luonapitovähennyksen määrä.....	45
5 luku.	Elatusavun suuruuden laskeminen.....	46
5.1	Elatusavun suuruuden laskeminen	46
5.2	Elatusavun laskeminen useammalle lapselle	47
5.3	Viimekätinen kohtuullisuusarviointi.....	50
5.4	Merkintä elatustukea varten	51
6 luku.	Elatusavun muuttaminen	53
6.1	Elatusavun muuttaminen olosuhteiden muutoksen perusteella.....	53
	Ohje lapsen elatusavun suuruuden laskemisesta	55
1 luku.	Yleistä	55
1.1	Ohjeen käyttöala	55
1.2	Ohjeesta poikkeavan elatusapusopimuksen vahvistaminen.....	55
1.3	Elatusavun suuruuden laskemisen lähtökohdat.....	55
1.4	Arvioinnin ajankohta ja tiedossa olevat muutokset	56
1.5	Sopimuksen perusteena olevien seikkojen merkitseminen	56

2 luku. Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen	56
2.1 Lähtökohdat	56
2.2 Yleiset kustannukset	56
2.3 Erityiset kustannukset	57
2.3.1 Lapsen osuus asumiskustannuksista.....	57
2.3.2 Päivähoitokulut.....	57
2.3.3 Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut	58
2.3.4 Koulutuskustannukset	58
2.3.5 Erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset.....	58
2.3.6 Vakuutusmaksut	58
2.3.7 Erityiset terveydenhoitokustannukset.....	58
2.3.8 Muut erityiset kustannukset.....	59
2.4 Vähennykset.....	59
2.4.1 Lapsilisä.....	59
2.4.2 Lapsen ansiotulot.....	59
2.4.3 Lapsen pääomatulot ja varallisuus	59
3 luku. Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen	60
3.1 Lähtökohdat	60
3.2 Vanhemman tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus	60
3.2.1 Tulot	60
3.2.2 Suoritukset, joita ei pidetä tuloina.....	61
3.2.3 Mahdollisuudet hankkia tuloja	61
3.2.4 Vanhemman varallisuus	61
3.3 Vähennykset.....	62
3.3.1 Yleiset elinkustannukset.....	62
3.3.2 Asumiskustannukset.....	62
3.3.3 Erityiset terveydenhoitokustannukset.....	63
3.3.4 Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset ja työmatka- kustannukset	63
3.3.5 Velanhoitomenot	64
3.3.6 Vanhemman muu elatusvastuu.....	64
3.3.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset.....	64
3.4 Lapsikorotus.....	65
4 luku. Luonapitovähennys	65
4.1 Luonapitovähennyksen määrittämisen lähtökohdat	65
4.2 Luonapitovähennyksen määrä.....	66
5 luku. Elatusavun suuruuden laskeminen	67
5.1 Elatusavun laskeminen yhdelle lapselle.....	67
5.2 Elatusavun laskeminen useammalle lapselle	67
5.3 Viimekätinen kohtuullisuusarviointi.....	68
5.4 Merkintä elatustukea varten	68
6 luku. Elatusavun muuttaminen	68
6.1 Elatusavun muuttaminen olosuhteiden muutoksen perusteella.....	68
LOMAKKEET LAPSEN ELATUSAVUN SUURUUDEN LASKE- MISEKSI	69

YLEISPERUSTELUT

1 Ohjeen tausta

Lapsen elatusapua koskevat säännökset ovat lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975). Lain mukaan elatusapua voidaan määrätä suoritettavaksi joko vanhempien sopimuksella, jonka sosiaalilautakunta vahvistaa, tai tuomioistuimen tuomiolla. Valtaosassa tapauksista elatusapu määrätään sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella.

Elatusavun määrään vaikuttavat tekijät on laissa kuvattu sangen yleispiirteisesti. Yleispiirteisyys tekee vaikeaksi ennakoida elatusavun oikeaa suuruutta. Tämä puolestaan vaikeuttaa elatusavusta sopimista. Eri kunnissa on erilaisia käytäntöjä elatusavun määrän laskemiseksi, minkä vuoksi lapsen asuinpaikka vaikuttaa käytännössä elatusavun suuruuteen.

Velkahallintatyöryhmä ehdotti 10 päivänä kesäkuuta 2004 julkaistussa mietinnössään, että käynnistettäisiin selvitys siitä, voitaisiinko luopua nykyisestä tapauskohtaisesta elatusavun määräytymistä koskevasta harkinnasta ja siirtyä kaavamaisempiin elatusapujen määräytymisperusteisiin. Työryhmä kiinnitti huomiota myös siihen, että liian jäykkä elatusavun muuttamismekanismi saattaa aiheuttaa turhaa elatusvelvollisen velkaantumista.

Myös oikeusturva-asiain neuvottelukunta on ottanut kantaa lasten elatusapuihin kertomuksessaan vuodelta 2004. Neuvottelukunta piti elatusavun määräytymisen peruskriteereitä koskevan ohjeistuksen laatimista sosiaalitoimelle kiireellisenä toimenpiteenä. Neuvottelukunta esitti myös, että harkittaisiin elatusavun muuttamista koskevan sääntelyn joustavoittamista.

Sosiaalipoliittinen ministerityöryhmä päätti 3 päivänä helmikuuta 2005 velkahallintatyöryhmän mietinnön aiheuttamista jatkotoimista. Päätöksen mukaan elatusapujen määräytymisperusteita koskeva suositus valmistellaan oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä.

2 Ohjeen tavoitteet, lähtökohdat ja sitovuus

2.1 Tavoitteet

Ohjeen tavoitteena on yhdenmukaistaa kuntien sosiaaliviranomaisten toimintaa, kun ne yhtäältä opastavat vanhempia elatusavun oikean määrän arvioimisessa ja toisaalta harkitsevat, voidaanko vanhempien tekemä elatusapusopimus vahvistaa lapsen elatuksesta annetun lain 8 §:n 2 momentin nojalla. Näin edistetään elatusapuun oikeutettujen lasten ja elatusvelvollisten yhdenvertaista kohtelua asuinpaikastaan riippumatta.

Yhdenmukaistamalla elatusavun määräämisperusteet pyritään samalla parantamaan elatusapua koskevien ratkaisujen ennakoitavuutta. Tavoitteena on luoda järjestelmä, jossa vanhemmat voivat yleisesti saatavilla olevan ohjeen avulla itse-

kin selvittää, mikä on oikea elatusavun määrä heidän tapauksessaan. Tämä olisi omiaan edistämään elatusavun vahvistamista sopimusteitse.

Ohjeen tavoitteena on lisäksi ehkäistä ennalta liian suurista elatusavuista aiheutuvia velkaantumisongelmia. Tarkoituksena on turvata se, että elatusavun määrä ei ylitä elatusvelvollisen maksukykyä ja että muutoksiin elatusvelvollisen maksukyvyssä voidaan reagoida riittävän joustavasti muuttamalla tarvittaessa elatusavun määrää.

2.2 Lähtökohdat

Ohje perustuu lapsen elatuksesta annetun lain säännöksiin. Niiden mukaisesti elatusavun suuruutta laskettaessa lähtökohtina ovat lapsen elatuksen tarve ja vanhempien elatuskyky. Jotta elatusavun suuruuden määrittelyssä voidaan turvata yhdenmukaisuus ja ennakoitavuus, lain säännöksiä on kuitenkin ohjeessa välttämätöntä täsmentää. Tämä täsmentäminen on tehty lain osoittamien lähtökohtien pohjalta. Lisäksi ohjetta laadittaessa on otettu huomioon se, miten lakia on oikeuskäytännössä tulkittu. Ohjeessa ei siten ole kysymys lain säännösten muuttamisesta, vaan niiden tulkinnallisesta täsmentämisestä ja täydentämisestä.

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan elatusavun suuruuteen vaikuttavat useat eri seikat, joita on lähtökohtaisesti arvioitava yksilöllisesti. Tämän vuoksi ei ole mahdollista laatia lakiin perustuvaa ohjetta, jonka mukaan elatusavun määrä ilmenisi esimerkiksi suoraan taulukosta vain muutaman huomioon otettavan tekijän perusteella. Kovin kaavamaiseen ohjeeseen liittyisi myös huomattava riski siitä, että ohjeen mukaiset elatusavut ovat usein kohtuuttomia. Kaavamaisen ratkaisun antamisen sijasta ohjeen keskeisenä sisältönä onkin sen täsmentäminen, mitä eri tekijöitä elatusavun suuruutta laskettaessa on perusteltua ottaa huomioon ja millä tavoin ja millä painoarvolla kukin tekijä otetaan huomioon. Tämän lisäksi ohje helpottaa elatusavun suuruuden määrittelyä erityisesti sen vuoksi, että se sisältää kulutustutkimusten perusteella arvioitua rahamäärä, joita käytetään perusteena arvioitaessa yhtäältä lapsen peruskulutuksesta aiheutuvien kustannusten ja toisaalta vanhempien omien yleisten elinkustannusten määrää.

2.3 Elatusavun suhde elatustukeen

Lapsella on elatusturvalain (671/1998) nojalla oikeus saada kunnalta elatustukea muun muassa silloin, kun elatusvelvollisuus on ratkaistu täytäntöönpanokelpoisella sopimuksella, päätöksellä tai tuomiolla, mutta elatusapua ei ole vahvistettu suoritettavaksi elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi, taikka elatusavun määrä on mainitusta syystä vahvistettu täysimääräisen elatustuen määrää pienemmäksi. Sillä, vahvistetaanko elatusavun suuruus täysimääräisen elatustuen määrää suuremmaksi vai pienemmäksi, on siten suuri välillinen merkitys. Käytännössä on ilmennyt, että eräissä kunnissa kuntataloudelliset tekijät ovat vaikuttaneet elatusapujen suuruuden määräytymiseen. Elatusapua ei mielellään ole vahvistettu täysimääräisen elatustuen määrää pienemmäksi, koska kunta saattaisi tällöin joutua maksamaan elatustukea.

Kun lapsen elatuksesta annetun lain säännösten nojalla määritellään yksityisoi-
keudellisen elatusavun suuruutta, ei merkitystä kuitenkaan ole sillä, muodostuuko
elatusavun määrä julkisista varoista maksettavan elatustuen määrää suuremmaksi
vai pienemmäksi. Tämän vuoksi tälle seikalle ei ohjeen mukaan anneta merkitystä
elatusavun suuruutta määriteltäessä. Kuntataloudellisten näkökohtien ei siis tule
millään tavoin vaikuttaa elatusavun suuruuden määrittelyyn.

2.4 Sitovuus

Koska ohjeen antaminen ei perustu laissa olevaan valtuuteen, sillä ei ole sitovaa
vaikutusta, vaan se on oikeudelliselta luonteeltaan suositus. Elatusapuun oikeutet-
tujen lasten ja elatusvelvollisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta voidaan kui-
tenkin pitää tärkeänä, että ohjetta mahdollisimman pitkälle noudatettaisiin käy-
tännössä.

Ohjeessa otetaan nimenomaisesti kantaa myös tilanteisiin, joissa sosiaaliviran-
omaisten vahvistettavaksi esitetään ohjeesta poikkeava elatusapusopimus. Ohjeen
mukaan sosiaaliviranomaiselle jää varsin laaja harkintavalta vahvistaa elatusapu-
sopimus, vaikka sovittu elatusapu poikkeaa ohjeen mukaan lasketusta ela-
tusavusta. Tämä on perusteltua ottaen huomioon ohjeen suositusluonteisuus ja
lisäksi se, että yksittäistapaukseen liittyvistä erityispiirteistä johtuen vanhemmilla
voi useinkin olla hyväksyttävät perusteet sopia elatusavusta, joka määrältään
poikkeaa siitä lopputuloksesta, johon lähinnä tyypillisiä tilanteita varten laaditun
ohjeen soveltaminen johtaisi.

Vaikka ohje onkin laadittu ensisijaisesti kuntien sosiaaliviranomaisia varten, se
soveltuu lähtökohtaisesti käytettäväksi myös tilanteissa, joissa elatusavun suuruus
vahvistetaan tuomioistuimessa. On kuitenkin selvää, että ohje ei sido tuomiois-
tuimia.

3 Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen

3.1 Lähtökohdat

Lapsen elatuksesta annetun lain 1 §:n mukaan lapsella on oikeus riittävään elatuk-
seen, joka käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpei-
den tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat
kustannukset. Ohjeessa täsmennetään sitä, miten lapsen riittävään elatukseen tar-
vittavaa rahamäärää arvioidaan.

Ohjeen mukaan arvioinnin keskeisenä lähtökohtana on lapsen elatuksesta aiheutu-
vien kustannusten jakaminen kahteen luokkaan: yleisiin ja erityisiin kustannuk-
siin. Yleisillä kustannuksilla tarkoitetaan sellaista lapsen peruskulutusta, johon
kuuluvia hyödykkeitä kaikki tai lähes kaikki tiettyyn ikäryhmään kuuluvat lapset
yleensä tarvitsevat elatukseensa. Tällaisia ovat muun muassa ravinto, vaatteet ja
jalkineet sekä tavanomainen virkistys- ja harrastustoiminta. Ohjeen mukaan lap-
sen elatuksesta aiheutuvien yleisten kustannusten määränä pidetään pääsääntöi-
sesti ohjeesta suoraan ilmenevää rahamäärää, kun taas erityisten kustannusten

määrä on selvittävä tapauskohtaisesti. Tällaisessa lähestymistavassa yhdistyvät yhtäältä pyrkimys päästä kussakin tapauksessa oikeudenmukaiseen lopputulokseen, jonka saavuttamiseksi on otettava riittävästi huomioon lapsen yksilölliset tarpeet, ja toisaalta tarve yhdenmukaistaa ja helpottaa elatusavun määrän laskemista antamalla laskennan pohjaksi tieto lapsen riittävään elatukseen kuuluvan peruskulutuksen kustannuksista.

3.2 Yleiset kustannukset

Lapsen peruskulutuksesta aiheutuvien kustannusten määrää arvioitaessa on pääasiallisena lähteenä käytetty Tilastokeskuksen tuoreinta kulutustutkimusta vuosilta 2001 – 2002. Tilastokeskuksen kulutustutkimus mittaa, mikä on tosiasiallinen keskimääräisen kulutuksen taso suomalaisissa kotitalouksissa. Kulutustutkimuksen tulosten perusteella arvioituihin rahamääriin on tehty elinkustannusindeksin kehittymistä vastaava tarkistus siten, että rahamäärät vastaavat vuoden 2006 kustannustasoa.

Kulutustutkimusten mukaan lapsen peruskulutuksen rakenne ja peruskulutukseen käytettävä rahamäärä riippuu voimakkaasti lapsen iästä. Jotta elatusavun suuruuden laskeminen mahdollisimman pitkälle pohjautuisi lapsen todelliseen elatuksen tarpeeseen, yleisten kustannusten määrä riippuu ohjeen mukaan siitä, mihin ikäryhmään lapsi kuuluu. Ikäryhmäjaottelun pohjana ovat lapsen eri elämänvaiheet. Ensimmäiseen ikäryhmään kuuluvat alle kouluikäiset lapset, toiseen peruskoulun ala-astetta käyvät lapset ja kolmanteen tätä vanhemmat lapset. Yleisten kustannusten määränä pidetään ohjeen mukaan 0 – 6 –vuotiaiden lasten osalta 250 euroa, 7 – 12 –vuotiaiden lasten osalta 290 euroa ja 13 – 17 –vuotiaiden lasten osalta 390 euroa kuukaudessa. Näiden määrien voidaan tutkimustiedon pohjalta katsoa likimäärin vastaavan suomalaisten lasten keskimääräistä peruskulutusta.

Monilapsisissa perheissä peruskulutukseen käytettävä rahamäärä lasta kohden on usein alhaisempi kuin yksilapsisissa perheissä. Tämä voi ainakin osaksi johtua niin sanotusta mittakaavaedusta. Esimerkiksi vaate- ja harrastevälinemenoissa voi syntyä säästöä, jos samoja hyödykkeitä voidaan kierrättää lapselta toiselle. Ohjetta laadittaessa onkin harkittu sellaista vaihtoehtoa, että mittakaavaetu otettaisiin huomioon yleisten kustannusten määrässä. Kulutustutkimuksesta saatujen tietojen perusteella mittakaavaetu kuitenkin on tosiasiallisesti suhteellisen vähäinen. Lisäksi kulutustutkimuksen keinoin on mahdotonta arvioida, johtuuko lapsikohtaisten kustannusten määrän alhaisuus monilapsisissa perheissä todellisuudessa mittakaavaedusta vai siitä, että vanhempien tulot eivät riitä kattamaan usealle lapselle samantasoista kulutusta kuin yhdelle lapselle. Kokemuseräisesti tiedetään myös, että mittakaavaedun syntyminen riippuu käytännössä monesta eri tekijästä, kuten siitä, ovatko sisarukset samaa vai eri sukupuolta ja kuinka suuri ikäero heillä on. Sen vuoksi ohjeen monimutkaisuus lisääntyisi huomattavasti, jos mittakaavaetu pyrittäisiin ottamaan asianmukaisella tavalla huomioon. Kulutustutkimuksista ei myöskään saada luotettavaa tietoa siitä, miten suurena mittakaavaetu pitäisi eri tilanteissa ottaa huomioon. Näistä syistä ei ole pidetty toteuttamiskelpoisena sellaista vaihtoehtoa, jonka mukaan lapsen elatuksesta aiheutuvien yleisten kusan-

nusten määrän katsottaisiin riippuvan samassa taloudessa asuvien lasten lukumäärästä.

Lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n 2 momentin mukaan vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon muun ohella seikat, joiden johdosta vanhemmille ei aiheudu lapsen elatuksesta kustannuksia tai ne ovat vähäiset. Esitöiden mukaan säännöksessä tarkoitetaan esimerkiksi tapauksia, joissa lapsi on sijoitettuna sellaiseen laitoshoittoon, jonka kustannuksista ei peritä korvausta (HE 90/1974 vp, s. 48). Säännöstä vastaavalla tavalla yleisten kustannusten määränä ei pidetä ohjeesta ilmenevää rahamäärää, vaan tosiasiallisten kustannusten määrää, jos lapsen elatuksesta tosiasiallisesti aiheutuvien yleisten kustannusten määrä erityisestä syystä on olennaisesti ohjeesta ilmenevää rahamäärää alhaisempi.

3.3 Erityiset kustannukset

Lapsen osuus asumiskustannuksista. Asumiskustannukset muodostavat huomattavan osan suomalaisten kotitalouksien kokonaiskulutuksesta. Asumiskustannusten määrä riippuu tyypillisesti perheen koosta. Lapsen kanssa asuvan vanhemman asumiskustannukset ovat siten yleensä suuremmat sen vuoksi, että hänellä on oltava asunto, jossa on riittävästi tilaa myös lapselle. Jotta elatusapulaskelma johtaisi mahdollisimman oikeudenmukaiseen elatusvastuun jakautumiseen vanhempien välillä, on perusteltua ottaa lapsen elatuksesta aiheutuvina kustannuksina huomioon lapsen osuus hänen kanssaan asuvan vanhemman asumiskustannuksista.

Sen yksilöllinen arvioiminen, mikä on lapsen osuus hänen kanssaan asuvan vanhemman asumiskustannuksista, olisi hankalaa ja arvioinnin lopputulos olisi vaikeasti ennakoitavissa. Sen vuoksi ohjeessa on tältä osin päädytty kaavamaiseen ratkaisuun, jonka mukaan lapsen osuus asumiskustannuksista määräytyy ohjeesta ilmenevänä prosenttiosuutena hänen kanssaan asuvan vanhemman asumiskustannuksista. Prosenttiosuudet on määriteltä käyttämällä pohjana kulutustutkimuksissa käytettyä kulutusyksikkömenetelmää, jonka mukaan kotitalouden kulutuksen katsotaan keskimäärin jakautuvan kotitaloudessa asuvien aikuisten ja lasten kesken tietyssä kaavamaisessa suhteessa. Lapsen tapaamisoikeuden vaikutusta lapsesta erossa asuvan vanhemman asumiskustannuksiin tarkastellaan jäljempänä jaksossa 5.2.

Muut erityiset kustannukset. Muut lapsen erityiset kustannukset otetaan huomioon yksilöllisesti. Näitä kustannuksia ovat lapsen päivähoitokulut tai koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut, koulutuskustannukset, erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset, vakuutusmaksut, erityiset terveydenhoitokustannukset sekä muut näihin verrattavat erityiset kustannukset. Näiden kustannuserien osalta yksilölliset vaihtelut kustannusten määrissä ovat niin suuria, että elatusavun oikean suuruuden määrittely edellyttää tosiasiallisten kustannusten määrän selvittämistä tapauskohtaisesti. Kaikissa tapauksissa näitä kuluja ei kuitenkaan otettaisi huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä, vaan huomioon otettaisiin myös muun muassa kustannusten kohtuullisuus ja se, ovatko vanhemmat yhdessä sopineet seikasta, josta kustannukset aiheutuvat.

3.4 Vähennykset

Lapsilisä. Ohjeen mukaan lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista vähennetään lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle maksettava lapsilisä. Tämä on perusteltua, koska lapsilisää maksetaan lapsilisälain (796/1992) 1 §:n mukaan nimenomaan lapsen elatusta varten. Lapsilisälain 7 §:n 3 momentin mukaista yksinhuoltajakorotusta ei kuitenkaan ohjeen mukaan vähennetä lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista, vaan se otetaan huomioon lapsen kanssa asuvan vanhemman tulona. Yksinhuoltajakorotuksen käsitteleminen elatusapulaskelmassa tällä tavoin on perusteltua sen vuoksi, että yksinhuoltajakorotuksen säätämisen perusteena on ollut kompensoida kunnallisverotuksen yksinhuoltajavähennyksen poistaminen (HE 75/1993 vp). Se on siten tullut korvaamaan sitä yksinhuoltajan nettotulon vähentymistä, jonka yksinhuoltajavähennyksen poistaminen aiheutti.

Jos vanhemmalla on oikeus nostaa lapsilisää useammasta kuin yhdestä lapsesta, ohjeen mukaan kunkin lapsen elatuksen tarpeesta vähennetään vanhemmalle maksettavien lapsilisien keskiarvo. Tällainen laskutapa on perusteltu, koska lapsilisän määrä riippuu merkittävästi siitä, kuinka monesta lapsesta vanhemmalla on oikeus nostaa lapsilisää. Jollei lapsilisän perusteella tehtävän vähennyksen määrää tasataisi lasten kesken, lasten elatuksen tarpeiden nettomäärät muodostuisivat satunnaisella perusteella huomattavan erisuuruiseksi.

Lapsen tulot ja varallisuus. Lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n 2 momentin mukaan vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon muun ohella lapsen kyky ja mahdollisuudet itse vastata elatuksestaan. Tämän mukaisesti lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista tehdään ohjeen mukaan vähennys lapsen ansio- ja pääomatulojen sekä lapsen huomattavan varallisuuden perusteella.

Lapsen satunnaisia tai vähäisiä ansiotuloja ei kuitenkaan ohjeen mukaan vähennetä lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista. Tällaisten tulojen vaikutus elatusapulaskelman lopputulokseen olisi joka tapauksessa vähäinen. Lisäksi voidaan pitää kohtuullisena, ettei ansiotyötä tekevän lapsen tarvitse käyttää satunnaisia tai vähäisiä ansiotulojaan omaan elatukseensa.

Niissä tapauksissa, joissa lapsella on säännöllisesti vähäistä suurempia ansiotuloja tai huomattava määrä varallisuutta, harkinnanvarainen osuus ansiotuloista tai varallisuudesta on vähennettävä lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista. Ohje jättää tältä osin soveltajalle varsin laajan harkinnanvaran. Kysymys on suhteellisen harvinaisista ja olosuhteiltaan moninaisista tilanteista, joita varten olisi vaikeaa ja epätarkoituksenmukaista laatia täsmällisiä ohjeita.

4 Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen

4.1 Yleistä

Lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa

osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa. Ohjeessa säännöstä täsmennetään siten, että vanhemman elatuskyky arvioidaan ottamalla ohjeesta tarkemmin ilmenevällä tavalla huomioon vanhemman tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus. Elatuskyvyn vähennyksenä otetaan puolestaan huomioon kohtuulliset kustannukset, jotka aiheutuvat vanhemman omasta elatuksesta ja vanhemman muusta elatusvastuusta.

4.2 Tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus

Vanhemman tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus otetaan ohjeen mukaan huomioon tapauskohtaisen selvityksen pohjalta. Ohjeessa lähinnä täsmennetään sitä, mitkä kaikki tulolajit tulee ottaa huomioon vanhemman elatuskykyä arvioitaessa ja mitä seikkoja otetaan huomioon arvioitaessa vanhemman mahdollisuutta hankkia tuloja.

Varallisuuden osalta ohjeessa on lähtökohtana se, että vanhemman ei tarvitse käyttää lapsen elatukseen niin sanottuun perusturvaansa kuuluvaa varallisuutta, kuten vakinaisena asuntona käytettävää omistusasuntoa ja tavanomaista asuntoir-
taimistoa. Perusturvaan kuulumaton varallisuus otetaan sitä vastoin huomioon elatuskyvyn lisäyksenä.

4.3 Vähennykset

Vanhemman omat elinkustannukset. Vastaavasti kuin lapsen elatuksen tarpeen arvioimisen osalta ohjeen keskeisenä lähtökohtana on vanhemman omien elinkustannusten jakaminen kahteen luokkaan: yleisiin ja erityisiin kustannuksiin. Yleisillä kustannuksilla tarkoitetaan sellaista aikuisen henkilön peruskulutusta, johon kuuluvia hyödykkeitä kaikki tai lähes kaikki aikuisväestöön kuuluvat henkilöt yleensä tarvitsevat elatukseensa. Ohjeen mukaan vanhemman yleisten elinkustannusten määränä pidetään pääsääntöisesti ohjeesta ilmenevää rahamäärää, kun taas erityisten kustannusten määrä on selvitettävä kussakin tapauksessa erikseen.

Samoin kuin lapsen peruskulutuksen osalta myös vanhemman yleisten elinkustannusten määrän arviointi pohjautuu kulutustutkimuksista saatuu tietoon. Kulutustutkimusten mukaan aikuisen henkilön peruskulutukseensa käyttämä rahamäärä riippuu merkittävästi siitä, asuuko hän yksin vai parisuhteessa. Sen vuoksi vanhemman yleisinä elinkustannuksina huomioon otettava määrä riippuu ohjeen mukaan tästä seikasta. Yleisten elinkustannusten määränä pidetään yksin asuvan henkilön tai yksinhuoltajan osalta 500 euroa ja parisuhteessa elävän henkilön osalta 420 euroa kuukaudessa.

Mainittujen rahamäärien voidaan tutkimustiedon pohjalta katsoa likimäärin vastaavan suomalaisten vastaavassa perhemuodossa elävien aikuisten keskimääräistä peruskulutusta. Lisäksi voidaan vertailun vuoksi todeta, että velkajärjestelyssä olevan henkilön välttämättöminä elinkustannuksina pidetään velallisen maksuky-
vyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä annetun oikeusministeriön asetuksen (322/2001) 4 §:n mukaan yksin asuvan henkilön tai yksinhuol-

tajan osalta 450 euroa ja parisuhteessa elävän henkilön osalta 377 euroa kuukaudessa. Vanhemman elatuskykyä laskettaessa hänen yleisiin elinkustannuksiinsa tehtävä varaus on siis ohjeen mukaan jonkin verran suurempi kuin velkajärjestelyssä velallisen välttämättömiin elinkustannuksiin tehtävä varaus. Tämä onkin kohtuullista ottaen huomioon velkajärjestelyn tarkoitus ja erityisesti sen määräämisuus.

Vanhemman yksilöllisiä tarpeita otetaan ohjeen mukaan vain rajoitetusti huomioon hänen elatuskykyään arvioitaessa. Esimerkiksi vanhemman erityisten harrastusten kustannuksia ei oteta huomioon, vaan lapsen oikeutta elatukseen pidetään niihin nähden ensisijaisena. Yksilöllisesti arvioitavina vanhemman erityisinä kustannuksina otetaan ohjeen mukaan huomioon kohtuullisina pidettävät asumiskustannukset, vanhemman erityiset terveydenhoitokustannukset sekä vanhemmalle välttämättömästä oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset ja muut työmatkakustannukset.

Velanhoitomenot. Vanhemman elatuskykyä arvioitaessa ei ohjeen mukaan pääsääntöisesti oteta vähennyksenä huomioon hänen velanhoitomenojaan. Tämä on perusteltua ottaen huomioon velkojien maksunsaantijärjestyksestä annetun lain (1578/1992) 4 §:ssä säädetty lapsen elatusavun etuoikeus. Velanhoitomenojen vähentäminen kaikilta osin vanhemman elatuskyvystä merkitsisi käytännössä sitä, että mainitun lain säännöksistä poiketen lapsen oikeutta saada vanhemmaltaan elatusapua pidettäisiinkin viimesijaisena saatavana.

Pääsäännöstä poiketen vanhemman elatuskykyä arvioitaessa hyväksytään kuitenkin vähennyksiksi sellaiset velanhoitomenot, jotka johtuvat asuntolainan tai opintolainan koroista ja lyhennyksistä. Asuntolainan hoitomenojen hyväksyminen vähennyksen perusteeksi on perusteltua ottaen huomioon, että kysymys on vuokralalla asumiseen nähden vaihtoehtoisista kustannuksista. Opintolainan hoitomenojen hyväksymistä vähennyksen perusteeksi puolestaan puoltaa se, että laina on otettu elatuskyvyn parantamiseksi.

Jos vanhemmalla on suuret velanhoitomenot, jotka aiheutuvat muusta hyväksyttävästä perusteesta johtuvasta velasta kuin asunto- tai opintolainasta, ne voidaan ohjeen mukaan ottaa huomioon harkittaessa lopuksi, onko ohjeen mukaisesti laskettu elatusapu kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen kohtuullinen. Näin voidaan yksittäistapauksellisella harkinnalla pyrkiä välttämään tilanteet, joissa elatusavun vahvistaminen liian suureksi tarpeettomasti johtaa velkaantumiskierteeseen tai pahentaa olemassa olevaa velkaongelmaa.

Vanhemman muu elatusvastuu. Vanhemman elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon ensiksikin hänen elatusvelvollisuutensa suhteessa hänen muihin lapsiinsa. Vanhemman kanssa asuvien lasten osalta tämä toteutetaan siten, että vanhemmalla on oikeus tehdä kunkin lapsen osalta niin sanottu elatusvähennys. Elatusvähennyksen suuruus määräytyy ohjeen mukaan varsin kaavamaisesti. Lähtökohtana on ohjeen mukainen lapsen elatuksesta aiheutuvien yleisten kustannusten määrä. Tästä määrästä ei kuitenkaan vähennetä lapsilisää, joten lapsilisan määrä jää käytettäväksi vanhemman kanssa asuvan lapsen erityisiin kustannuksiin.

Ehdotettu kaavamainen tapa arvioida vanhemman muiden lasten elatuksen tarpeiden määrää on perusteltu, jotta elatusapuosopimuksen tekemisen yhteydessä ei tarvitse selvittää vanhempien kaikkien muidenkin lasten yksilölliseen elatuksen tarpeeseen vaikuttavia seikkoja. Tällaista laskentatapaa käyttämällä vältetään lisäksi se, että vanhemmasta erossa asuvan asuvien lasten oikeus elatusapuun jäisi käytännössä täysin viimesijaiseksi suhteessa vanhemman kanssa asuvien lasten oikeuteen saada elatusta vanhemmaltaan. Näin kävisi, jos vanhemman kanssa asuvien lasten kaikki erityisetkin kustannukset vähennettäisiin täysimääräisesti vanhemman elatuskyvystä.

Jos vanhempi maksaa elatusapua muualla asuvalle lapselleen, se otetaan ohjeen mukaan lähtökohtaisesti huomioon sen suuruisena kuin se on vahvistettu. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, jos vahvistettu elatusapu on vanhemman elatuskyky ja muut olosuhteet huomioon ottaen selvästi liian suuri. Tällöin elatusavusta otetaan huomioon vain kohtuulliseksi katsottava osuus.

Vanhemman elatuskykyä arvioitaessa otetaan ohjeen mukaan lisäksi huomioon hänen avioliittolakiin (234/1929) perustuva elatusvelvollisuutensa suhteessa samassa taloudessa asuvaan aviopuolisoon. Jos vanhemman aviopuoliso on hyväksyttävästä syystä vanhemman elatuksen varassa, vanhempi saa vähentää aviopuolisonsa yleisiin elinkustannuksiin ja asumiskustannuksiin tarvittavan määrän. Elinkustannusten osalta vähennykselle on asetettu euromääräinen katto. Ohje perustuu tältä osalta tavoitteeseen, ettei velvollisuudella maksaa elatusapua saa raunioittaa elatusvelvollisen mahdollisuutta elättää lähiperhettään.

Jos vanhempi elää avoliitossa, hänellä ei ole lakiin perustuvaa velvollisuutta elättää avopuolisoaan. Näin ollen vanhemman avopuolison mahdollista elatuksen tarvetta ei lähtökohtaisesti oteta huomioon arvioitaessa vanhemman elatuskykyä. Ohjeen mukaan tästä lähtökohdasta voidaan kuitenkin poiketa silloin, kun avopuoliso on avopuolisoiden yhteisen lapsen hoidon vuoksi vanhemman elatuksen varassa. Tällöin vanhempi saa vähentää avopuolisonsa elinkustannuksiin ohjeessa osoitetun määrän. Oikeutta tällaisen vähennyksen tekemiseen voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon, että avoliitossa eläminen käytännössä usein olennaisesti vaikuttaa avopuolison oikeuteen saada erilaisia sosiaalietuksia ja että lapsen hoitaminen kotona tavallisesti pienentää tästä lapsesta vanhemmalle aiheutuvia kustannuksia. Tämän vuoksi elatusavun määrääminen siten, että vanhemman elatuskykyä arvioitaessa ei otettaisi lainkaan huomioon edes yhteisen lapsen hoidon vuoksi avopuolisonsa elatuksen varassa olevaa avopuolisoa, voisi johtaa vanhemman lähiperheen toimeentulon raunioitumiseen. Koska kysymys ei ole lakiin perustuvan elatusvelvollisuuden täyttämistä, avopuolison elatusta varten tehtävän vähennyksen enimmäismäärä on kuitenkin ohjeen mukaan selvästi alhaisempi kuin aviopuolison elatusta varten tehtävän vähennyksen enimmäismäärä.

Vanhemman elatuskykyä arvioitaessa ei ohjeen mukaan oteta vähennyksenä huomioon elatusapua, jonka vanhempi on velvollinen suorittamaan aviopuolisolleen tai entiselle aviopuolisolleen. Tämä on perusteltua ottaen huomioon se, mitä edellä on todettu lapsen elatusapusaatavan etuoikeudesta pakkotäytäntöönpanossa.

4.4 Lapsikorotus

Työttömyyspäivärahaan ja eräisiin muihin sosiaalietuuksiin voi sisältyä niin sanottu lapsikorotus. Tällöin etuus maksetaan suurempana, jotta etuuden saaja voisi elättää alaikäistä lastaan. Ohjeen mukaan tällaisiin sosiaalietuuksiin sisältyvät lapsikorotukset otetaan erikseen huomioon siten, että vanhemman elatuskyvyn määränä pidetään vähintään lapsikorotuksen nettomäärää. Kun kysymys on nimenomaan elatusvastuun perusteella maksettavasta lisästä sosiaalietuuteen, on perusteltua, että vanhemman katsotaan olevan velvollinen käyttämään vähintään sen elatusvelvollisuutensa kattamiseen.

Lapsikorotuksen huomioon ottaminen voi käytännössä usein johtaa siihen, että lapsikorotuksen nettomäärä vahvistetaan elatusavun määräksi. Näin ei kuitenkaan tapahdu, jos lapsesta erossa asuva vanhempi täyttää elatusvelvollisuuttaan pitämällä lasta luonaan niin laajasti, että elatusavun määrästä tulee tehtäväksi jäljempänä jaksossa 5.4 selostettu luonapitovähennys. Tällöin luonapitovähennyksen määrä vähennetään lapsikorotuksen nettomäärää vastaavasta elatusavun määrästä.

5 Tapaamisoikeus ja elatusapu

5.1 Yleistä

Lapsen tapaamisoikeus vaikuttaa ohjeen mukaan kolmella tavalla elatusavun suuruuden laskemiseen. Ensiksikin lapsesta erossa asuvan vanhemman asumiskustannusten kohtuullisuutta harkittaessa otetaan huomioon muualla asuvan lapsen tapaamisoikeus. Toiseksi tapaamisoikeuden toteuttamisesta aiheutuvat huomattavat matkakustannukset otetaan huomioon sen vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä, joka vastaa niistä. Kolmanneksi elatusavun määrästä tehdään säännöllisen ja merkittävän luonapidon johdosta vähennys sillä perusteella, että lapsesta erossa asuva vanhempi vastaa lapsen välttämättömistä elinkustannuksista luonapitonaikana.

Ohjeen tavoitteena tältä osalta on tukea ja edistää tapaamisoikeuden toteutumista ja ennen kaikkea varmistaa se, ettei tapaamisoikeus jää toteutumatta sen vuoksi, että lapsesta erossa asuvalla vanhemmalla ei ole taloudellisia mahdollisuuksia toteuttaa sitä. Toisaalta on kuitenkin rajoittavana tekijänä otettu huomioon se, että tapaamisoikeuteen liittyvien kustannusten huomioon ottaminen elatusapulaskelmassa ei saa johtaa siihen, että lapsen perustoimeentulo vaarantuu. Kovin suuren taloudellisen merkityksen antamista tapaamisoikeudelle ei voida pitää perusteltuna senkään vuoksi, että se saattaisi johtaa tarpeettomiin riitoihin tapaamisoikeuden laajuudesta ja siitä, toteutuuko tapaamisoikeus käytännössä vahvistetun tapaamisoikeuden mukaisena.

5.2 Asumiskustannukset

Tapaamisoikeus otetaan ohjeen mukaan huomioon arvioitaessa lapsesta erossa asuvan vanhemman asumiskustannusten määrän kohtuullisuutta. Tämä on perusteltua, koska vanhemmalle voi aiheutua hyväksyttäviä lisäkustannuksia asumises-

ta, jos hän esimerkiksi varaa hänen luonaan yöpyvän lapsen käyttöön oman huoneen.

5.3 Matkakustannukset

Ohjeen mukaan lapsen tapaamisoikeuden toteuttamisesta aiheutuvat matkakustannukset otetaan huomioon sen vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä, joka vastaa kustannuksista. Edellytyksenä matkakustannusten huomioon ottamiselle on kuitenkin se, että kustannukset ovat vähäistä suuremmat. Vastaava edellytys on asetettu myös oikeuskäytännössä (KKO 2003:66). Ohjeen mukaan matkakustannukset otetaan huomioon vain siltä osin kuin niiden määrä ylittää 100 euroa kuukaudessa.

Matkakustannusten huomioon ottamiselle asetetaan ohjeessa lisäksi enimmäismäärä. Matkakustannukset voivat yksittäistapauksissa olla niin huomattavat, että jos ne vähennettäisiin täysimääräisesti tapaamiskustannuksista vastaavan vanhemman elatuskyvystä, hänelle ei jäisi lainkaan elatuskykyä, jolla hän voisi osallistua lapsen elatuksesta aiheutuvien kustannusten kattamiseen. Tasapainoisena ratkaisuna, jossa otetaan huomioon pyrkimys turvata samanaikaisesti sekä tapaamisoikeuden toteutuminen että lapsen perustoimeentulo, on pidetty sitä, että vanhemman elatuskykyä laskettaessa matkakustannuksia otetaan huomioon enintään 100 euroa kuukaudessa. Näin voidaan turvata vähintään se, että lapsen yhteys hänestä erossa asuvaan vanhempaan ei kokonaan katkea taloudellisista syistä, ilman että lapsen elatukseen käytettävä rahallinen panos kuitenkaan jää kohtuuttoman pieneksi suurten matkakustannusten vuoksi.

5.4 Luonapitovähennys

Jos lapsesta erossa asuva vanhempi pitää säännöllisesti lasta luonaan, elatusavun määrästä tehdään ohjeen mukaan niin sanottu luonapitovähennys. Luonapitovähennys on määrältään mitoitettu siten, että se vastaa niitä lapsen päivittäisiä välttämättömiä elinkustannuksia, jotka lapsesta erossa asuvan vanhemman tosiasiallisesti vähintään on suoritettava pitäessään lasta luonaan ja joiden suorittamisesta lapsen kanssa asuva vanhempi vastaavasti vapautuu. Tällaisia luonapitovähennyksiä aiheuttaa erityisesti lapsen ravinnosta luonapitoaikana, mutta vähäiseltä osalta myös lapsen henkilökohtaisesta hygieniasta sekä virkistys- ja harrastustoiminnasta. Koska näihin kustannuseriin keskimäärin käytettävä rahamäärä riippuu kulutustutkimusten mukaan lapsen iästä, myös luonapitovähennyksen määrä riippuu ohjeen mukaan siitä, mihin ikäryhmään lapsi kuuluu.

Esimerkiksi lapsen vaatteista ja jalkineista, harrastusvälineistä ja terveydenhoidosta aiheutuvia kustannuksia ei ole otettu huomioon luonapitovähennyksen määrässä. Vastuun tällaisten kustannusten kattamisesta katsotaan kuuluvan viime kädessä lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle. Yksiselitteinen vastuunjako on perusteltu, jotta vältetään riitaisuudet siitä, onko lapsesta erossa asuva vanhempi tosiasiallisesti osallistunut esimerkiksi vaatemenojen kattamiseen luonapidon laajuuden mukaisessa suhteessa.

Luonapitovähennyksen suuruuden tulee luonnollisesti riippua myös siitä, kuinka laajasta luonapidosta on kysymys. Ohjeen mukaan tätä arvioitaisiin sen perusteella, kuinka monta yötä kuukaudessa lapsi vahvistetun tapaamisoikeuden mukaan kalenterivuoden aikana keskimäärin on sen vanhemman luona, jonka kanssa hän ei asu. Yöpymisten määrä on valittu lähtökohdaksi, jotta ohjeen soveltaminen olisi suhteellisen yksinkertaista, kun tapaamisten tarkoilla alkamis- ja päättämiskohdilla ei ole merkitystä. Kun luonapitovähennyksen määrä yleensä pohjautuu vahvistettuun tapaamisoikeuteen, kysymys on tietyllä tavalla vain tulevan luonapidon laajuutta koskevasta ennusteesta. Sillä, missä laajuudessa tapaamisoikeus elatusavun vahvistamisen jälkeen tosiasiallisesti kunakin kuukautena toteutuu, ei ole välitöntä merkitystä luonapitovähennyksen eikä siten myöskään elatusavun suuruuteen. Näin vältetään riidat tapaamisoikeuden toteutumisesta siinä vaiheessa, kun elatusavusta tehtyä sopimusta ollaan panemassa täytäntöön. Jos elatusapua vahvistettaessa huomioon otettu tapaamisoikeus ei toteudukaan ennakoitulla tavalla, tämä voi olla peruste muuttaa vahvistettua elatusapua.

6 Elatusavun suuruuden laskeminen

Lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Tämän mukaisesti elatusavun suuruus lasketaan ohjeen mukaan jakamalla lapsen elatuksen tarve vanhempien kesken heidän elatuskykyjensä mukaisessa suhteessa. Lapsesta erossa asuva vanhempi vastaa kuitenkin lapsen elatuksesta enintään elatuskykynsä mukaisella määrällä.

Ohjeessa otetaan huomioon myös sellaiset käytännössä yleiset tilanteet, joissa samalla kertaa sovitaan elatusavusta useammalle vanhempien yhteiselle lapselle. Tällöin kunkin lapsen elatuksen tarve arvioidaan yksilöllisesti. Ohjeessa on pääsäännöksi asetettu laskentatapa, jonka mukaan sisaruksille maksettavien elatusapujen määrät ovat kuitenkin keskenään samansuuruiset. Tästä pääsäännöstä poiketen elatusavut on kuitenkin mahdollista sopia erisuuruiseksi siten, että elatusapujen suuruudet vastaavat suhteellisesti kunkin lapsen elatuksen tarpeen suuruutta, jos elatuksen tarpeet ovat keskenään huomattavan erisuuruiset. Valinta näiden laskentatapojen välillä voi käytännössä perustua tarkoituksenmukaisuusharkintaan, koska sisarusten elatusta varten maksettavien elatusapujen yhteismäärä on kummassakin tapauksessa sama.

Ohje on laadittu lähinnä käytännössä yleisesti esiintyviä tyypillisiä tapauksia silmällä pitäen, eikä siinä ole voitu ottaa huomioon kaikkia yksittäistapauksissa esille tulevia elatusavun suuruutta harkittaessa mahdollisesti merkityksellisiä seikkoja. Siksi ohjeen mukaisesti tehdyn elatusapulaskelman lopputuloksen kohtuullisuus on lopuksi vielä erikseen arvioitava. Tässä viimekätisessä kohtuullisuusarvioinnissa voidaan ohjeen mukaan laskettuun elatusavun määrään tehdä sellainen harkinnanvarainen tarkistus, joka voi olosuhteiltaan tavanomaisesta poikkeavassa tapauksessa olla välttämätön, jotta elatusavun määrää ei vahvisteta kohtuuttoman suureksi tai pieneksi.

7 Sopimuksen perusteiden kirjaaminen

Ohjeen mukaan elatusapusopimukseen tai sen liitteeseen tulee merkitä sopimuksen perusteena olevat seikat siinä määrin kuin ne ovat tulleet asiassa esille. Sopimuksen perusteiden kirjaaminen muistiin on suositeltavaa muun muassa sen vuoksi, että se helpottaa olennaisesti arviointia, kun myöhemmin mahdollisesti harkitaan tarvetta muuttaa vahvistettua elatusapua.

Sopimuksen perusteiden kirjaaminen on tärkeää myös sen vuoksi, että sovitun elatusavun ollessa täysimääräisen elatustuen määrää pienempi lapsella saattaa tilanteesta riippuen olla oikeus täydentävään elatustukeen. Jotta lapsen oikeutta elatustukeen olisi mahdollisimman helppo arvioida, sopimukseen tulee ohjeen mukaan erityisesti merkitä, onko elatusavun jääminen täysimääräisen elatustuen määrää pienemmäksi johtunut elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä vai muusta syystä.

Elatusapu saattaa jäädä täysimääräisen elatustuen määrää pienemmäksi muun muassa sen vuoksi, että elatusavusta on tehty ohjeen mukaisesti luonapitovähennys. Tällöin ei kuitenkaan ole kysymys tilanteesta, jossa lapsella tulisi olla oikeus täydentävään elatustukeen. Luonapitovähennyksen perustena on se, että vanhempi täyttää osan elatusvastuustaan vastaamalla tämän välttämättömistä elinkustannuksista luonapitoaikana. Jotta muun muassa luonapitovähennyksen osuus tulisi asianmukaisesti huomioon otetuksi, ohjeessa täsmennetään sen arvioimista, mikä on ollut syynä elatusavun määrän jäämiseen elatustuen määrää pienemmäksi. Elatusavun pienuuden katsotaan ohjeen mukaan johtuvan elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä täysimääräisen elatustuen määrän ja elatusvelvollisen elatuskyvyn erotusta vastaavalta osalta.

8 Elatusavun muuttaminen

Lapsen elatuksesta annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan vahvistetun elatusavun määrää voidaan muuttaa, mikäli niissä olosuhteissa, jotka lain 1 – 3 §:n mukaan on otettava huomioon elatusapua vahvistettaessa, on tapahtunut niin olennaisia muutoksia, että elatusavun muuttamista on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

Nykyistä oikeuskäytännössä vallitsevaa elatusavun muutoskynnystä on pidetty suhteellisen korkeana. Ainakin yksi selitys tälle on se, että kun elatusavun määrälle ei alun perinkään ole tarkkaa mittapuuta, myös muutoskynnyksen ylittymisen arviointi on vaikeaa. Kun ohjeen myötä elatusavun suuruuden määrittelylle annetaan aikaisempaa selvästi tarkemmat mittapuut, myös muutoskynnys voi perustellusti jonkin verran alentua aikaisempaan oikeustilaan verrattuna.

Säännöstä täsmentävää ohjetta laadittaessa on lähtökohtana ollut se, että elatusavun muuttamisen tulee olla riittävän joustavaa, jotta lapselle turvataan riittävä elatus hänen elatuksen tarpeensa lisääntyttyä tai hänen kanssaan asuvan vanhemman elatuskyvyn alennuttua ja jotta toisaalta vastaavasti estetään elatusapurästien syntyminen ja velkaantumiskierre lapsesta erossa asuvan vanhemman elatus-

tuskyvyn alennuttua. Tietty muutoskynnys kuitenkin tarvitaan, jotta osapuolten omia ja viranomaisten voimavaroja ei tarvitse käyttää merkitykseltään vähäisten muutosten toistuvaan tekemiseen. Lisäksi ohjetta laadittaessa on pyritty siihen, että elatusavun muuttamisen edellytykset ovat mahdollisimman yksiselitteiset, jotta vältetään tarpeettomat riidat siitä, ylittyykö muutoskynnys vai ei.

Edellä esitetyt näkökohdat huomioon ottaen ohjeessa ei yksilöidä sitä, mitkä konkreettiset olosuhteiden muutokset voivat olla muutosperusteita, vaan asiaa tarkastellaan ensisijaisesti elatusapulaskelman lopputuloksesta käsin. Ohjeen mukaan elatusavun muuttaminen edellyttää sitä, että elatusavun suuruuteen vaikuttavat olosuhteet ovat elatusavun vahvistamisen jälkeen muuttuneet siinä määrin, että kun tehdään uusi elatusapulaskelma uusien tietojen perusteella, laskelman lopputuloksena saatava elatusavun määrä poikkeaa aikaisemmin vahvistetusta elatusavun määrästä vähintään 15 prosenttia. Lisäksi edellytetään, ettei muutos ole lyhytaikainen ja että elatusavun muuttamista on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 LUKU

YLEISTÄ

1.1 Ohjeen käyttöala

Ohje on laadittu sellaisia käytännössä tavanomaisimpia tilanteita varten, joissa lapsella on kaksi Suomessa asuvaa elatusvelvollista vanhempaa ja lapsi asuu jommankumman vanhempansa luona.

Ohjetta voidaan soveltuvin osin käyttää muissakin tilanteissa, joissa arvioidaan lapsen elatuksen tarvetta ja vanhempien elatuskykyä. Esimerkkeinä voidaan mainita tilanteet, joissa arvioidaan ulkomailla asuvan elatusvelvollisen elatuskykyä tai lapsen elatuksen tarvetta tilanteessa, jossa tiedetään lapsen olevan muuttamassa ulkomaille. Tällaisissa tilanteissa esimerkiksi ohjeessa mainitut euromäärät eivät yleensä ole käyttökelpoisia sellaisinaan.

Ohjetta voidaan soveltuvin osin käyttää silloinkin, kun lapsella on vain yksi vanhempi, joka sitoutuu suorittamaan lapselle elatusapua tilanteessa, jossa lapsi ei asu hänen luonaan. Tällöin lapsen elatuksen tarve ja vanhemman elatuskyky voidaan arvioida ohjeen mukaisesti.

Kaikkiin mahdollisiin erikoistilanteisiin liittyviä kysymyksiä ei ole pyritty ohjeistamaan, vaan nämä kysymykset ratkaistaan tapauskohtaisen harkinnan pohjalta. Harkinnassa voidaan luonnollisesti käyttää apuna ohjeesta ilmeneviä yleisiä periaatteita. Kohdan 3 kappaleesta ilmenee, ettei ohjeessa ole käsitelty koulutusavustuksen suuruuden laskemista 18 vuotta täyttäneelle nuorelle.

1.2 Ohjeesta poikkeavan elatusapusopimuksen vahvistaminen

Tähän kohtaan on otettu ohjeet sellaisten tilanteiden varalta, joissa sosiaaliviranomaisen vahvistettavaksi esitetään ohjeesta poikkeava elatussopimus.

Jos vanhemmat ovat sopineet ohjeen mukaista elatusapua pienemmästä elatusavusta, sopimus voidaan 1 kappaleen mukaan vahvistaa, jos elatusapua voidaan pitää lapsen elatuksesta annetun lain 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuin tavoin kohtuullisena. Tyypiesimerkki tällaisesta on tilanne, jossa on sovittu ohjeen mukaista pienemmästä elatusavusta sen vuoksi, että lapsesta erossa asuva vanhempi on luopunut oikeuksistaan osituksessa esimerkiksi jättämällä asunnon lapsen kanssa asumaan jäävälle vanhemmalle ilman tasinkovaadetta. Tällaisessa tilanteessa vanhempien välillä tehdyn osituksen lopputulos osaltaan kompensoi elatusavun alhaisuutta.

Ohjeen mukaista elatusapua suurempi elatusapu voidaan 2 kappaleen mukaan vahvistaa, jollei elatusapu ole niin suuri, että vanhempien välisellä sopimuksella selvästi on kokonaan tai osaksi muu tarkoitus kuin elatusvelvollisuuden täyttämi-

nen. Tällainen tarkoitus voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun vanhempi välttääkseen palkkansa ulosmittauksen muista veloistaan sopii elatusavusta, joka huomattavasti ylittää riittävänä pidettävän elatusavun määrän.

1.3 Elatusavun suuruuden laskemisen lähtökohdat

Kohdassa kerrotaan lyhyesti lapsen elatuksesta annetun lain peruslähtökohdat. Elatusavun suuruutta laskettaessa lähtökohtina ovat lapsen tarve ja kummankin vanhemman elatuskyky. Ohjeessa on lain säännösten pohjalta täsmennetty lapsen elatuksen tarpeen ja vanhempien elatuskyvyn arvioinnin sekä elatusvastuun jakautumisen pääperiaatteet.

1.4 Arvioinnin ajankohta ja tiedossa olevat muutokset

Kohdan 1 kappaleessa käsitellään arvioinnin ajankohtaa ja tiedossa olevien muutosten huomioon ottamista. Lähtökohtana pidetään sopimuksen tekohetken aikaisia olosuhteita. Lisäksi voidaan ottaa huomioon tulevaisuudessa tapahtuva muutos, jos ohjeessa asetetut edellytykset täyttyvät. Tällöin elatusavusta tehdään porrastettu sopimus.

Tarkoituksena on, että vain varmasti tai erittäin todennäköisesti tapahtuvia muutoksia ennakoidaan. Muutoksen huomioon ottaminen edellyttää siis sitä, että sen suhteellisen tarkka ajankohta on selvillä. Lisäksi edellytetään, ettei muutos ole kestoltaan lyhytaikainen ja että muutoksen vaikutus on muutenkin vähäistä suurempi.

Muutosten ennakointi on rajoitettu koskemaan vain lähitulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia. Tämä johtuu siitä, että tulevien muutosten ennakointi on tarkoituksenmukaista vain tapauksissa, joissa yksittäisen muutoksen lisäksi myös kokonaistilanne muutoksen tapahtumishetkellä on riittävän luotettavasti arvioitavissa. Lähtökohtaisesti lähitulevaisuutena voidaan pitää enintään noin yhtä vuotta, mutta tapauskohtaisen harkinnan nojalla myös tätä pitemmällä tulevaisuudessa tapahtuvien muutosten vaikutus voidaan ottaa huomioon. Viime kädessä tarve ennakoida tulevaa muutosta arvioidaan tapauskohtaisesti suhteessa siihen, voidaanko kyseisen muutoksen toteutumisesta tietyn ajanjakson kuluttua pitää erittäin todennäköisenä ja voidaanko lisäksi otaksua, ettei muissa elatusavun määrään vaikuttavissa olosuhteissa tapahdu merkityksellisiä muutoksia saman ajanjakson kuluessa.

Esimerkiksi ohjeen 2.2 kohdasta johtuva yleisten kustannusten määrän nousu lapsen iän myötä olisi aina tässä tarkoitettu tavoin tiedossa ja se voisi johtaa porrastettuun sopimukseen, jos muutos on tapahtumassa lähitulevaisuudessa. Muut seikat kuin lapsen iästä johtuva elatuksen tarpeen kasvu otetaan huomioon tapauskohtaisen harkinnan pohjalta. Ennakoitavia muutoksia voivat tyypillisesti olla esimerkiksi päivähoiton aloittaminen tai lopettaminen sekä lapsilisän lakkaaminen lapsen täyttyessä 17 vuotta. Tämän kohdan tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että esimerkiksi vauvaikäiselle lapselle luotaisiin kuviteltu nuoruusikä, jonka puitteissa ennakoitaisiin esimerkiksi harrastusten aloittaminen. Tämäntapaisten muutosten huomioon ottaminen jää elatusapuserämuutoksen muuttamisen varaan.

Vanhempien elatuskyvyn arvioinnissa syyn muutoksen ennakkointiin ja porrastettuun sopimukseen voi antaa esimerkiksi vanhemman tiedossa oleva työllistyminen, hoitovapaan tai opiskelun päättymisen, määräaikaisen työsuhteen päättymisen tai muu näihin verrattava muutos.

Yleisiä palkkatason, sosiaalietuuksien tai verotusperusteiden muutoksista aiheuttamia vaikutuksia ei oteta huomioon, ellei tällaisen muutoksen konkreettinen vaikutus vanhemman tuloihin ole vähäistä suurempi. Lisäksi esimerkiksi ns. tulevan omaisuuden, kuten perinnön tms. huomioon ottaminen vanhemman elatuskykyä laskettaessa ei ole tarkoituksenmukaista tällaiseen omaisuuteen liittyvien epävarmuustekijöiden vuoksi. Tällaiset tilanteet jäävät elatusapusopimuksen muuttamisen varaan.

Muutoksen ennakkointia vaativan osapuolen on tarvittaessa kyettävä osoittamaan muutoksen suhteellisen tarkka ajankohta ja sen vähäistä suurempi merkitys elatusavun suuruuden arviointiin.

Esimerkki:

Lapsi on syntynyt 16.2.2000. Sopimus tehdään 13.8.2006. Lapsi asuu äidin luona. Isän elatuskyky on sopimusta tehtäessä 600 €/kk, eikä siihen ole tiedossa muutoksia. Äidillä ei ole sopimusta tehtäessä lainkaan elatuskykyä, mutta hän on palaamassa työhön 15.10.2006, minkä jälkeen myös hänen elatuskykynsä on 600 €/kk. Lapsen elatuksen tarve koostuu pelkästään 2.2 kohdassa tarkoitetuista yleisistä kustannuksista, joiden määrä on 250 €/kk 15.2.2007 saakka ja 290 €/kk 16.2.2007 alkaen. Vähennyksenä otetaan huomioon lapsilisä 100 €/kk.

Elatusavun määräksi sovitaan:

- 150 €/kk ajalla 13.8.2006 – 14.10.2006¹
- 75 €/kk ajalla 15.10.2006 – 15.2.2007²
- 95 €/kk 16.2.2007 alkaen³

Kohdan 2 kappaleessa on käsitelty lapsen tai vanhemman kuukausitulojen määrittelyä niissä tapauksissa, joissa kuukausittaisten tulojen määrä vaihtelee. Tietyillä toimialoilla esiintyy kausityöttömyyttä, jolloin vuositulot säännönmukaisesti perustuvat vuosittain toistuviin työssäolo- ja työttömyysjaksoihin. Vanhemman elatuskyvyn määrittelyn pohjaksi täytyy kuitenkin saada ns. pysyvä kuukausitulo, jolloin vanhemman tuloja joudutaan arvioimaan pitemmän ajanjakson ajalta. Oh-

¹ Lapsen elatuksen tarve on $250 - 100 = 150$ €, josta isä vastaa yksin.

² $150 \times 600 / (600 + 600) = 75$ €.

³ $(290 - 100) \times 600 / (600 + 600) = 95$ €.

jeen mukaan kuukausituloksi lasketaan tällöin yksi kahdestoistaosa siitä tulosta, jonka vanhemman voidaan kohtuullisen arvion mukaan edellyttää saavan vuoden aikana. Apuna tässä arvioinnissa voidaan käyttää esimerkiksi verotustietoja. Kun vanhemmalla on vakituinen työ tai virkasuhde tai hänen tulotonsa on muuten, esimerkiksi eläketulon vuoksi suhteellisen vakaa, laskelman lähtökohtana voidaan käyttää kuukausituloja. Muuten kuin kuukausittain maksettavat ansiotulot, esimerkiksi lomarahat jaetaan laskennallisesti kuukausitulon lisäykseksi. Palkkatulot ja lomarahat sekä tehdyt ennakonpidätykset selviävät palkkaerittelystä.

Tilanteessa, jossa vanhempi toimii yrittäjänä, voi pysyvän kuukausitulon määrittely olla hankalaa. Esimerkiksi uutena yrittäjänä toimivan vanhemman maksukyvyyn arviointi on ongelma, johon ei ole olemassa yksiselitteistä ratkaisua. Jos vanhempi on aloitteleva yrittäjä, voidaan elatuskykyä laskettaessa käyttää hyväksi verottajan ennakoarviota tulosta, YEL/MYEL-työtuloa ja yrittäjän omaa arviota elinkeinotoiminnan tulosta sekä mahdollisesti yksityisottoja. Lisäksi apuna voidaan käyttää yrityksen veroilmoitusta.

1.5 Sopimuksen perusteena olevien seikkojen merkitseminen

Sopimukseen tai sen erilliseen liitteeseen tulisi merkitä näkyviin elatusavun suuruuden laskemisen perustana olleet seikat siinä laajuudessa kuin ne ovat tulleet sopimusta tehtäessä esille. Nämä tiedot saattavat olla tärkeitä arvioitaessa myöhemmin, onko vahvistettua elatusapua aiheellista muuttaa. Tätä varten on laadittu erillinen, mietinnön liitteenä oleva lomake, joka seuraa ohjeen etenemisjärjestystä.

Ohjeen 5.4 kohtaan sisältyy lisäksi erityinen ohje elatustukea varten tehtävästä merkinnästä.

2 LUKU

LAPSEN ELATUKSEN TARPEEN ARVIOIMINEN

2.1 Lähtökohdat

Kohdassa esitetään lapsen elatuksen tarpeen arvioimisen yleiset lähtökohdat. Ohjeen mukaan lapsen elatuksen tarve koostuu lapsen yleisistä ja erityisistä kustannuksista. Lapsen yleiset kustannukset on porrastettu ikäryhmittäin, mutta muutoin ne otetaan huomioon kaavamaisesti. Erityiset kustannukset arvioidaan sitä vastoin yksilöllisesti kunkin lapsen osalta, jolloin lähtökohtana on asianomaisesta lapsesta aiheutuvien kustannusten tosiasiallinen suuruus.

Yleisten ja erityisten kustannusten yhteismäärästä tehdään vielä ohjeen mukaiset vähennykset sellaisten seikkojen perusteella, jotka vähentävät vanhempien elatusvastuuta lapsesta. Näin saatava lopputulos osoittaa lapsen elatuksen tarpeen, josta vanhemmat vastaavat elatuskykyjensä osoittamassa suhteessa. Näitä lähtökohtia selvitetään seuraavissa kohdissa yksityiskohtaisesti.

2.2 Yleiset kustannukset

Lapsen yleiset kustannukset koostuvat jokapäiväiseen elämiseen kuuluvista ja suhteellisen samanlaisina eri tilanteissa pysyvistä menoista, joita on käytännössä kaikilla lapsilla. Yleisten kustannusten euromäärien määrittelyn perusteet on selostettu yleisperustelujen jaksossa 3.2.

Yleisillä kustannuksilla katetaan lapsen menoja, jotka johtuvat muun muassa tavanomaisesta ravinnosta, asianmukaisesta vaatuksesta ja jalkineista sekä henkilökohtaisesta hygieniasta. Lapsen vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitseman erityisravinnon tai esimerkiksi erityisjalkineiden mahdollisesti aiheuttamien lisäkustannusten huomioon ottamisesta on erilliset ohjeet kohdassa 2.3.7. Henkilökohtaisesta hygieniasta aiheutuvina menoina pidetään esimerkiksi shampoota, deodorantia, kosteusvoidetta sekä vauvan vaippoja, rasvoja yms.

Luettelon d-kohta kattaa sekä puhelimen ja tietokoneen hankkimisesta aiheutuvat kustannukset että puhelinmaksuista ja laajakaistayhteydestä tai muusta vastaavasta tietoliikenneyhteydestä aiheutuvat kustannukset. Luettelon f-kohdassa tarkoitettuina kustannuksina pidetään muun muassa satunnaisia uimahallimaksuja, elokuvissa käyntejä yms., leluja, kirjoja, cd-levyjä sekä sellaisia yleisiä harrastusvälineitä, joita lasten voidaan katsoa käyttävän ja tarvitsevan iästä ja sukupuolesta riippumatta. Tällaisina voidaan pitää esimerkiksi polkupyörää, suksia ja luistimia. Jos lapsi kuitenkin harrastaa aktiivisesti jotakin liikuntamuotoa, esimerkiksi hiihtoa kilpatasolla, tästä erityisestä harrastuksesta aiheutuvat väline- ja muut kustannukset otetaan erikseen huomioon kohdan 2.3.5 mukaisesti.

Edelleen lapsen yleisiin kustannuksiin kuuluvat vähäisinä pidettävät tai satunnaiset terveydenhoito- ja lääkekulut, satunnaiset tai vähäiset koulutusmenot, osuudet kodin kalusteista, koneista ja tarvikkeista sekä lapsen matkoista aiheutuvat kustannukset. Vähäisinä tai satunnaisina terveydenhoito- ja lääkekuluina voidaan pitää esimerkiksi satunnaisesti aiheutuvia terveyskeskusmaksuja sekä kustannuksiltaan vähäisten käsikauppalääkkeiden ostamista. Satunnaisina koulutusmenoina voidaan puolestaan pitää esimerkiksi lapsen leirikouluosallistumisesta aiheutuvia kustannuksia. Vähäisinä koulutusmenoina voidaan pitää muun muassa koulutarvikkeiden, kuten kynien, kumien ja vihkojen hankkimisesta aiheutuvia jatkuvaluonteisia, mutta määrältään vähäiseksi katsottavia kuluja. Lapsen matkakustannuksilla taas tarkoitetaan lapsen tavanomaisesta matkustamisesta aiheutuvia kustannuksia, kuten esimerkiksi matkustamista kauempana asuvien sukulaisten tai ystävien luokse. Lapsen osuudella kodin kalusteista, koneista ja tarvikkeista tarkoitetaan muun muassa lapsen sänkyä, syöttötuolia ja kirjoituspöytää.

Luettelon k-kohdan mukaan yleisiin kustannuksiin luetaan myös kustannukset, jotka aiheutuvat edellä mainittuihin verrattavista seikoista. Niillä tarkoitetaan sellaisia lapsen jokapäiväiseen elämiseen kuuluvia menoja, joita ei ole erikseen mainittu luettelossa, mutta jotka voidaan rinnastaa luettelossa mainittuihin kustannuksiin. Luettelo ei siten ole tyhjentävä.

Yleiset kustannukset on ohjeessa määritelty ikäryhmittäin. Ikäryhmät ovat 0 – 6 -vuotiaat, 7 – 12 -vuotiaat ja 13 – 17 -vuotiaat. Kuten yleisperusteluissa on todettu, peruskulutuksen rakenne ja määrä vaihtelevat merkityksellisesti lapsen eri elämänvaiheissa.

Kohdan 3 kappale koskee mahdollisuutta poiketa alaspäin lapsen yleisistä kustannuksista. Tarkoituksena on, että poikkeamiseen suhtaudutaan pidättyvästi. Se olisi mahdollista vain, jos lapsen yleiset kustannukset erityisestä syystä ovat olennaisesti ohjeessa mainittuja euromääriä alhaisemmat. Erityisenä syynä voidaan pitää sitä, että lapsi on laitoshoidossa tai vastaavissa olosuhteissa, joiden vuoksi lapsesta aiheutuvat yleiset kustannukset ovat vähäisiä. Laitoshoito yleensä kattaa jokapäiväiseen elämiseen kuuluvia menoja, kuten ravinto-, terveydenhoito- sekä vaatetusmenoja. Laitoshoidosta voi luonnollisesti kuitenkin aiheutua erityisiä terveydenhoitokustannuksia tai muita niihin rinnastettavia kustannuksia, jotka otetaan erikseen huomioon 2.3.7 tai 2.3.8 kohdan mukaisesti.

2.3 Erityiset kustannukset

Erityisiin kustannuksiin kuuluvat menot ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden suuruus vaihtelee merkittävästi joko lapsen yksilöllisistä tarpeista tai perheen elinolosuhteista riippuen. Siksi ne otetaan huomioon yksilöllisesti ohjeessa mainittujen edellytysten täytyessä.

2.3.1 Lapsen osuus asumiskustannuksista

Lähivanhemman asumiskuluista osa johtuu siitä, että asunnossa tulee olla riittävät tilat lapselle. Sen vuoksi on perusteltua, että osa lähivanhemman asumiskuluista otetaan huomioon laskettaessa lapsen elatuksen tarvetta. Ohjeessa lapsen asumiskustannuksina otetaan huomioon sellainen osuus lähivanhemman asumiskustannuksista, joka OECD:n niin sanotun modifioidun kulutusyksikkömallin mukaan vastaa lapsen osuutta kotitalouden kokonaisasumiskustannuksista. OECD:n modifioidussa kulutusyksikkömallissa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa kulutusyksikköarvon 1, toinen aikuinen 0,5 ja lapsi 0,3. Esimerkiksi perheessä, joka koostuu yhdestä aikuisesta ja yhdestä lapsesta, kulutusyksiköiden summa on 1,3. Kun esimerkkiperheen lapsen kulutusyksikköarvo (0,3) jaetaan koko kulutusyksikön summalla (1,3) ja kerrotaan sadalla, saadaan lapsen osuus, joka esimerkkitaupauksessa on 23 prosenttia.

Lapsen osuus asumiskustannuksista lasketaan lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle asumisesta aiheutuvien kohtuullisten nettokustannusten määrästä. Nettokustannuksilla tarkoitetaan tässä asumiskustannuksia sen jälkeen, kun kustannuksista on vähennetty vanhemmalle maksettava asumisen tukemiseen tarkoitettu tuki, kuten esimerkiksi yleinen asumistuki. Jos lapsen kanssa asuva vanhempi elää avio- tai avoliitossa taikka muussa parisuhteessa, puoliset vastaavat ohjeen 3.3.2 kohdan 5 kappaleen mukaisesti asumiskustannusten nettomäärästä puoliksi. Tällöin lapsen osuus asumiskustannuksista lasketaan lapsen vanhemman vastattavaksi jäävästä puolikkaasta.

Jos lapsen kanssa asuvan vanhemman perheessä asuu muita hänen omia lapsiaan, otetaan huomioon lasten yhteenlaskettu lukumäärä määritettäessä taulukosta asumiskustannusten osuutta lasta kohden. Taulukkoa käytettäessä lasten lukumäärään sisällytetään myös perheessä asuvat täysi-ikäiset lapset.

Esimerkkejä:

1. Vanhempi asuu vuokralla kaksiossa sen lapsensa kanssa, jolle ollaan laskemassa elatusapua. Asunnon vuokra on 550 €/kk ja vanhemmalle maksetaan yleistä asumistukea 150 €/kk. Vanhemman maksettavaksi asumistuen vähentämisen jälkeen jää 400 €/kk. Lapsen osuus nettoasumiskustannuksista on $0,23 \times 400 = 92$ €/kk.

2. Vanhempi asuu omistusasunnossa avomiehensä sekä kolmen lapsensa kanssa, jolle ollaan laskemassa elatusapua. Asunnon vastike, asuntolainan lyhennykset ja korot ovat yhteensä 650 €/kk. Heillä ei ole oikeutta asumistukeen tms.

Puolisot vastaavat asumiskustannuksista puoliksi (ks. ohje 3.3.2 kohta 5), jolloin vanhemman osuudeksi saadaan $650:2 = 325$ €/kk. Lasten osuus asumiskustannuksista puolestaan saadaan kertomalla lasten kanssa asuvan vanhemman omat asumiskustannukset taulukosta saatavalla prosentiosuudella, eli $0,16 \times 325 = 52$ €/lapsi/kk.

3. Vanhempi asuu vuokra-asunnossa avopuolionsa ja viiden lapsen kanssa. Lapsista kolme on heidän yhteisiä lapsiaan, yksi on vanhemman avopuolison lapsi ja yksi on se lapsi, jolle ollaan laskemassa elatusapua. Asunnon vuokra on 700 €/kk. Perheelle maksetaan asumistukea, jonka suuruus on 120 €/kk.

Vanhemman asumiskustannusten määräksi saadaan $(700 - 120):2 = 290$ €/kk. Lapsen osuutta laskettaessa otetaan huomioon vain lapsen kanssa asuvan vanhemman omat lapset. Tässä tapauksessa huomioon otettavien lasten lukumäärä on neljä eli puolisoitten yhteiset lapset (3) sekä se lapsi, jolle ollaan laskemassa elatusapua. Lapsen osuudeksi asumiskustannuksista saadaan näin ollen $0,14 \times 290 = 40,60$ €/kk.

4. Vanhempi asuu vuokralla kaksiossa yhden lapsensa kanssa. Asunnon vuokra on 500 €/kk. Vanhempi saa vuokran määrän kokonaisuudessaan toimeentulotukena. Vanhemmalle ei aiheudu asumiskuluja lainkaan. Näin ollen myös lapsen asumiskulut ovat 0 €/kk.

2.3.2 Päivähoitokulut

Lasten päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä esimerkiksi päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana.

Kunnallisen päivähoidon maksut määräytyvät perheen koon ja tulojen mukaan siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään. Vaihtoehtona kunnan järjestämälle päivähoidolle vanhemmat voivat valita muun hoitotavan ja hakea joko lasten kotihoidon tukea tai lasten yksityisen hoidon tukea. Näiden tukien määrästä säädetään lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetussa laissa (1128/1996).

Kohdan 1 kappaleen mukaan lähtökohtana pidetään lapsen päivähoidosta aiheutuvia tosiasiallisia kustannuksia. Kustannuksille asetetaan kuitenkin katto. Kohdan 2 kappaleen mukaan, jos vanhemmat käyttävät yksityisiä päivähoitopalveluja, lapsen hoidosta aiheutuvat kustannukset voidaan ottaa huomioon enintään sen suuruusina kuin mitä päivähoito maksaisi julkisia päivähoitopalveluja käytettäessä. Tästä voidaan kuitenkin poiketa 2 kappaleen jälkimmäisen virkkeen mukaan.

Kunnallista päivähoitoa korkeammat kustannukset otetaan huomioon ensinnäkin tilanteessa, jossa lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut mukana päättämässä kalliimman päivähoitomuodon valinnasta. Käytännössä useimmiten on kysymyksessä tilanne, jossa lapsen päivähoito on alkanut vanhempien vielä asuessa yhdessä. Edelleen tosiasialliset kustannukset voidaan ottaa huomioon, jos lapsen päivähoidosta aiheutuvat kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia. Perusteltuina kustannuksia voidaan pitää esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsella on pitkäaikainen hoitosuhde kyseisessä päiväkodissa ja tätä kautta turvallinen ja tuttu hoitaja- ja toveripiiri. Tällöin lapsen edun huomioon ottaminen puoltaa sitä, ettei tällaista pitkäaikaista hoitosuhdetta katkaista. Hoidosta aiheutuvien kustannusten kohtuullisuus harkitaan tapauskohtaisesti.

2.3.3 Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut

Ohjeessa koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan muun muassa perusopetuslain (628/1998) 8 a luvun mukaista lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa, jota kunta voi järjestää. Lisäksi ohjeessa tarkoitetaan myös muiden järjestäjätahojen, kuten järjestöjen ja yhdistysten järjestämää koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa.

Perusopetuslaissa toiminnasta perittävillä maksuilla on asetettu maksukatto. Maksukatto koskee kuitenkin vain laissa säädetyn laajuista toimintaa. Kunnat voivat järjestää toimintaa tarpeen mukaan enemmänkin ja periä ylimenevistä toimintatunneista lisämaksun. Maksuihin voidaan lain mukaan myöntää alennusta tai jättää maksut kokonaan perimättä. Muiden järjestäjätahojen kuin kuntien hinnat vaihtelevat toiminnan luonteen ja järjestäjän mukaan.

Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvien kulujen huomioon ottamisessa noudatetaan samoja periaatteita kuin kohdassa 2.3.2 päivähoitokulujen huomioon ottamisessa.

2.3.4 Koulutuskustannukset

Lapsen koulutuksesta aiheutuvat vähäistä suuremmat kustannukset otetaan lapsen elatuksen tarvetta laskettaessa huomioon tämän kohdan mukaisesti. Koulutuksella tarkoitetaan muun muassa perusopetuslaissa, lukiolaissa (629/1998) sekä ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tarkoitettua koulutusta.

Perusopetuslain mukaan opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia. Tästä pääsäännöstä voidaan kuitenkin lain mukaan poiketa tilanteissa, joissa opetusta järjestetään muilla kielillä kuin mitä laki edellyttää. Tällöin opetuksesta saadaan lain mukaan periä kohtuullisia maksuja.

Lukiolain mukaan ainoastaan opetus on opiskelijalle maksutonta. Opetuksesta saadaan kuitenkin periä kohtuullisia maksuja, jos opetusta järjestetään muilla kielillä kuin mitä laissa edellytetään. Lisäksi laki mahdollistaa maksujen perimisen muun muassa ylioppilastutkinnosta. Toisin kuin peruskoulussa, esimerkiksi lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa opetuksen edellyttämät oppikirjat sekä muu oppimateriaali on opiskelijan kustannettava itse. Opintotukilain (65/1994) mukaan Suomessa oppivelvollisuuden jälkeisiä, päätoimisia opintoja varten voidaan myöntää opintotukea. Vanhempien tulot vaikuttavat tuen määrään.

Ohjeessa tarkoitettuja kustannuksia voi aiheutua esimerkiksi opiskelun edellyttämistä oppikirjoista, muusta oppimateriaalista, yksityisen tai erityiskoulun perimisestä lukukausimaksuista tai koulumatkoista. Tällaiset kustannukset otetaan huomioon, jos vanhempi on ollut mukana päättämässä koulutukseen hakeutumisesta. Edelleen kustannukset voidaan ottaa huomioon, jos koulutuksesta aiheutuvat kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia.

Koulutuksesta aiheutuneet kustannukset voidaan yleensä katsoa perustelluiksi esimerkiksi silloin, kun lapsi haluaa jatkaa opintojaan lukiossa. Ei voida edellyttää, että lapsesta erossa asuvan vanhemman tulisi osallistua päätöksentekoon tai hyväksyä kouluvalinta. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 1996:5 todennut, että lukion oppimäärää voidaan nykyään pitää kansalaisten peruskoulutukseen kuuluvana. Kustannusten kohtuullisuus arvioidaan tapauskohtaisesti.

2.3.5 Erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset

Harrastukset ovat lapsen ja nuoren kehityksen kannalta tärkeitä. Osa lapsen harrastus- ja virkistysmenoista sekä näitä varten tarvittavien välineiden aiheuttamista kustannuksista on otettu huomioon lasten yleisten kustannusten tasoa määriteltäessä. Yleisten kustannusten määrissä on kuitenkin huomioitu vain yleisimmistä vapaa-ajanviettovälineistä aiheutuvat tavanomaiset kustannukset. On kuitenkin harrastuksia, joissa tarvittavien välineiden hankkiminen ja muiden harrastukseen

liittyvien kustannusten huomioon ottaminen erikseen on perusteltua. Ohjeen mukaan lapsen erityisestä harrastuksesta aiheutuvat vähäistä suuremmat kustannukset otetaan huomioon, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä harrastuksen aloittamisesta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon lapsen taipumukset ja toivomukset.

Erityiseltä harrastukselta voidaan edellyttää jatkuvuutta. Usein esimerkiksi lapsen soitto-, tanssi- tai ratsastustunneista taikka urheilu- tai tietotekniikkaharrastuksesta aiheutuu säännöllisiä kustannuksia muun muassa erilaisten lukukausi-, kausikortti yms. maksujen ja kulujen muodossa. Lisäksi harrastuksessa tarvittavia välineitä on tarpeen uusia silloin tällöin.

2.3.6 Vakuutusmaksut

Lapsella saattaa olla vakuutus esimerkiksi tapaturma- ja sairaustilanteita varten. Vakuutuksesta voidaan maksaa korvausta esimerkiksi tapaturman ja sairauden aiheuttamista hoitokuluista tai tapaturman aiheuttamasta haitasta. Lapsille tarjottavien vakuutusten hinnat ja ehdot eroavat huomattavasti toisistaan.

Ohjeen mukaan lapsen vakuutuksesta aiheutuvat maksut voidaan ottaa huomioon niissä tilanteissa, joissa vanhempi on ollut mukana päättämässä vakuutuksen ottamisesta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhemmat ovat yhdessä päättäneet ottaa lapselle vakuutuksen ennen lapsen syntymää, vakuutuksesta aiheutuvat kustannukset otetaan huomioon.

Vaikka vakuutuksen ottamisesta ei olisi päätetty yhdessä, vakuutusmaksut otetaan huomioon, jos maksut ovat perusteltuja ja kohtuullisia. Perusteltuja kustannukset voivat olla esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsella on vakuutus, jonka voidaan katsoa olevan yleinen lasten vakuutusena. Tällaisena vakuutusena voidaan pitää esimerkiksi lasten tapaturmavakuutusta. Myös sairauskuluvakuutuksen määrältään kohtuullisia kustannuksia voidaan yleensä pitää perusteltuina ottaen huomioon, että sairauskuluvakuutuksesta korvataan sellaisia kuluja, jotka muutoin voitaisiin joutua ottamaan huomioon erityisinä terveydenhoitokustannuksina. Vakuutusmaksun kohtuullisuus arvioidaan tapauskohtaisesti.

2.3.7 Erityiset terveydenhoitokustannukset

Vähäiset terveydenhoitomenot tulevat katetuiksi lapsen yleisiin kustannuksiin varattavalla summalla, joten niitä ei oteta huomioon erityisinä terveydenhoitokustannuksina. Tällaisia ovat muun muassa satunnaiset terveyskeskusmaksut sekä käsikauppalääkkeet. Sen sijaan lääkärin määräykseen perustuvat menot, kuten lääkekulut, poliklinikka- ja vuodeosastomaksut, hammashoitomaksut jne. otetaan huomioon yksilöllisesti. Lisäksi edellytetään, että terveydenhoitokustannuksia aiheutuu pitkäaikaisesti ja että ne ovat tarpeellisia lapsen vamman tai sairauden hoidossa. Tyypillisesti voidaan ottaa huomioon esimerkiksi lapsen kroonisesta tai pitkäaikaisesta sairaudesta aiheutuvat kustannukset.

Jotta erityiset terveydenhoitokustannukset voitaisiin ottaa huomioon, niiden tulee olla tarpeellisia. Tarpeellisilla kustannuksilla tarkoitetaan pääsääntöisesti julkisten terveydenhoitopalvelujen käyttämisestä aiheutuvia kustannuksia. Jos lapsen hoidossa käytetään yksityisiä terveydenhoitopalveluja, kustannukset otetaan huomioon sen suuruusina kuin ne olisivat käytettäessä julkisia terveydenhoitopalveluja. Tapauskohtaisen harkinnan pohjalta voidaan yksityisten terveydenhoitopalvelujen käyttämisestä aiheutuvat kustannukset kuitenkin ottaa huomioon, jos esimerkiksi lapsen pitkäaikainen ja jatkuva hoitosuhde tätä perustellusti edellyttää.

Erityiset terveydenhoitokustannukset otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä. Niillä tarkoitetaan kustannuksia sen jälkeen, kun niistä on vähennetty sairausvakuutuslain (364/1963) tai vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) nojalla maksettavat korvaukset.

Kohdan 2 kappaleen mukaan sellaiset menoerät, joita lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) mukainen hoitotuki tai vammaistukilain (124/1988) mukainen vammaistuki on tarkoitettu kattamaan, eivät kuulu huomioon otettaviin menoihin. Esimerkiksi sairaan lapsen kotihoidon tukemiseksi vanhemmille voidaan maksaa hoitotukea, jolla korvataan sairaan tai vammaisen lapsen hoidosta aiheutuvia kustannuksia. Vastaavasti edellä mainittujen lakien mukaisia tukia ei oteta miltään osin huomioon lapsen tai vanhemman tulona. Jos kuitenkin lapsen sairaudesta tai vammasta aiheutuvat kustannukset ylittävät maksettavien tukien määrän, ylimenevä osuus otetaan huomioon lapsen erityisinä terveydenhoitokustannuksina.

2.3.8 Muut erityiset kustannukset

Lapsen kaikkien mahdollisten tarpeiden nimeltä mainitseminen on mahdotonta. Tämä kohta antaa mahdollisuuden joustavasti harkiten ottaa huomioon myös muita edellä mainittuihin kustannuksiin verrattavissa olevia lapsen erityisestä tarpeesta johtuvia kustannuksia.

Harkittaessa muiden erityisten kustannusten huomioon ottamista noudatetaan soveltuvin osin 2.3.2 – 2.3.7 kohdassa määriteltyjä edellytyksiä erityisten kustannusten huomioon ottamiselle. Jos kysymys on esimerkiksi lähinnä koulutuskustannuksiin tai erityisen harrastuksen kustannuksiin rinnastettavista kustannuksista, voidaan edellyttää joko lapsesta erossa asuvan vanhemman osallistumista päätöksentekoon tai sitä, että kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia. Lisäksi tällaisessa tapauksessa voitaisiin edellyttää, että kustannukset ovat luonteeltaan jatkuvia ja määrältään vähäistä suurempia.

2.4 Vähennykset

2.4.1 Lapsilisä

Lapsilisälain (796/1992) mukaan kaikkien Suomessa asuvien lasten elatukseen maksetaan lapsilisää, kunnes lapsi täyttää 17 vuotta. Koska lapsilisää maksetaan nimenomaisesti lapsen elatukseen, se vähennetään suoraan lapsen elatuksen tar-

peesta. Yksinhuoltajakorotusta ei kuitenkaan vähennetä, vaan se otetaan huomioon vanhemman tulona 3.2.1 kohdan nojalla.

Lapsilisä nousee porrastetusti aina viidenteen lapseen asti. Ohjeen mukaan erisuuruiset lapsilisät kuitenkin tasataan lasten kesken siten, että kunkin osalta vähennyksenä otetaan huomioon lapsilisien keskiarvo. Tasaaminen suoritetaan riippumatta siitä, ovatko kaikki ne lapset, joista vanhemmalle maksetaan lapsilisää, vanhempien yhteisiä tai ollaanko samalla kertaa sopimassa heille kaikille maksettavasta elatusavusta.

Esimerkki:

Yksinhuoltajaäidillä on kolme lasta. Äidille maksettavien lapsilisien yhteismäärä ilman yksinhuoltajakorotusta on $100 + 110,50 + 131 = 341,50$ euroa. Saatu summa jaetaan lapsien lukumäärällä, jolloin tulokseksi saadaan 113,80 euroa. Tämä summa osoittaa jokaisen lapsen tarpeesta vähennettävän lapsilisän määrän. (Äidille maksettava yksinhuoltajakorotus katsotaan äidin tuloksi hänen elatuskykyään arvioitaessa. Korotuksen määrä on $36,60 \text{ euroa} \times 3 = 109,80$ euroa.)

2.4.2 Lapsen ansiotulot

Lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n 2 momentin mukaan vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon lapsen kyky ja mahdollisuudet itse vastata elatuksestaan. Vanhempien elatusvastuu voi siten supistua sen vuoksi, että lapsella on tuloja tai varoja, joilla hän voi elättää itseään. Ohjeen tämä kohta koskee sitä, millä tavoin lapsen ansiotulot otetaan huomioon lapsen elatuksen tarvetta laskettaessa.

Kohdan 1 kappaleen mukaan lapsen satunnaiset tai vähäiset ansiotulot eivät vaikuta vanhempien elatusvastuuseen. Satunnaisilla tai vähäisillä ansiotuloilla tarkoitetaan lähinnä tuloa sellaisesta työstä, jota lapset tekevät koulujen loma-aikaan tai koulutyön ohella esimerkiksi viikonloppuisin. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi koululaisen kesätyö tai viikonlopputyö pikaruokaravintolan myyjänä, lehdenjakajana tai lastenhoitajana. Myös oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä, esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1988:22, on katsottu, ettei tällaista lapsen loma- tai viikonlopputyöskentelyä ole pidettävä itsensä elättämisenä.

Kohdan 2 kappaleen mukaan lapsen säännölliset ja vähäistä suuremmat ansiotulot sitä vastoin vaikuttavat vähentävästi lapsen tarpeeseen saada elatusta vanhemmiltaan. Jos lapsi jo ennen täysi-ikäiseksi tuloaan siirtyy työelämään, voidaan vanhempien elatusvastuuta rajoittaa siltä osin kuin lapsen voidaan kohtuudella katsoa itse vastaavan elatuksestaan. Kohtuulliseksi katsottava osa harkitaan tapauskohtaisesti. Harkinnassa tulee kiinnittää huomiota muun muassa lapsen ansiotulojen

suuruuteen sekä siihen, että lapselle itselleen tulisi jäädä käytettäväksi osa tuloistaan muuhunkin kuin omiin välttämättömiin elinkustannuksiin. Tämä voidaan katsoa kohtuulliseksi ja johdonmukaiseksi suhteessa siihen, että 1 kappaleessa tarkoitetuissa tilanteissa esimerkiksi kesätoivissa oleva lapsi saa jättää ansiotulot kokonaisuudessaan itselleen.

2.4.3 Lapsen pääomatulot ja varallisuus

Kohdan 1 kappaleen mukaan lapsen elatuksen tarpeesta vähennetään pääomatulojen nettomäärä. Pääomatuloja ovat esimerkiksi korkotulot, osinkotulot, vuokratulot, henkivakuutuksen tuotto, metsätalouden pääomatulo-osuus, maa-aineksesta saadut tulot sekä luovutusvoitot. Pääomatulojen nettomäärällä tarkoitetaan sitä määrää, joka saadaan, kun tuloista on vähennetty verot sekä muut mahdolliset kustannukset, esimerkiksi omaisuuden hoidosta aiheutuvat kustannukset.

Kohdan 2 kappaleessa käsitellään lapsen varallisuuden merkitystä laskettaessa lapsen elatuksen tarvetta. Lähtökohtana ohjeessa on, ettei lapsen varallisuutta oteta huomioon. Tästä pääsäännöstä voidaan kuitenkin poiketa, jos lapsella on niin huomattava määrä varallisuutta, että hänen kohtuuden mukaan voidaan edellyttää käyttävän osan siitä elatukseensa.

Holhustoimesta annetun lain (442/1999) 37 ja 39 §:n mukaan alaikäisen varallisuutta voidaan käyttää hänen elatukseensa. Varojen hoidon tulee kuitenkin olla pitkäjänteistä, eikä edunvalvoja saa lain 39 §:n 1 momentin mukaan myydä omaisuutta, jota lapsi myöhemmin tarvitsee asumista tai elinkeinon harjoittamista varten tai jolla muutoin on hänelle erityistä arvoa. Lapsen varallisuus voidaan siten ottaa huomioon ainoastaan, jos omaisuus on määrältään ja laadultaan sellaista, ettei mainittuja alaikäisen omaisuuden hoitamista koskevia periaatteita rikota. Varallisuuden huomioon ottaminen vanhemman elatusvastuun vähennyksenä on kohtuullista erityisesti silloin, kun lapsesta erossa asuva vanhempi on vähävarainen ja lapsella on huomattava määrä varallisuutta.

3 LUKU

VANHEMPIEN ELATUSKYVYN ARVIOIMINEN

3.1 Lähtökohdat

Kohdassa osoitetaan vanhempien elatuskyvyn arvioimisen lähtökohdat. Elatuskyky arvioidaan vanhemman tulojen, ansiomahdollisuuksien ja varallisuuden perusteella. Elatuskyvyn vähennyksenä otetaan huomioon kohtuulliset kustannukset, jotka aiheutuvat vanhemman omasta elatustarpeesta ja hänen muusta elatusvastuustaan. Jos vähennyslaskun tulos osoittautuu negatiiviseksi, katsotaan, ettei vanhemmalla ole elatuslaissa tarkoitettua elatuskykyä.

Esimerkki:

Vanhemman kyky elättää itseään ja muita on hänen tulojensa, ansiokykynsä ja varallisuutensa perusteella laskettuna 900 €/kk. Elatuskyvystä tehtävät vähennykset ovat 1.100 €. Vanhemman elatuskyvyn katsotaan laskutoimituksia tehtäessä olevan 0 euroa.

3.2 Vanhemman tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus*3.2.1 Tulot*

Vanhemman tuloilla tarkoitetaan lähtökohtaisesti kaikkia vanhemman saamia tuloja tulolähteestä riippumatta. Tässä suhteessa ei ole merkitystä sillä, ovatko tulot veronalaisia vai verottomia. Ohjeen 3.2.2 kohdassa on lueteltu suoritukset, joita ei kuitenkaan pidetä vanhemman tulona. Vanhemman elatuskykyä laskettaessa on syytä varmistua siitä, että ansiotuloista suoritettava ennakonpidätys olisi lopullista verotusta varten mahdollisimman oikean suuruinen. Lapselle tarkoitettuja tuloja, kuten esimerkiksi elatustukea ei pidetä vanhemman tulona.

Kohdan 1 kappaleen mukaan vanhemman tuloja ovat säännöllisen palkan ohella palkkiot sekä muut vastaavat rahana suoritettavat etuudet, jotka maksetaan virasta tai toimesta tai muusta työstä, tehtävästä tai palveluksesta. Sillä ei ole merkitystä, millä nimikkeellä vastike maksetaan. Palkkaa ovat myös muun muassa vuosilomakorvaus ja lomarahat sekä erilaiset palkkaan maksettavat lisät, kuten esimerkiksi ylityökorvaukset ja vuorotyölisät. Lisäksi esimerkiksi vanhemmalle maksettavat apurahat katsotaan vanhemman tuloksi. Vanhemmalle työstä aiheutuneista kuluista, kuten kilometrikorvauksista tai päivärahoista, suoritettavat korvaukset ovat vanhemman tuloja vain siinä tapauksessa, että ne ovat olennaisesti todellisia menoja suuremmat. Tällöin kohtuullisen korvauksen ylimenevää osuutta pidetään vanhemman tulona.

Vanhemman tuloina pidetään myös yritystoiminnasta tai ammatinharjoittamisesta saatavia tuloja. Myös maatalouselinkeinosta saatavat tulot sekä mahdolliset tuet luetaan vanhemman tuloksi. Lisäksi vanhemman saamia eläkkeitä, kuten työ-, kansan- ja perhe-eläkkeitä, pidetään vanhemman tulona.

Tuloiksi lasketaan lisäksi pääomatulot, kuten vuokratulot, osinkotulot ja talletusten korot. Myös vanhemmalle rahana maksettavat erilaiset sosiaalietuudet ovat vanhemman tuloja. Tällaisia ovat esimerkiksi työttömyyspäiväraha, äitiys- ja isyyspäivärahat jne. Lapsilisän osalta kuitenkin ainoastaan yksinhuoltajakorotuksen osuus katsotaan vanhemman tuloksi.

Myös vanhemmalla itsellään voi olla oikeus elatusapuun avioliittolain nojalla. Jos vanhemmalle maksetaan elatusapua, se katsotaan vanhemman tuloksi.

Vanhemman tuloksi katsotaan myös vakuutus- tai vahingonkorvaus taikka muu vastaava korvaus, jota maksetaan tulon sijasta tai korvaukseksi elatuksen vähentymisestä. Tällainen on esimerkiksi liikennevakuutuslain (279/1959) nojalla maksettava ansionmenetykskorvaus.

Kohdan 4 kappale käsittelee vanhemmalle maksettavia luontoisetuja. Luontoisetuja ovat muun muassa autoetu, asuntoetu, ravintoetu sekä puhelinetu. Ohjeen mukaan luontoisedut lasketaan mukaan vanhemman nettopalkkaan. Luontoisetujen määrinä pidetään lähtökohtaisesti luontoiseduille vahvistettuja verotusarvoja. Lisäystä palkkaan ei kuitenkaan tehdä siltä osin kuin luontoisetu kattaa vanhemman kohtuullisia asumiskustannuksia tai oman auton käytöstä aiheutuvia kohtuullisia kustannuksia. Vastaavasti näitä kustannuksia ei luonnollisesti enää oteta huomioon vanhemman elatuskyvyn vähennyksinä.

Vanhemman elatuskyvyn arvioimisen perustana on nettotulo. Nettotulolla tarkoitetaan vanhemmalle tulosta jäävää osuutta sen jälkeen, kun tuloista on ensin vähennetty ennakonpidätyksen tai ennakonkannon mukainen vero sekä näihin liittyvät työntekijän tai yrittäjän lakisääteiset maksut, kuten esimerkiksi työeläkemaksu, työttömyysvakuutusmaksu jne. Jos vanhemman tulot ovat ulosoton kohteena, tulona otetaan huomioon myös ulosmitattu osuus. Tätä voidaan perustella sillä, että ulosotossa elatusapuvelka on muihin velkoihin nähden aina etusijalla.

Esimerkki:

Vanhemman rahapalkka on 2 000 €/kk. Tämän lisäksi vanhemmalla on ns. vapaa autoetu, jonka verotusarvo on 700 €/kk, sekä asuntoetu, jonka verotusarvo on 900 €/kk. Vanhempi tarvitsee välttämättä työmatkoihinsa autoa. Oman auton käyttämisestä aiheutuvien kohtuullisten kustannusten määräksi arvioidaan 200 €/kk. Asumiskustannusten kohtuulliseksi määräksi arvioidaan 600 €/kk.

Vanhemman kuukausituloksi saadaan näin ollen:
 rahapalkka 2 000 + korotus autoedun perusteella 500 € (verotusarvo 700 € – kohtuulliset kustannukset 200 €) + korotus asuntoedun perusteella 300 € (verotusarvo 900 € - kohtuulliset kustannukset 600 €) = 2800 €/kk. Tästä määrästä vähennetään vero ym. maksut.

3.2.2 Suoritukset, joita ei pidetä tuloina

Tässä kohdassa luetellaan ne suoritukset, joita ei pidetä tuloina.

Luettelon a-kohdassa mainituilla vähäisillä ja satunnaisilla avustuksilla ja palkkiolla tarkoitetaan esimerkiksi äitiysavustuslain mukaista äitiysavustusta tai äidinmaidon luovutuksesta saatavaa tuloa.

Luettelon b-kohdassa mainitut tuet korvaavat muun muassa sellaista haittaa, vauriavaa, avuntarvetta ja muita erityiskustannuksia, jotka vamma tai sairaus henkilölle aiheuttaa. Tästä syystä on perusteltua jättää nämä tukierät kokonaisuudessaan vanhemman tulokäsittelyn ulkopuolelle. Vastaavasti puolestaan ne menoerät, joita nämä etuudet on tarkoitettu kattamaan, eivät kuulu ohjeen mukaan huomioon otettaviin menoihin. Jos maksettava tuki ylittää aiheutuvien kustannusten määrän, ylimenevää osuutta ei ole tältäkin osin pidettävä vanhemman tulona.

Toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloturvan muoto tilanteissa, joissa henkilön tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Toimeentulotukea, joka lähinnä on tarkoitettu tilapäiseen tarpeeseen, ei pidetä vanhemman tulona.

Ylläpitokorvausta voidaan maksaa muun muassa kuntoutuksesta aiheutuvien ylimääräisten kustannusten korvaamiseksi tai työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen osallistuvan matka- ja muiden ylläpitokustannusten korvaamista varten. Luettelon d-kohdan mukaan ylläpitokorvausta ei oteta huomioon vanhemman tulona.

Myöskään opintolainaa ei e-kohdan mukaan oteta huomioon vanhemman tulona. Tämä perustuu siihen, ettei vanhempaa voida velvoittaa täyttämään elatusvastuutaan velkaa ottamalla.

Luettelon f-kohdassa mainittuja asumiseen maksettavia tukia ei oteta huomioon vanhemman tuloina, vaan ne vähennetään suoraan asumiskustannuksista kohdan 3.3.2 mukaisesti.

3.2.3 Mahdollisuudet hankkia tuloja

Vanhemman elatuskykyä arvioitaessa otetaan lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n mukaan huomioon myös vanhemman työkyky ja mahdollisuus osallistua ansiotyöhön. Vanhempi ei siten voi pienentää osuuttaan lapsen elatuksesta siten, että hän jättää käyttämättä ansiomahdollisuuksiaan. Ohjeen tämä kohta koskee sitä, miten vanhemman mahdollisuudet hankkia tuloja olisi hänen elatuskykyään laskettaessa otettava huomioon. Sen mukaan vanhemman tuloina otetaan huomioon määrä, jonka hän voisi saada, jos tosiasialliset tulot ilman hyväksyttävää syytä ovat tätä alhaisemmat.

Vanhemmalta voidaan edellyttää, ettei hän perusteetta vaihda työtään tai ammattiaan huomattavasti alhaisempaan palkattuun. Hyväksyttävä peruste ammatin vaihtoon voi olla esimerkiksi vanhemman sairaus tai pitkäaikainen työttömyys. Jos vanhemmalla ei ole hyväksyttävää syytä tulojensa alhaisuudelle, vanhemman tulot arvioidaan sen suuruisiksi, mitä hän todennäköisesti voisi saada tekemällä työkykyään, koulutustaan ja työkokemustaan vastaavaa työtä.

Mahdollisuudella tulojen hankkimiseen tarkoitetaan myös sitä, että vanhemman voidaan edellyttää hakevan sellaisia avustuksia ja etuuksia, joihin hän olisi oikeutettu. Esimerkkinä tällaisesta voidaan mainita työttömyyspäiväraha. Tällaisissa tilanteissa vanhemman kuukausitulo arvioidaan ottaen huomioon vanhemman

oikeus etuuteen, jollei vanhempi voi osoittaa, ettei hänellä tosiasiallisesti ole siihen oikeutta.

Kohdan 2 kappaleessa on lueteltu ne tilanteet, joissa vanhemman tulojen alhaisuuden voidaan katsoa johtuvan hyväksyttävästä syystä. Luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi, vaan huomioon voidaan ottaa tapauskohtaisen harkinnan nojalla myös muu luettelossa mainittuihin syihin rinnastettavissa oleva syy.

Luettelon b-kohdassa tarkoitettuna jatko-, täydennys- tai uudelleen kouluttautumisen hyväksyttävyyttä harkittaessa huomioon tulee ottaa muun muassa koulutuksen kesto ja koulutukseen hakeutumisen syyt. Mikä tahansa syy vanhemman ammattinvaihtoon tai täydennyskoulutukseen ei siis kelpaa, vaan esitetyn syyn tulee olla perusteltu. Perusteltuna syynä voidaan pitää esimerkiksi tilannetta, jossa vanhempi pitkään työttömänä työnhakijana oltuaan kouluttautuu uudelleen toiseen ammattiin ja siten parantaa mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla. Lisäksi esimerkiksi se, että vanhempi hakeutuu oman alansa jatko- tai täydennyskoulutukseen, joka on omiaan parantamaan vanhemman ammattitaitoa, tietoa ja pätevyyttä ja tätä kautta myös tulotasoa, voidaan katsoa tässä kohdassa tarkoitetuksi perustelluksi syyksi.

Luettelon c-kohdalla tarkoitetaan lähinnä tilanteita, joissa vanhempi ei aktiivisesta työhausta huolimatta ole työllistynyt. Vanhemman työttömyyden voidaan katsoa johtuvan vanhemman omasta syystä esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhempi on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt työstä tai työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä tai on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai työvoimapolitiittista toimenpidettä ole voitu tarjota hänelle. Työvoimaviranomaisilta saatuja tietoja sekä työttömyysturvaa koskevia ratkaisuja voidaan käyttää apuna harkittaessa c-kohdassa mainitun kriteerin täyttymistä.

Luettelon d-kohdan mukaan vankeusrangaistus on hyväksyttävä syy tulojen alhaisuudelle. Kohta vastaa oikeuskäytäntöä. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 1983 II 74 katsonut, että vanhemman pitkäaikainen vankeusrangaistus rajoittaa elatusvelvollisen mahdollisuutta osallistua ansiotyöhön ja näin ollen se tulee ottaa huomioon vanhemman elatuskykyyn vaikuttavana seikkana.

Luettelon f-kohdalla tarkoitetaan asevelvollisuuslain (452/1950) mukaisen asevelvollisuuden (*varusmiespalvelus*) tai laissa tarkoitettuna aseettoman palveluksen (*siviilipalvelus*) suorittamista.

3.2.4 Vanhemman varallisuus

Lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n mukaan vanhemman elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon myös vanhemman käytettävissä olevien varojen määrä. Ohjeen tässä kohdassa selvitetään, milloin varallisuuden voidaan katsoa olevan laissa tarkoitettulla tavalla elatukseen käytettävissä.

Vanhemman elatuskykyä laskettaessa ei 1 kappaleen mukaan oteta huomioon sellaista omaisuutta, jonka katsotaan kuuluvan vanhemman perusturvaan. Perus-

turvaan katsotaan kuuluvaksi kohdan 2 kappaleessa lueteltu varallisuus. Vanhemman vakinaisena asuntona käytettävän omistusasunnon kohtuullisuutta arvioitaessa huomiota tulee kiinnittää ennen muuta asunnon kokoon suhteutettuna vanhemman ja hänen perheensä kohtuulliseen asumistarpeeseen. Asuntoirtoaimiston tavanomaisuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota muun muassa omaisuuden laatuun ja määrään sekä siihen, mikä yleensä on katsottava tavanomaiseksi. Lähtökohtana voidaan käytännössä yleensä pitää sitä, että asuntoirtoaimisto ja vanhemman henkilökohtaiset tavarat kuuluvat kokonaisuudessaan vanhemman perusturvaan. Jos vanhempi kuitenkin omistaa esimerkiksi arvokkaan taidekokoelman, se otetaan huomioon vanhemman perusturvaan kuulumattomana varallisuutena. Työvälineisiin luetaan kuuluviksi sellaiset tavarat, joita vanhempi tarvitsee voidakseen hankkia tuloja joko pää- tai sivutoimissa.

Vanhemman muu varallisuus, esimerkiksi arvopaperit, talletukset, asuinhuoneistot ja kiinteistöt, otetaan laskennallisena lisäyksenä huomioon kohtuuden mukaan vanhemman elatuskykyä arvioitaessa. Laskennallisen lisäyksen määrä harkitaan tapauskohtaisesti. Kohdan 1 kappaleen mukaan lisäyksen määrää harkittaessa huomiota tulee kiinnittää varallisuuden laatuun ja määrään. Tällä tarkoitetaan muun muassa sitä, kuinka helposti, millaisin myyntikustannuksin ja millaisella hinnalla kyseessä oleva varallisuus olisi mahdollista muuttaa rahaksi, tai mitä omaisuus tuottaa tai asianmukaisesti sijoitettuna tuottaisi. Esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhemmalla ei ole lainkaan ansiotuloja, mutta hänellä on huomattavan paljon perusturvaansa kuulumatonta varallisuutta, otetaan vanhemman varallisuuden arvosta huomioon kohtuulliseksi katsottava osa, jolla hänen voidaan katsoa olevan velvollinen osallistumaan kuukausittain lapsensa elatuksen tarpeen kattamiseen. Vanhemman oman harkinnan varaan jää, myykö hän kyseistä omaisuutta vai tinkiikö hän omista elinkustannuksistaan.

Esimerkki:

Lapsen elatuksen tarve on yhteensä 450 €/kk. Lapsen kanssa asuvan vanhemman A elatuskyky on 200 €/kk. Hänellä ei ole lainkaan varallisuutta. Elatusapua maksavan vanhemman B tulojen perusteella laskettu elatuskyky on 0 €/kk. B omistaa kuitenkin kaksi perusturvaan kuulumatonta kiinteistöä, joiden arvoksi arvioidaan yhteensä 300 000 euroa. Tapauskohtaisen harkinnan pohjalta voidaan päätyä siihen, että B vastaa huomattavalla varallisuudellaan vähintään siitä määrästä, joka lapsen elatuksesta vielä puuttuu, eli 250 €/kk.

Tilanteessa, jossa vanhempien tulojen perusteella laskettu elatuskyky riittää kattamaan lapsen elatuksen tarpeen ja jossa vanhempien varallisuustaso on sama, varallisuutta ei ole välttämätöntä ottaa elatusavun määrää laskettaessa lainkaan huomioon, koska sillä ei olisi vaikutusta laskelman lopputulokseen.

3.3 Vähennykset

3.3.1 Yleiset elinkustannukset

Vanhemman yleisiin elinkustannuksiin kuuluvat menot, jotka ovat välttämättömiä vanhemman jokapäiväisen toimeentulon kannalta. Yleiset elinkustannukset otetaan huomioon kaavamaisesti. Laskelmaa siitä, minkä suuruiset nuo kustannukset yksittäistapauksessa ovat, ei siten suoriteta.

Kustannuserät, jotka katetaan yleisiin elinkustannuksiin varattavalla summalla, on lueteltu ohjeessa. Yleisperustelujen kohdassa 4.3 on selvitetty tarkemmin, miten yleisten kustannusten euromäärät on määritelty. Pääpiirteissään luettelo vastaa lapsen yleisten kustannusten luetteloa. Eroina voidaan mainita luettelon e-kohdassa mainittu kodin puhtaus, ylläpito sekä asuinirtaimiston hankinnasta aiheutuvat kulut ja h-kohdassa mainitut kulut, jotka aiheutuvat sanomalehden tilauksesta ja televisiomaksusta. Luettelon e-kohdalla tarkoitetaan muun muassa kodin siivousvälineitä, kodinkoneiden korjauskustannuksia sekä tavanomaisen asuntoir- taimiston hankkimisesta aiheutuvia kustannuksia.

Kohdan 2 kappaleessa on lueteltu kustannusten määrät. Määränä pidetään yksin asuvan vanhemman tai yksinhuoltajan osalta 500 €/kk ja parisuhteessa elävän osalta 420 €/kk. Parisuhteessa elävän vanhemman osalta elinkustannuksiin varattava summa on pienempi sen vuoksi, että yleisiin kustannuksiin sisältyy useita sellaisia menoja, jotka ovat yhteistaloudessa henkeä kohti alhaisemmat kuin yksin asuvalla henkilöllä.

Kohdan 3 kappaleessa on käsitelty mahdollisuutta poiketa alaspäin vanhemman yleisistä kustannuksista. Yleisten kustannusten tarkoituksena on turvata vanhemmalle kohtuullinen peruselintaso. Näin ollen yleisistä kustannuksista poikkeamiselle tulisi olla erityinen syy. Lisäksi poikkeaminen edellyttää, että tosiasialliset kulut ovat olennaisesti 2 kappaleessa tarkoitettuja kustannuksia vähäisemmät. Tyypillinen tilanne, jossa vanhemman yleiset elinkustannukset ovat vähäiset, on esimerkiksi vanhemman laitoshoido tai vankeusrangaistuksen suorittaminen.

3.3.2 Asumiskustannukset

Asumiskustannukset otetaan lähtökohtaisesti huomioon sen suuruisina kuin vanhempi niitä maksaa. Jos kuitenkin kustannukset ylittävät selvästi paikkakunnalla kohtuullisina pidettävien asumiskustannusten määrän, otetaan huomioon vain kohtuullisina pidettävät menot. Asunnon on oltava vanhemman ja hänen perheensä tarpeet huomioon ottaen kohtuullinen. Vanhemman perheeseen katsotaan 1 kappaleen mukaan kuuluvaksi vanhemman avio- ja avopuoliso, heidän yhteiset lapsensa sekä elatusvelvollisen omat lapset. Elatusvelvollisen avio- tai avopuolison lapsia ei oteta huomioon. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 §:n mukaisesti rekisteröidyn parisuhteen osapuoli rinnastetaan aviopuolisoon. Muulla henkilöllä, jonka kanssa vanhempi elää parisuhteessa, tarkoitetaan siten ohjeessa samaa sukupuolta olevaa parisuhdekumppania tilanteissa, joissa parisuhdetta ei ole rekisteröity.

Asumiskustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa vertailuperusteena voidaan käyttää paikkakunnalla yleisesti vallitsevaa asumiskustannusten tasoa. Lisäksi voidaan kiinnittää huomiota myös yksittäistapauksessa vallitseviin erityisiin seikkoihin. Jonkin verran kohtuullista tarvetta suuremmastakin asunnosta aiheutuvat kustannukset voidaan ottaa kokonaisuudessaan huomioon, jos olemassa oleva asunto takaa pitkäaikaisen asumisen ja asunnon säilyttäminen on perusteltua esimerkiksi sen vuoksi, että asunnon sijainti suhteessa työpaikkaan, kouluun tai päiväkotiin on edullinen. Myös tilanteessa, jossa lapset jäävät vanhemman kanssa asumaan vanhempien entiseen yhteiseen asuntoon, asumiskustannuksia voidaan usein pitää kohtuullisina, vaikka ne jonkin verran ylittäisivätkin paikkakunnalla tavanomaisena pidettävän kustannustason.

Lapsen kanssa asuvan vanhemman asumiskustannusten kohtuullisuutta harkittaessa otetaan edeltä ilmenevin tavoin huomioon lapsen aiheuttama tilantarve. Lapselta erossa asuvan vanhemman asumiskustannusten kohtuullisuutta harkittaessa otetaan puolestaan huomioon lapsen tapaamisoikeus. Jos vanhempi tapaa lasta usein, vanhemmalla tulee olla asianmukaiset tilat lapselle tätä tavatessaan.

Kohdan 2 ja 3 kappaleessa on lueteltu ne kustannukset, joiden katsotaan kuuluvan asumiskustannuksiin.

Kohdan 4 kappaleen mukaan asumiskustannuksista vähennetään asumisen tukemiseen maksettava tuki, kuten esimerkiksi yleinen asumistuki. Tällöin saadaan ns. nettoasumiskustannukset.

Kohdan 5 kappaleen mukaan asumiskustannusten nettomäärä jaetaan puolisoitten kesken puoliksi. Näin tehdään siinäkin tapauksessa, etteivät asumiskustannukset tosiasiallisesti jakautuisi puolisoitten kesken tällä tavoin. Jos elatusvelvollinen tosiasiallisesti joutuu maksamaan puolisonsa asumiskustannuksia, tämä otetaan huomioon siten kuin kohdassa 3.3.6 osoitetaan.

Lapsen kanssa asuvan vanhemman asumiskustannuksista vähennetään lopuksi 6 kappaleen mukaan 2.3.1 kohdan mukaisesti laskettu lapsen osuus asumiskustannuksista.

Esimerkkejä:

1. Vanhempi asuu vuokralla kaksiossa yhden lapsensa kanssa. Asunnon vuokra on 550 €/kk ja vanhemmalle maksetaan yleistä asumistukea 150 €/kk. Vanhemman maksettavaksi asumistuen vähentämisen jälkeen jää 400 €/kk.

Lapsen osuus nettoasumiskustannuksista on $0,23 \times 400 = 92$ €/kk. Vanhemman omaksi osuudeksi (eli osuudeksi, jonka vanhempi on oikeutettu varaamaan omiin asumiskustannuksiinsa) saadaan näin ollen $400 - 92 = 308$ €/kk.

2. Vanhempi asuu vuokra-asunnossa avopuolionsa ja viiden lapsen kanssa. Lapsista kolme on heidän yhteisiä lapsiaan, yksi on vanhemman avopuolison lapsi ja yksi on se lapsi, jolle ollaan laskemassa elatusapua. Asunnon vuokra on 700 €/kk. Perheelle maksetaan asumistukea, jonka suuruus on 120 €/kk.

Vanhemman asumiskustannusten määräksi saadaan $(700 - 120):2 = 290$ €/kk. Lapsen osuutta laskettaessa otetaan huomioon vain lapsen kanssa asuvan vanhemman omat lapset. Tässä tapauksessa huomioon otettavien lasten lukumääräksi saadaan neljä, eli puolisoiden yhteiset lapset (3) sekä se lapsi, jolle ollaan laskemassa elatusapua. Lapsen osuudeksi asumiskustannuksista saadaan näin ollen $0,14 \times 290 = 40,60$ €/kk.

Lopuksi lapsen kanssa asuvan vanhemman omasta osuudesta vähennetään niiden lasten osuudet, joille elatusapua lasketaan. Tapauksessa elatusapua lasketaan vain yhdelle lapsista. Vanhemman omien asumiskustannusten määräksi saadaan näin ollen $290 \text{ €} - 40,60 \text{ €}$.

3. Vanhempi asuu vuokralla kaksiossa yhden lapsensa kanssa. Asunnon vuokra on 500 €/kk. Vanhempi saa vuokran kokonaisuudessaan toimeentulotukena. Näin ollen vanhemman asumiskulut ovat 0 €/kk.

3.3.3 Erityiset terveydenhoitokustannukset

Vanhemman erityiset terveydenhoitokustannukset otetaan huomioon samoja periaatteita noudattaen kuin mitä edellä on sanottu lapsen erityisten terveydenhoitokustannusten huomioon ottamisen osalta. Pitkäaikaiset ja vähäistä suuremmat terveydenhoitokustannukset otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä, jos kustannukset ovat vanhemman vamman tai sairauden vuoksi tarpeellisia. Tosiasiallisilla kustannuksilla tarkoitetaan nettokustannuksia eli vanhemmalle

aiheutuvia kustannuksia sen jälkeen, kun kustannuksista on vähennetty muun muassa sairausvakuutuslain tms. nojalla maksettavat korvaukset.

Erityisten terveydenhoitokustannusten huomioon ottamisessa tulee tarvittaessa kiinnittää huomiota muun muassa sairausvakuutuslain lääkekorvausten omavastuusuuden ylittymiseen ja tämän jälkeiseen lisäkorvausoikeuteen. Esimerkiksi, jos lääkkeitä, kliinisistä ravintovalmisteista ja perusvoiteista maksetut omavastuusuudet ylittävät 616,72 euroa vuonna 2006, lisäkorvaus on 100 % 1,50 euron omavastuun ylittävältä osalta lääkettä kohden.

Lisäksi on otettava huomioon esimerkiksi se, että keliakiaa sairastavat 16 vuotta täyttäneet voivat saada korvausta gluteenittoman ruokavalion aiheuttamista kustannuksista. Erityisravinnosta aiheutuvia lisäkustannuksia ei voida ottaa huomioon elatuskyvyn vähennyksenä siltä osin kuin maksettu korvaus kattaa ne.

3.3.4 Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset ja työmatkakustannukset

Oman auton käyttö työmatkoihin voi olla välttämätöntä esimerkiksi työtehtävien luonteen tai puuttuvien tai hankalien joukkoliikenneyhteyksien vuoksi. Kohdan 1 kappaleessa mainitulla muulla erityisellä syyllä tarkoitetaan muun muassa vanhemman sairautta tai vammaa taikka tarvetta kuljettaa lapset päivähoitopaikkaan. Tällaiset tilanteet voivat edellyttää oman auton käyttöä. Oman auton käytön välttämättömyyttä harkittaessa huomioon voidaan ainakin suuntaa antavasti ottaa myös verottajan antamat päätökset siitä, milloin oman auton käyttö työmatkoihin katsotaan hyväksyttäväksi. Verottaja hyväksyy oman auton käytön muun muassa tilanteissa, joissa työhön meno tai paluu asunnolle tapahtuu yöllä eivätkä julkiset kulkuneuvot ole kohtuudella käytettävissä.

Kohdan 1 kappaleen mukaisilla auton käytöstä aiheutuneilla kustannuksilla tarkoitetaan muun muassa polttoainekustannuksia. Lisäksi kustannuksilta edellytetään, että ne ovat kohtuullisia. Kustannusten kohtuullisuutta harkittaessa huomioon voidaan ainakin suuntaa antavasti ottaa verohallituksen vuosittain antama päätös matkakuluvähennyksen määrästä verotuksessa (tällä hetkellä 876/2005). Päätöksen mukaan esimerkiksi oman auton käytöstä aiheutuvien työmatkakustannusten perusteella myönnettävä vähennys on 0,21 euroa kilometriltä. Jos työmatkaan käytettävän auton omistaa työnantaja, vähennyksen määrä on 0,18 euroa kilometriltä.

Kohdan 2 kappaleen mukaan, jos oman auton käyttö työmatkoihin ei ole välttämätöntä, saa vanhempi vähentää aiheutuneet työmatkakustannukset halvimman tarkoituksenmukaisen matkustustavan käyttämisestä aiheutuvien kustannusten mukaisesti. Tällöin kysymykseen tulevat tyypillisesti julkiset kulkuneuvot kuten juna, linja-auto tai raitiovaunu.

Esimerkki:

Oman auton käyttö työmatkoihin on vanhemmalle välttämätöntä työn luonteen vuoksi. Vanhemman työmatkan pituus on yhteensä 35 km.

Verottajan ohjeen mukaan vähennyksen määrä on 0,21 €/km, joten vähennyksen määräksi saadaan n. 158 €/kk (0,21 €/km x 35 km/pv x 21,5 pv/kk).

3.3.5 *Velanhoitomenot*

Kohdassa on mainittu sellaiset velat, jotka otetaan huomioon vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä. Näitä ovat opintolainan korot ja lyhennykset. Asuntolainan korot ja lyhennykset otetaan huomioon asumiskustannuksina kohdan 3.3.2 mukaisesti, joten niitä ei vähennetä tässä kohdassa.

Esimerkiksi vanhemman ottamia kulutus- tai käyttöluottoja tms. ei hyväksytä vanhemman elatuskykyä vähentäviksi tekijöiksi. Lapsen oikeus elatukseen menee näissä tapauksissa velkojan oikeuden edelle. Poikkeustapauksessa voidaan lopuksi tehtävässä viimekätisessä kohtuullisuusarvioinnissa (ks. ohjeen kohta 5.3) ottaa tapauskohtaisen harkinnan pohjalta huomioon myös muita vanhemman velkoja. Tällöin kuitenkin asetetaan erityisiä edellytyksiä muun muassa sille, milloin velka on otettu ja mihin tarkoitukseen se on käytetty.

3.3.6 *Vanhemman muu elatusvastuu*

Vanhemman elatuskykyä arvioitaessa otetaan lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n mukaan huomioon vanhemman muu lakiin perustuva elatusvastuu. Tässä kohdassa annetaan ohje siitä, millä tavoin huomioon ottaminen tapahtuu.

Kohdan 1 kappaleen mukaan vanhempi saa tehdä hänen kanssaan asuvien muiden lastensa osalta elatusvähennyksen. Vanhemmalle varataan tällä tavoin varoja hänen luonaan asuvien lastensa elatusta varten. Elatusvähennyksen suuruuden laskemisessa käytetään lähtökohtana ohjeen 2.2 kohdan 2 kappaleessa tarkoitettuja lapsesta aiheutuvien yleisten kustannusten määriä. Tästä vähennetään lapselle maksettavan elatusavun, elatustuen ja perhe-eläkkeen määrä. Lapsilisää ei sitä vastoin oteta huomioon laskettaessa elatusvähennyksen määrää. Lapsilisä on näissä tapauksissa kohtuullista jättää kattamaan vanhemman luona asuvien lasten erityisiä kustannuksia, kuten päivähoidosta tai harrastuksista aiheutuvia menoja. Ohjeessa vanhemman muilla lapsilla tarkoitetaan vain vanhemman omia alaikäisiä lapsia, jotka asuvat hänen luonaan ja joille maksettavasta elatusavusta ei olla tässä yhteydessä tekemässä sopimusta.

Yleisistä kustannuksista tehtävä vähennys voi perustua paitsi siihen, että lapsi tosiasiallisesti saa elatusapua muualla asuvalta vanhemmaltaan, myös siihen, että hänellä olisi oikeus saada tällaista elatusapua. Jos esimerkiksi esitetyn selvityksen perusteella on ilmeistä, että lapsen muualla asuva vanhempi on sitoutunut maksamaan elatuskykyynsä nähden selvästi liian pientä elatusapua, voidaan yleisistä kustannuksista vähennettävän elatusavun määrää laskennallisesti korottaa. Laskennallisen korotuksen määrää harkittaessa voidaan pyrkiä ainakin summittaisesti arvioimaan, minkä suuruista elatusapua lapsella olisi ohjeen mukaan laskettuna mahdollisuus saada.

Kohdan 2 kappaleen mukaan elatusvähennyksen määrä on puolet yleisten kustannusten määrästä, jos lapset ovat vanhemman ja hänen kanssaan samassa taloudessa asuvan henkilön yhteisiä. Poikkeuksellisesti varaus voi olla tätä suurempi, jos toisen vanhemman elatuskyky on alhainen esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi tai siksi, että hän hoitaa kotona puolisoiden yhteisiä lapsia.

Kohdan 3 kappale koskee tilannetta, jossa vanhempi maksaa elatusapua muualla asuvalle lapselleen. Elatusapu otetaan vähennyksenä huomioon sen suuruisena kuin se vahvistettu. Huomioon voidaan kuitenkin ottaa tosiasiallista elatusapua pienempi määrä, jos vanhempi on sitoutunut elatuskykyynsä nähden selvästi poikkeuksellisen suuren elatusavun suorittamiseen. Tällöin huomioon otetaan vain kohtuulliseksi katsottava laskennallinen määrä.

Aviopuolisot ovat toisiinsa nähden elatusvelvollisia. Ensisijaisesti vanhemman aviopuolison elinkustannukset katetaan tämän omista tuloista. Puolison ollessa kykenemätön vastaamaan itse elinkustannuksistaan, vanhemmalle tulee varata varoja, joilla hän kykenee huolehtimaan elatusvelvollisuudestaan puolisoaan kohtaan. Kohdan 4 kappaleen mukaan vanhempi saa varata puolisonsa yleisiin elinkustannuksiin tarvittavan määrän, kuitenkin enintään 420 euroa kuukaudessa, jos puoliso on hyväksyttävästä syystä kokonaan tai osaksi vanhemman elatuksen varassa. Lisäksi vanhempi saa varata puolisonsa asumiskustannuksiin kohtuullisena pidettävän määrän, joka lasketaan 3.3.2 kohdan 1 - 5 kappaleiden mukaisesti. Hyväksyttävänä syynä puolison elatuksen tarpeelle voidaan mainita esimerkiksi puolison vammasta tai sairaudesta johtuva työkyvyttömyys tai se, että puolison jääminen kotiin hoitamaan puolisoiden yhteistä lasta on ollut perusteltua. Puolison elinkustannuksiin varattava määrä harkitaan tapauskohtaisesti ottaen huomioon muun muassa puolison omien tulojen määrä.

Aviopuolison voidaan katsoa olevan vanhemman elatuksen varassa kokonaan ainakin silloin, kun hänellä ei ole lainkaan tuloja. Tällöin harkittavaksi voi tulla, tapauskohtaisista olosuhteista riippuen, täysimääräisen vähennyksen tekeminen aviopuolison asumis- ja elinkustannuksia varten. Tilanteessa, jossa puolisoilla on myös omia tuloja, vanhemman vähennyksen määräksi voidaan katsoa täysimääräisen vähennyksen ja puolison nettotulojen erotus.

Avopuolisoiden välillä ei ole lakiin perustuvaa elatusvelvollisuutta. Usein kuitenkin avopuolisot huolehtivat toistensa elinkustannuksista, ja muutamissa tilanteissa avopuolison tulot vaikuttavat sosiaalietuuksien määrään. Siten joissain tilanteissa

voi olla perusteltua ottaa huomioon myös avopuolison elinkustannuksia vanhemman elatuskykyä määritettäessä. Kohdan 5 kappaleen mukaan avopuolison elinkustannusten huomioon ottamista pidetään perusteltuna ainoastaan tilanteessa, jossa avopuoliso hoitaa kotona avopuolisoiden yhteistä lasta. Vähennyksen määrä harkitaan aina tapauskohtaisesti. Vähennyksen määrä voi kuitenkin olla enintään 210 euroa kuukaudessa.

Esimerkkejä:

1. Vanhempi asuu yksinhuoltajana kolmen lapsensa kanssa. Lapset ovat 3-, 7- ja 10-vuotiaita. Vanhimmat lapset saavat täysimääräisen elatustuen. Lisäksi vanhempi maksaa muualla asuvalle lapselleen elatusapua 120 €/kk. Elatusapua ollaan laskemassa vanhemman kanssa asuvalle 3-vuotiaalle lapselle.

Vanhempi saa omien elinkustannustensa lisäksi vähentää muualla asuvalle lapselleen maksamansa elatusavun 120 €. Tämän lisäksi vanhempi saa vähentää kahdelle kotona asuvalle lapselleen yhteensä 343,70 € (yleisten kustannusten määrä (290 x 2) – täysimääräinen elatustuki (118,15 x 2)).

2. Vanhempi asuu aviopuolionsa sekä 6 lapsen kanssa. Lapsista 2 on puolisoitten yhteisiä (10-vuotiaat kaksoset), yksi on vanhemman aikaisemmasta avioliitosta (13-vuotias, jolle muualla asuva vanhempi maksaa elatusapua 150 €/kk), kaksi vanhemman aviopuolison aikaisemmasta avioliitosta ja yksi lapsi se, jolle ollaan laskemassa elatusapua.

Vanhempi saa omien elinkustannustensa lisäksi vähentää puolisoitten yhteisten lasten elinkustannuksiin yhteensä 290 €/kk (290 x 2 : 2) sekä aikaisemmasta avioliitosta olevan lapsensa elinkustannuksiin 240 €/kk (yleiset kustannukset 390 € – elatusapu 150 €).

3.3.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset

Lapsen oikeus pitää yhteyttä siihen vanhempaansa, jonka luona hän ei asu, on keskeinen lapsen oikeus, joka on turvattu lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) annetussa laissa. Lapsen vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä pyrkiä siihen, että tapaamisoikeuden tarkoitus toteutuu lain 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti. Tämän vuoksi se vanhempi, jonka luona lapsi asuu, voi olla velvollinen edistämään tapaamisoikeuden toteutumista, paitsi muutoin, myös osallistumalla niihin suoranaisiin kustannuksiin, jotka tapaamisoikeuden toteuttamisesta aiheutuvat.

Kohdan 1 kappaleen mukaan lapsen tapaamisesta aiheutuvat vähäistä suuremmat matkakustannukset otetaan huomioon sen vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä, joka niistä vastaa. Kustannukset otetaan huomioon halvimman tarkoituksenmukaisen matkustustavan käyttämisestä aiheutuvien kustannusten mukaisina. Harkittaessa tarkoituksenmukaisinta matkustustapaa huomiota voidaan kiinnittää muun muassa välimatkan pituuteen ja tapaamisen keston. Matkakustannuksia ei kuitenkaan oteta huomioon siltä osin kuin kustannukset alittavat 100 euroa kuukaudessa lasta kohden. Matkakustannusten ylittäessä 100 euron rajan vanhempi saa vähentää matkakustannusten määrän mainitun omavastuuosuuden ylittävältä osalta. Vähennyksen enimmäismäärä on kuitenkin 100 euroa lasta kohden kuukaudessa.

Esimerkki:

Lapsi matkustaa joka toinen viikonloppu (pe-su) Helsingistä Rovaniemelle tapaamaan vanhempansa. Huomioon ottaen tapaamisen kesto sekä etäisyys vanhempien asuinpaikkojen välillä halvimpana tarkoituksenmukaisena matkustustapana lapsen kannalta voidaan pitää lentämistä. Lentolipuista aiheutuvat kustannukset ovat 150 €/kk. Vanhempi saa vähentää lapsensa matkakustannuksiin 50 €/kk.

3.4 Lapsikorotus

Vanhemmalle maksettaviin sosiaalietuuksiin, kuten työttömyyspäivärahaan ja kansaneläkkeeseen saattaa sisältyä niin sanottu lapsikorotus. Lapsikorotusten perusteena on korvata lapsesta vanhemmalle aiheutuvia kuluja, joten on perusteltua edellyttää, että korotus käytetään lapsen elatukseen. Ohjeen tämän kohdan mukaan vanhemman elatuskyynä pidetään vähintään lapsikorotuksen määrää.

Lapsikorotukset otetaan erillisenä eränä huomioon ainoastaan, jos vanhemman elatuskyylaskelman lopputulos osoittaa, ettei vanhemmalla ole lainkaan elatuskykyä tai että se on lapsikorotuksen määrää pienempi. Tällöin vanhemman elatuskyvyn määränä pidetään lasta kohden lasketun lapsikorotuksen nettomäärää.

Esimerkki:

Vanhemman ansiotulot muodostuvat työttömyysturvan peruspäivärahasta. Peruspäivärahaan sisältyy lapsikorotus yhdestä lapsesta, jonka nettomäärä ennakonpidätyksen jälkeen on 3,56 €/päivä. Vanhemman elatuskyky on laskelman suorittamisen jälkeen 0 €/kk. Vanhemman kuukausittaiseksi elatuskyvyksi määritellään näin ollen lapsikorotuksen nettomäärä eli $3,56 \text{ €/pv} \times 21,5 \text{ pv/kk} = 76,54 \text{ €/kk}$.

4 LUKU

LUONAPITOVÄHENNYS

4.1 Luonapitovähennyksen määräämisen lähtökohdat

Kohdan 1 kappaleen mukaan luonapitovähennyksen tekeminen edellyttää sitä, että lapsesta erossa asuva vanhempi pitää lasta luonaan. Kyseessä täytyy siis olla tilanne, jossa vanhempi tosiasiallisesti vastaa lapsen välttämättömistä elinkustannuksista luonapitoaikana.

Luonapitovähennys tehdään laskennallisesta elatusavun määrästä. Jos laskennallisen elatusavun määrä on luonapitovähennyksen määrää pienempi, lopulliseksi elatusavun määräksi tulee 0 euroa. Luonapitovähennyksen tekeminen ei siis voi johtaa negatiiviseen elatusapuun eli siihen, että lapsen kanssa asuva vanhempi olisi velvollinen suorittamaan elatusapua lapsesta erossa asuvalle vanhemmalle.

Kohdan 2 kappaleen mukaan luonapidon laajuutta määriteltäessä lähtökohtana on vahvistetun tapaamisoikeuden laajuus. Tapaamisoikeus on voitu vahvistaa joko tuomioistuimen päätöksellä tai sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella. Kun arvioidaan luonapidon laajuutta luonapitovähennyksen suuruuden määrittelyä varten, ratkaisevaa on keskimääräinen yöpymisten määrä kuukautta kohden. Yöpyymisten määrään lasketaan mukaan sekä säännölliset viikonloppu- tai vastaavat tapaamiset että loma-aikoina toteutuvat pitempiaikaiset luonapitojaksot kalenterivuoden aikana. Näin saatu yhteismäärä jaetaan kahdellatoista. Luonapitovähennyksen suuruuteen vaikuttavat siten kuukausittaisten yöpymisten keskiarvoa korottavana tekijänä esimerkiksi kesäaikana toteutuvat pitemmät luonapitojaksot. Luonapitovähennyksen ja sen myötä elatusavun suuruus on kuitenkin kaikkina kalenterikuukausina samansuuruinen.

Esimerkki:

Lapsi on vanhempansa luona joululomalla yhden viikon ajan, hiihtolomalla yhden viikon ajan, kesälomalla neljän viikon ajan sekä muulloin joka toisen viikon perjantaista klo 18 alkaen sunnuntaihin kello 18 saakka. Lapsi on siten vanhempansa luona kalenterivuoden aikana $7 + 7 + 28 + 2 \times (52 \text{ viikkoa} - 6 \text{ viikkoa})/2 = 88$ yötä. Keskimääräinen yöpymisten määrä kuukaudessa on $88/12 = 7$ yötä.

Kohdan 3 kappale sisältää ohjeen sellaisten tilanteiden varalta, joissa tapaamisoikeudesta on sovittu vanhempien sopimuksella, jota sosiaalilautakunta ei ole vahvistanut, tai toteutunut tapaamisoikeus muuten kuin tilapäisesti olennaisesti poikkeava vahvistetusta tapaamisoikeudesta. Näissä tilanteissa luonapitovähennyksen suuruus määritellään sen mukaan, kuinka monta yötä kuukaudessa lapsi tosiasial-

lisesti kalenterivuoden aikana keskimäärin on vanhemman luona. Kysymys on tapauskohtaisesta arvioinnista, jonka kohteena on se, miten tapaamisten vastaisuudessa voidaan arvioida toteutuvan. Arviointi perustuu luonnollisesti useimpiin siihen, missä laajuudessa tapaamiset tosiasiallisesti ovat ennen elatusapuserityksen tekemistä toteutuneet.

Jos sopimuksen tekemisen jälkeen osoittautuu, että tosiasiallisesti toteutuva tapaamisoikeus poikkeaa siitä, mitä sopimusta tehtäessä on ennakoitu, tämä voi olla peruste muuttaa tehtyä sopimusta, jos 6.1 kohdassa määritellyt edellytykset täyttyvät.

4.2 Luonapitovähennyksen määrä

Kohdan 1 kappaleessa on taulukko, josta ilmenee luonapitovähennyksen määrä lapsen iän ja luonapidon laajuuden perusteella.

Kohdan 2 kappaleessa on erityinen ohje sellaisia tapauksia varten, joissa vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ei riitä kattamaan lapsen elatuksen tarvetta. Kun lapsen elatuksen tarvetta ei tällaisessa tilanteessa voida kaikilta osin tyydyttää, on perusteltua, että tinkiminen lapsen elinkustannuksista jakautuu tasapuolisesti kummankin vanhemman kesken. Tämän toteuttamiseksi 1 kappaleessa olevan taulukon osoittamasta luonapitovähennyksen perusmäärästä otetaan huomioon vain sellainen osuus, joka vastaa vanhempien yhteenlasketun elatuskyvyn suhdetta lapsen elatuksen tarpeeseen.

Esimerkki:

Sopimusta tehtäessä 11-vuotiaan lapsen elatuksen tarve on 490 €/kk. Lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 200 €/kk ja lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky on 150 €/kk. Lapsi tapaa hänestä erossa asuvaa vanhempaa keskimäärin 10 yötä kuukaudessa.

Luonapitovähennyksen perusmäärä on taulukon mukaan 38 €/kk.

Koska vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ($200 + 150 = 350$ €) ei riitä kattamaan lapsen elatuksen tarvetta (490 €), luonapitovähennyksen määrä lasketaan seuraavasti:

$$LPV = 38 \times (150 + 200) / 490 = 27 \text{ €/kk.}$$

Jos samalla kertaa sovitaan elatusavusta kahdelle tai useammalle sisarukselle, verrataan vanhempien yhteenlaskettua elatuskykyä 3 kappaleen mukaan lasten yhteenlaskettuun elatuksen tarpeeseen. Jos vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ei riitä kattamaan lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärää, lasketaan luonapitovähennyksen määrä kunkin lapsen osalta ohjeessa olevan laskukaavan mukaisesti.

Tätä laskukaavaa voidaan soveltaa riippumatta siitä, asuvatko sisarukset saman vanhemman luona vai eri vanhempien luona.

Esimerkki:

Sopimus tehdään 7- ja 5-vuotiaille lapsille maksettavasta elatusavustusta. Vanhemman lapsen elatuksen tarve on 400 €/kk ja nuoremman lapsen elatuksen tarve on 500 €/kk. Lasten kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 200 €/kk ja heistä erossa asuvan vanhemman elatuskyky on 300 €/kk. Kumpikin lapsi tapaa heistä erossa asuvaa vanhempaa keskimäärin 13 yötä kuukaudessa.

Luonapitovähennyksen perusmäärä on taulukon mukaan vanhemman lapsen osalta 49 €/kk ja nuoremman lapsen osalta 45 €/kk.

Koska vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky (200 + 300 = 500 euroa) ei riitä kattamaan lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärää (400 + 500 = 900 euroa), luonapitovähennysten määrät lasketaan seuraavasti:

$$\text{LPV vanhemmalle lapselle} = 49 \times (300 + 200) / (400 + 500) = 27 \text{ €/kk}$$

$$\text{LPV nuoremmalle lapselle} = 45 \times (300 + 200) / (400 + 500) = 25 \text{ €/kk}$$

5 LUKU

ELATUSAVUN SUURUUDEN LASKEMINEN

5.1 Elatusavun suuruuden laskeminen

Kohdan 1 kappale sisältää laskukaavan elatusapulaskelman tekemiseksi silloin, kun samalla kertaa sovitaan vain yhdelle lapselle maksettavasta elatusavusta. Laskukaava johtaa 1.3 kohdan 2 kappaleen ensimmäisen virkkeen mukaisesti siihen, että vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta elatuskykyjensä mukaisessa suhteessa.

Kohdan 2 kappale sisältää 1.3 kohdan 2 kappaleen jälkimmäisestä virkkeestä johtuvan tarkistuksen. Kohdan 1 kappaleen mukaisen laskelman lopputuloksena saatu elatusavun määrä on verrattava elatusapua maksavan vanhemman elatuskykyyn. Jos laskelman lopputulos ylittää maksajan elatuskyvyn, elatusavun määränä pidetään vain elatuskyvyn määrä.

Kohdan 3 kappale sisältää ohjeen luonapitovähennyksen tekemisestä. Jos elatusavun maksajan elatuskyky on vähintään yhtä suuri kuin 1 kappaleen mukaisen

laskelman lopputulos, luonapitovähennys tehdään laskelman lopputuloksesta. Jos elatusapua maksavan vanhemman elatuskyky puolestaan on pienempi kuin laskelman lopputulos, elatusavun määrä saadaan vähentämällä luonapitovähennys maksajan elatuskyvyn määrästä.

Niin kuin edellä on todettu, luonapitovähennyksen tekeminen ei voi johtaa negatiiviseen elatusapuun. Jos luonapitovähennyksen määrä on suurempi kuin 1 tai 2 kappaleen osoittama elatusavun määrä, elatusapua ei makseta.

Esimerkkejä:

1. Lapsen elatuksen tarve on 410 €/kk. Lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 400 €/kk ja lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky on 550 €/kk. Luonapitovähennyksen määrä on 43 €/kk.

Elatusavun määrä lasketaan seuraavasti:

A. $E = 410 \times 550 / (550 + 400) = 237 \text{ €/kk}$.

B. Todetaan, että lopputulos ei ylitä maksajan elatuskykyä.

C. Tehdään luonapitovähennys: elatusavun määrä on $237 - 43 = 194 \text{ €/kk}$.

2. Lapsen elatuksen tarve on 490 €/kk. Lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 200 €/kk ja lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky on 150 €/kk. Luonapitovähennyksen määrä on 27 €/kk.

Elatusavun määrä lasketaan seuraavasti:

A. $E = 490 \times 150 / (150 + 200) = 210 \text{ €/kk}$.

B. Todetaan, että lopputulos ylittää maksajan elatuskyvyn, joten elatusavun määränä pidetään vain 150 €/kk.

C. Tehdään luonapitovähennys: elatusavun määrä on $150 - 27 = 123 \text{ €/kk}$.

5.2 Elatusavun laskeminen useammalle lapselle

Kohta sisältää laskuohjeet niiden tilanteiden varalta, jossa sovitaan samalla kertaa kahdelle tai useammalle sisarukselle maksettavasta elatusavusta. Ohjeita voidaan soveltaa tapauksissa, joissa sisarukset asuvat saman vanhemman luona. Jos kaksi lasta asuu eri vanhempien luona, lasketaan kummallekin maksettavan elatusavun määrä erikseen 5.1 kohdan mukaisesti. Jos taas esimerkiksi kolmesta sisaruksesta vanhin asuu isän luona ja kaksi nuorinta äidin luona, lasketaan elatusapu, jota äiti

on velvollinen maksamaan vanhimmalle lapselle, 5.1 kohdan mukaisesti ja elatusapu, jota isä on velvollinen maksamaan kahdelle nuorimmalle lapselle, puolestaan 5.2 kohdan mukaisesti.

Kohdan 1 kappaleesta ilmenee se lähtökohta, että kunkin lapsen elatuksen tarve arvioidaan aina ensiksi yksilöllisesti. Myöhempiä laskutoimituksia varten lasten elatuksen tarve kuitenkin lasketaan yhteen.

Kohdan 2 kappale sisältää laskukaavan, jota käyttämällä saadaan selville kullekin lapselle maksettavan elatusavun määrä. Tämä laskukaava johtaa siihen, että sisaruksille maksettavat elatusavut ovat samansuuruiset, koska laskukaavassa yhden lapsen elatuksen tarpeena pidetään sisarusten elatuksen tarpeiden keskiarvoa.

Kohdan 3 kappale sisältää tarkistuksen, jolla turvataan se, ettei elatusapujen yhteismäärä ylitä maksajan elatuskykyä. Kohdan 2 kappaleen mukaisen laskelman lopputuloksena saatujen elatusapujen yhteismäärää on verrattava elatusapua maksavan vanhemman elatuskykyyn. Jos laskelman osoittamien elatusapujen yhteismäärä ylittää maksajan elatuskyvyn, kullekin lapselle maksettavan elatusavun määränä pidetään vain elatusapua maksavan vanhemman elatuskykyä jaettuna lasten lukumäärällä.

Kohdan 4 kappale sisältää mahdollisuuden poiketa 2 ja 3 kappaleen mukaisesta laskutavasta, jos tasasuuruista elatusavuista sopimista ei pidetä tarkoituksenmukaisena. Jos lasten elatuksen tarpeet ovat keskenään huomattavan erisuuruiset, voi olla tarkoituksenmukaista määrittää myös elatusavut erisuuruiseksi siten, että ne vastaavat suhteellisesti lasten elatuksen tarpeiden suuruutta. Selvää on, että elatusapujen yhteismäärän tulee tällöin pysyä samana kuin laskettaessa elatusapujen määrä 2 tai 3 kappaleen mukaisesti.

Lasten tarpeita suhteellisesti vastaavien erisuuruisten elatusapujen määrät saadaan tarvittaessa selville käyttämällä kunkin lapsen osalta erikseen seuraavaa laskukaavaa:

$$E1 = N \times E \times LT1 / YLT$$

E1 = lapselle 1 maksettavan elatusavun määrä

N = lasten lukumäärä

E = 2 tai 3 kappaleen osoittama laskennallinen tasasuuruinen elatusapu

LT1 = lapsen 1 elatuksen tarve

YLT = lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärä

Kohdan 5 kappale sisältää ohjeen luonapitovähennyksen tekemisestä. Luonapitovähennys tehdään tilanteesta riippuen joko 2, 3 tai 4 kappaleen osoittamasta elatusavun määrästä.

Esimerkkejä:

1. Elatusavusta ollaan sopimassa kahdelle sisarukselle. Vanhemman lapsen elatuksen tarve on 450 €/kk ja nuoremman lapsen elatuksen tarve on 430 €/kk. Lapsista erossa asuvan vanhemman elatuskyky on 400 €/kk ja lasten kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 600 €/kk. Luonapitovähennyksen määrä on kummankin lapsen osalta 28 €/kk.

Elatusavun määrä lasketaan seuraavasti:

- A. Lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärä: $450 + 430 = 880$ €/kk.
 B. Yhdelle lapselle maksettavan elatusavun määrä:

$$E = 880 / 2 \times 400 / (400 + 600) = 176$$
 €/kk
 C. Todetaan, että elatusapujen yhteismäärä ($2 \times 176 = 352$ €/kk) ei ylitä maksajan elatuskykyä.
 D. Todetaan, että ei ole tarkoituksenmukaista sopia erisuuruista elatusavuista.
 E. Tehdään luonapitovähennykset: elatusapu kummankin lapsen osalta on $176 - 28 = 148$ €/kk.

2. Elatusavusta ollaan sopimassa kolmelle sisarukselle. Vanhimman lapsen elatuksen tarve on 600 €/kk, keskimmäisen 350 €/kk ja nuorimman 250 €/kk. Lapsista erossa asuvan vanhemman elatuskyky on 600 €/kk ja lasten kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 500 €/kk. Luonapitovähennysten määrät ovat vanhimman lapsen osalta 39 €/kk, keskimmäisen osalta 35 €/kk ja nuorimman osalta 32 €/kk.

Elatusavun määrä lasketaan seuraavasti:

- A. Lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärä: $600 + 350 + 250 = 1200$ €/kk
 B. Yhdelle lapselle maksettavan elatusavun määrä:

$$E = 1200 / 3 \times 600 / (600 + 500) = 218$$
 €/kk
 C. Todetaan, että elatusapujen yhteismäärä ($3 \times 218 = 654$ €/kk) ylittää maksajan elatuskyvyn. Näin ollen kullekin lapselle maksettavan elatusavun määrä on $600 / 3 = 200$ €/kk.
 D. Todetaan, että tarkoituksenmukaista sopia erisuuruista elatusavuista. Lasketaan lasten elatuksen tarpeiden suhteellista suuruutta vastaavien elatusapujen määrät seuraavasti:
 1. Vanhimmalle lapselle maksettavan elatusavun määrä

$$E_1 = 3 \times 200 \times 600 / 1200 = 300$$
 €/kk
 2. Keskimmäiselle lapselle maksettavan elatusavun määrä

$$E_2 = 3 \times 200 \times 350 / 1200 = 175$$
 €/kk
 3. Nuorimmalle lapselle maksettavan elatusavun määrä

$$E_3 = 3 \times 200 \times 250 / 1200 = 125$$
 €/kk
 E. Tehdään luonapitovähennykset:
 1. Vanhimmalle lapselle maksettavan elatusavun määrä:

$$300 - 39 = 261 \text{ €/kk.}$$

2. Keskimmäiselle lapselle maksettavan elatusavun määrä:

$$175 - 35 = 140 \text{ €/kk.}$$

3. Nuorimmalle lapselle maksettavan elatusavun määrä:

$$125 - 32 = 93 \text{ €/kk.}$$

5.3 Viimekätinen kohtuullisuusarviointi

Lopuksi on vielä harkittava, onko ohjeen mukaisesti laskettu elatusapu yksittäistapauksessa kohtuullinen. Tässä kohtuullisuusarvioinnissa voidaan ottaa huomioon kaikki elatusavun suuruuteen lain mukaan vaikuttavat seikat. Erityisesti voidaan kiinnittää huomiota sellaisiin yksittäistapauksissa esiin tuleviin erityisiin olosuhteisiin, joita lähinnä tyyppitapauksia silmällä pitäen laaditussa ohjeessa ei ole otettu huomioon. Tällaisia voivat olla esimerkiksi vanhemman suuret velanhoitomenot, joita ei ole otettu huomioon 3.3.5 kohdan mukaisesti, lapsen poikkeuksellisen laaja tapaamisoikeus tai vanhempien elatuskyky ja lapsen vakiintuneet olosuhteet.

Elatusavun kohtuullisuutta harkittaessa voidaan ottaa huomioon vanhemman suuret velanhoitomenot, jos kysymys ei ole asunto- tai opintolainasta, mutta velka johtuu muusta hyväksyttävästä perusteesta. Esimerkiksi vanhemman velanhoitomenot, jotka johtuvat sellaisesta velasta, joka on otettu perheen elatusta varten vanhempien vielä asuessa yhdessä, saattavat yksittäistapauksessa antaa aiheen poiketa ohjeen mukaan lasketusta elatusavun määrästä. Velanhoitomenojen huomioon ottaminen tällä tavoin ei kuitenkaan ole aina perusteltua. Jos se, että vanhempi on ottanut yhteisen elatusvelan vastattavakseen, on jo esimerkiksi otettu huomioon osituksessa, sitä ei ole perusteltua ottaa enää huomioon kohtuullistamisperusteena elatusapusopimusta tehtäessä.

Vanhempien sopiessa poikkeuksellisen laajasta tapaamisoikeudesta saattaa joskus olla kohtuullista, että ohjeen mukaisesti lasketusta elatusavun määrästä poiketaan alaspäin. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa lapsen tapaamisoikeus on niin laaja, että lapsi viettää käytännössä puolet ajasta kummankin vanhemman luona, ja lisäksi on yksiselitteisesti sovittu, että lasta luonaan pitävä vanhempi vastaa lapsen luonapitoon välittömästi liittyvien välttämättömien elinkustannusten lisäksi myös tietyistä muista lapsen elatukseen kuuluvista kustannuseristä, kuten esimerkiksi tietyn harrastuksen kustannuksista tai päivähoitomaksuista. Tällöin voi yksittäistapauksessa olla kohtuullista, että luonapidon osalta tehtävä vähennys on suurempi kuin mikä se ohjeen mukaan laskettuna olisi.

Lisäksi esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa elatusapua maksavan vanhemman elatuskyky on suuri, saattaa yksittäistapauksessa olla kohtuullista, että lapsen vakiintuneita olosuhteita pyritään turvaamaan siten, että korotetaan elatusavun määrää jonkin verran laskelman osoittamasta määrästä. Tällainen poikkeaminen ylöspäin laskelman osoittamasta määrästä on kuitenkin tarkoitettu poikkeukselliseksi ja se vaatii tuekseen lapsen edun kannalta perustellut syyt.

5.4 Merkintä elatustukea varten

Sopimuksen perusteena olevien seikkojen luotettava toteaminen on tärkeää elatus-
turvalain (671/1998) soveltamisen kannalta. Lapsella on elatusurvalain nojalla
oikeus elatustukeen muun muassa silloin, kun syynä elatusavun alhaisuudelle on
elatusvelvollisen heikko tai täysin puuttuva elatuskyky. Tästä syystä kohdassa
annetaan ohje siitä, että jos elatusavun määrä on täysimääräisen elatustuen määrää
pienempi, sopimukseen tulee merkitä, johtuuko tämä elatusvelvollisen puutteelli-
sestä maksukyvyistä vai muusta syystä.

Jos elatusavun elatustukea alhaisempi määrä johtuu muusta syystä kuin elatusvel-
vollisen puutteellisesta maksukyvyistä, syytä ei ole välttämätöntä yksilöidä.

Kohdan 2 kappaleessa osoitetaan, miten arvioidaan, johtuuko elatusavun pienuus
elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä. Arvio toteutetaan vertaamalla oh-
jeen mukaisesti laskettua elatusvelvollisen elatuskykyä täysimääräisen elatustuen
määrään. Jos elatuskyky on täysimääräistä elatustukea suurempi, elatusavun pie-
nuus johtuu muusta syystä kuin elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä
eikä oikeutta täydentävään elatustukeen siten ole. Jos elatuskyky sitä vastoin on
täysimääräistä elatustukea pienempi, elatustuen ja elatuskyvyn erotus osoittaa
täydentävän elatustuen suuruuden.

Esimerkkejä:

1. Lapsen elatuksen tarve on 500 €/kk. Lapsen kanssa asuvan van-
hemman elatuskyky on 300 €/kk ja elatusapua maksavan vanhem-
man elatuskyky on 50 €/kk. Elatusapua maksavan vanhemman
osuudeksi lapsen tarpeesta saadaan $500 \times 50 / (50 + 300) =$
71 €/kk. Koska lopputulos ylittää maksajan elatuskyvyn, ela-
tusavun määrä on kuitenkin vain 50 €/kk. Luonapitovähennystä ei
tule tehtäväksi.

Tässä tapauksessa elatusavun määrä jää täysimääräisen elatustuen
määrää (118,15 euroa) pienemmäksi. Sen selvittämiseksi, johtuuko
tämä elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä, elatuskykyä ja
täysimääräistä elatustukea verrataan toisiinsa. Koska elatusapua
maksavan vanhemman elatuskyky jää täysimääräistä elatustukea
pienemmäksi, elatusavun pienuus johtuu elatusvelvollisen puutteel-
lisesta maksukyvyistä. Lapsella olisi oikeus täydentävään elatustu-
keen, jonka määrä on $118,15 - 50 = 68,15$ €/kk.

2. Lapsen elatuksen tarve on 500 €/kk. Lapsen kanssa asuvan van-
hemman elatuskyky on 1000 €/kk ja elatusapua maksavan vanhem-
man elatuskyky on 150 €/kk. Elatusapua maksavan vanhem-
man osuudeksi lapsen tarpeesta saadaan $500 \times 150 / (150 + 1000) =$
65 €/kk. Luonapitovähennystä ei tule tehtäväksi.

Tässäkin tapauksessa elatusavun määrä jää täysimääräisen elatus-tuen määrää pienemmäksi. Koska elatusapua maksavan vanhemman elatuskyky kuitenkin ylittää täysimääräisen elatustuen määrän, elatusavun määrän alhaisuus johtuu ns. muusta syystä. Lapsella ei näin ollen ole oikeutta täydentävään elatustukeen.

3. Lapsen elatuksen tarve on 250 €/kk. Kummankin vanhemman elatuskyky on 200 €/kk. Luonapitovähennyksen määrä on 49 €/kk.

Elatusavun määrä ennen luonapitovähennystä on $250 \times 200 / (200 + 200) = 125$ €/kk. Elatusavun määrä luonapitovähennyksen jälkeen on $125 - 49 = 76$ €/kk.

Elatusavun määrä jää alle elatustuen määrän. Tämä johtuu kuitenkin luonapitovähennyksestä eikä maksajan puutteellisesta elatuskyvystä, koska elatusvelvollisen elatuskyky ylittää täysimääräisen elatustuen määrän. Lapsella ei näin ollen ole oikeutta täydentävään elatustukeen.

4. Lapsen elatuksen tarve on 250 €/kk. Lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 150 €/kk ja elatusapua maksavan vanhemman elatuskyky on 50 €/kk. Luonapitovähennyksen määrä on 39 €/kk.

Elatusavun määrä ennen luonapitovähennystä on $250 \times 50 / (50 + 150) = 63$ €/kk.

Koska lopputulos ylittää maksajan elatuskyvyn, elatusavun määrä on kuitenkin vain 50 €/kk. Elatusavun määrä luonapitovähennyksen jälkeen on $50 - 39 = 11$ €/kk.

Elatusavun määrä jää alle elatustuen määrän. Tämä johtuu elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä täysimääräinen elatustuen 118,15 euron ja elatusvelvollisen elatuskyvyn 50 euron erotuksen eli 68,15 euron osalta ja muilta osin muusta syystä. Lapsella tulisi olla oikeus 68,15 euron suuruiseen täydentävään elatustukeen.

5. Samalla kertaa sovitaan elatusavusta kahdelle lapselle, joiden kummankin elatuksen tarve on 400 €/kk. Lasten kanssa asuvan vanhemman elatuskyky on 200 €/kk ja elatusapua maksavan vanhemman elatuskyky on 80 €/kk. Luonapitovähennystä ei tule tehtäväksi.

Elatusavun määrä lasta kohden on $(400 + 400) / 2 \times 80 / (80 + 200) = 114$ €/kk.

Koska laskelman lopputuloksena saatujen elatusapujen yhteismäärä

ylittää maksajan elatuskyvyn, elatusavun määränä pidetään vain $80 / 2 = 40$ €/kk.

Elatusavun määrä jää alle elatustuen määrän. Tämä johtuu elatusvelvollisen puutteellisesta maksukyvyistä täysimääräisen elatustuen 118,15 euron ja lasta kohden lasketun elatuskyvyn 40 euron erotuksen 78,15 euron osalta. Kummallakin lapsella tulisi olla oikeus tämänsuuruiseen elatustukeen.

Ohjeessa ei ole otettu kantaa siihen, miten täydentävän elatustuen määrä lasketaan sen jälkeen, kun indeksikorotus on muuttanut elatusavun suuruutta. Tämä kysymys on tarpeen ratkaista erikseen. Mahdollinen ratkaisu saattaisi olla se, että ohjeen osoittamaa laskutapaa sovelletaan sellaisenaan niin kauan kuin elatusavun määrä on elatusapua vahvistettaessa todettua elatuskykyä pienempi tai enintään sen suuruinen. Jos indeksikorotukset sitä vastoin nostavat elatusavun edellä mainittua elatuskyvyn määrää suuremmaksi, täydentävänä elatustukena maksettaisiin elatusavun ja elatustuen erotus.

Esimerkki

Elatusvelvollisen elatuskyky elatusapua vahvistettaessa on 80 €/kk, mikä vahvistetaan myös elatusavun suuruudeksi. Lapsi saa siten täydentävänä elatustukena täysimääräisen elatustuen (118,15 €) ja elatusvelvollisen elatuskyvyn (80 €) erotuksen eli 38,15 €/kk. Kahdeksan vuotta myöhemmin elatusapu on indeksikorotusten vuoksi noussut 88 €:on. Täydentävänä elatustukena maksetaan tällöin $118,5 \text{ €} - 88 \text{ €} = 20,5 \text{ €}$. (Esimerkissä on edellytetty, ettei elatustuen määrää ole vastaavana aikana korotettu.)

6 LUKU

ELATUSAVUN MUUTTAMINEN

6.1 Elatusavun muuttaminen olosuhteiden muutoksen perusteella

Ohjeessa elatusavun muuttamista tarkastellaan laskelman lopputuloksesta käsin. Laskelman lopputuloksella tarkoitetaan sitä elatusavun määrää, joka saadaan ohjeen mukaisesti laskettuna ilman viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin tekemistä. Elatusavun muuttamiselta edellytetään kahden kriteerin täyttymistä. Ensimmäkin elatusavun suuruuteen vaikuttavien olosuhteiden tulee olla muuttunut siinä määrin, että tehtäessä uusi elatusapulaskelma uusien tietojen perusteella laskelman

lopputuloksena saatava elatusavun määrä poikkeaa aikaisemmin vahvistetun elatusavun määrästä vähintään 15 prosenttia.

Muutoskynnyksen ylittyminen voi johtua joko yhdestä yksittäisestä tekijästä tai useaan samaan suuntaan vaikuttavan tekijän yhteisvaikutuksesta. Esimerkkinä yksittäisestä tekijästä voidaan mainita esimerkiksi elatusvelvollisen jääminen työttömäksi. Esimerkkinä yhteisvaikutuksesta voidaan mainita puolestaan tilanne, jossa lapsen kanssa asuvan vanhemman ansiotaso on noussut ja samaan aikaan lapsesta erossa asuvan vanhemman muu elatusvastuu on lisääntynyt. Vastaavasti yksittäinen olennainenkaan olosuhteiden muutos ei aina anna aiheutta muuttoa elatusapua, jos sen lisäksi on tapahtunut muitakin olosuhteiden muutoksia ja näiden erisuuntaisten muutosten vaikutukset kumoavat toisensa kokonaan tai ainakin niin suurelta osalta, että vaadittava muutuskynnys ei ylity.

Lisäksi muutokselta edellytetään, että se ei ole vain lyhytaikainen. Muutosta voidaan yleensä pitää lyhytaikaisena silloin, kun sen kesto on alle kaksi kuukautta. Esimerkkinä yleensä lyhytaikaisesta muutoksesta voidaan mainita vanhemman osallistuminen lakkoon.

Kun 15 prosentin muutuskynnyksen todetaan ylittyneen, tulee 2 kappaleen mukaan vielä harkita, onko elatusavun muuttamista pidettävä kokonaisuutena katsoen kohtuullisena. Muutoksen kohtuullisuus harkitaan aina tapauskohtaisesti. Harkinnassa voidaan kiinnittää huomiota muun muassa samankaltaisiin seikkoihin, jotka otetaan huomioon 5.3 kohdan mukaisessa viimekätisessä kohtuullisuusarvioinnissa.

OHJE LAPSEN ELATUSAVUN SUURUUDEN LASKEMISESTA

1 LUKU

YLEISTÄ

1.1 Ohjeen käyttöala

1. Tämä ohje koskee lapsen elatusavun suuruuden laskemista lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) mukaan.
2. Ohje on tarkoitettu käytettäväksi tilanteissa, joissa lapsella on kaksi Suomessa asuvaa elatusvelvollista vanhempaa ja hän asuu toisen luona. Ohjetta voidaan kuitenkin soveltuvin osin käyttää arvioitaessa lapsen elatuksen tarvetta ja vanhempien elatuskykyä muissakin tilanteissa.
3. Ohje ei koske lapsen elatuksesta annetun lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitetun koulutusavustuksen suuruuden laskemista.

1.2 Ohjeesta poikkeavan elatusapusopimuksen vahvistaminen

1. Vaikka vanhemmat ovat sopineet tämän ohjeen mukaan laskettua elatusapua pienemmästä elatusavusta, sopimus voidaan silti vahvistaa, jos sitä voidaan pitää lapsen elatuksesta annetun lain 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin tavoin kohtuullisena. Tätä harkittaessa otetaan huomioon lapsen oikeus riittävään elatukseen, vanhempien maksukyky sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.
2. Jos vanhemmat ovat sopineet tämän ohjeen mukaan laskettua elatusapua suuremmasta elatusavusta, sopimus voidaan vahvistaa, jollei sovittu elatusapu ole niin suuri, että sopimuksella selvästi on kokonaan tai osaksi muu tarkoitus kuin elatusvelvollisuuden täyttäminen.

1.3 Elatusavun suuruuden laskemisen lähtökohdat

1. Elatusavun suuruutta laskettaessa lähtökohtina ovat lapsen elatuksen tarve ja vanhempien elatuskyky.
2. Vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta elatuskykyjensä mukaisessa suhteessa. Lapsesta erossa asuva vanhempi vastaa kuitenkin lapsen elatuksesta enintään elatuskykynsä mukaisella määrällä.
3. Lapsen elatuksen tarve ja vanhempien elatuskyky arvioidaan kuukautta kohden.

1.4 Arvioinnin ajankohta ja tiedossa olevat muutokset

1. Elatusavun suuruutta laskettaessa lähtökohtana ovat sopimuksen tekohetkellä vallitsevat olosuhteet. Lisäksi otetaan huomioon lähitulevaisuudessa selvästi nähtävillä olevat vähäistä suuremmat olosuhteiden muutokset. Tällöin elatusavun suuruus lasketaan erikseen muutosta edeltävältä ja sen jälkeiseltä ajalta ja elatusavun suuruus muuttuu enakoituna muutosajankohtana.
2. Jos lapsen tai vanhemman kuukausitulojen määrä vaihtelee, kuukausituloina pidetään yhtä kahdestoistaosaa niistä tuloista, joita hänen arvioidaan saavan vuoden aikana. Sama koskee tilannetta, jossa kuukausittaisten menojen määrä vaihtelee.

1.5 Sopimuksen perusteena olevien seikkojen merkitseminen

Elatusapusopimukseen tai sen liitteeseen merkitään sopimuksen perusteena olevat seikat siinä määrin kuin ne ovat tulleet asiassa esille.

2 LUKU

LAPSEN ELATUKSEN TARPEEN ARVIOIMINEN

2.1 Lähtökohdat

1. Lapsen elatuksen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon elatuksesta aiheutuvat yleiset ja erityiset kustannukset siten kuin jäljempänä (2.2 ja 2.3) osoitetaan.
2. Edellä mainittujen kustannusten yhteismäärästä tehdään 2.4 jaksossa tarkoitettut vähennykset.

2.2 Yleiset kustannukset

1. Lapsen elatuksesta aiheutuvina yleisinä kustannuksina pidetään kustannuksia, jotka johtuvat:
 - a) ravinnosta;
 - b) vaatteista ja jalkineista;
 - c) henkilökohtaisesta hygieniasta;
 - d) puhelimesta ja tietokoneesta sekä puhelimen käytöstä ja muista tietoliikennekuluista;
 - e) taskurahasta;
 - f) tavanomaisesta virkistys- ja harrastustoiminnasta sekä sitä varten tarvittavista välineistä;
 - g) satunnaisista tai vähäisistä terveydenhoito- ja lääkekuluista;
 - h) satunnaisista tai vähäisistä koulutusmenoista;
 - i) lapsen osuudesta kodin kalusteista, koneista ja tarvikkeista;

- j) matkoista; sekä
 - k) muista näihin verrattavista seikoista.
2. Yleisten kustannusten määränä pidetään:
 - a) lapsen ollessa 0 – 6 -vuotias 250 euroa kuukaudessa;
 - b) lapsen ollessa 7 – 12 -vuotias 290 euroa kuukaudessa; ja
 - c) lapsen ollessa 13 – 17 -vuotias 390 euroa kuukaudessa.
 3. Jos lapsen elatuksesta tosiasiallisesti aiheutuvien yleisten kustannusten määrä erityisestä syystä on olennaisesti edellä mainittuja määriä alhaisempi, yleisten kustannusten määränä pidetään kuitenkin tosiasiallisten kustannusten määrää.

2.3 Erityiset kustannukset

2.3.1 Lapsen osuus asumiskustannuksista

Lapsen asumiskustannuksina otetaan huomioon alla olevan taulukon osoittama prosenttiosuus 3.3.2 kohdan 1 – 5 kappaleen mukaan laske-
tuista lapsen kanssa asuvan vanhemman asumiskustannuksista.

Perheessä asuvien lasten lukumäärä (huomioon otetaan vain lapsen kanssa asuvan vanhemman omat lapset)	Yhden lapsen osuus asumiskustannuksista
1 lapsi	23 %
2 lasta	19 %
3 lasta	16 %
4 lasta	14 %
5 lasta	12 %
6 lasta	11 %
7 lasta	10 %

2.3.2 Päivähoitokulut

1. Päivähoitokulut otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä.
2. Jos päivähoitokulut ylittävät kunnallisesta päivähoidosta perittävän maksun, päivähoitokuluina otetaan kuitenkin huomioon vain viimeksi mainittu määrä. Päivähoitokulut otetaan kuitenkin huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä kalliimman päivähoitomuodon valinnasta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia.

2.3.3 *Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut*

1. Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä.
2. Jos aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut ylittävät kunnan järjestämästä toiminnasta perittävän maksun, kuluina otetaan kuitenkin huomioon vain viimeksi mainittu määrä. Kulut otetaan kuitenkin huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä kalliimman aamu- ja iltapäivätoiminnan valinnasta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia.

2.3.4 *Koulutuskustannukset*

Lapsen koulutuksesta säännöllisesti aiheutuvat vähäistä suuremmat kustannukset otetaan huomioon, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä koulumuodon valinnasta tai koulutukseen hakeutumisesta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia ottaen erityisesti huomioon lapsen taipumukset ja toivomukset.

2.3.5 *Eryteisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset*

Lapsen erityisestä harrastuksesta aiheutuvat vähäistä suuremmat kustannukset otetaan huomioon, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä harrastuksen aloittamisesta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia ottaen erityisesti huomioon lapsen taipumukset ja toivomukset.

2.3.6 *Vakuutusmaksut*

Lapsen vakuutusmaksut otetaan huomioon, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä vakuutuksen ottamisesta tai jos maksut ovat perusteltuja ja kohtuullisia.

2.3.7 *Erytyiset terveydenhoitokustannukset*

1. Lapsen pitkäaikaiset ja vähäistä suuremmat terveydenhoito- ja lääkekulut, jotka ovat lapsen vamman tai sairauden vuoksi tarpeellisia, otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä. Sama koskee lapsen vamman tai sairauden vuoksi tarpeellisesta erityisravinnosta aiheutuvia lisäkustannuksia ja muita näihin verrattavia kustannuksia.
2. Jos lapselle maksetaan lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) mukaista hoitotukea tai vammaistukilain (124/1988) mukaista vammaistukea, 1 kappaleessa tarkoitetut kustannukset otetaan huomioon vain siltä osin kuin ne ylittävät hoito- tai vammaistuen määrän.

2.3.8 *Muut erityiset kustannukset*

Jos lapsen elatuksesta aiheutuu muita, 2.3.2 – 2.3.7 kohdassa tarkoitettuihin kustannuksiin verrattavia erityisiä kustannuksia, ne otetaan huomioon noudattaen 2.3.2 – 2.3.7 kohdasta ilmeneviä periaatteita.

2.4 **Vähennykset**

2.4.1 *Lapsilisä*

1. Lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle maksettava lapsilisä vähennetään lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista. Lapsilisälain (796/1992) 7 §:n 3 momentin mukaista yksinhuoltajakorotusta ei kuitenkaan vähennetä.
2. Jos vanhemmalla on oikeus nostaa lapsilisää useammasta kuin yhdestä lapsesta, lasketaan kunkin osalta vähennettävä määrä laskemalla yhteen lapsilisien määrät yksinhuoltajakorotuksia lukuun ottamatta ja jakamalla summa lasten lukumäärällä.

2.4.2 *Lapsen ansiotulot*

1. Lapsen satunnaisia tai vähäisiä ansiotuloja ei vähennetä lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista.
2. Jos lapsella on säännöllisesti vähäistä suurempia ansiotuloja, hänen elatuksestaan aiheutuvista kustannuksista vähennetään ansiotulojen nettomäärästä sellainen osuus, jolla hänen kohtuuden mukaan voidaan edellyttää itse vastaavan elatuksestaan.

2.4.3 *Lapsen pääomatulot ja varallisuus*

1. Lapsen pääomatulojen nettomäärä vähennetään hänen elatuksestaan aiheutuvista kustannuksista.
2. Lapsen varallisuutta ei oteta huomioon hänen elatuksen tarvettaan arvioitaessa. Jos lapsella kuitenkin on niin huomattava määrä varallisuutta, että hänen kohtuuden mukaan voidaan edellyttää käyttävän osan siitä elatukseensa, vähennetään lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista kohtuulliseksi harkittava määrä.

3 LUKU

VANHEMPIEN ELATUSKYVYN ARVIOIMINEN

3.1 Lähtökohdat

1. Vanhemman elatuskyky arvioidaan ottamalla huomioon vanhemman tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus siten kuin jäljempänä (3.2) osoitetaan.
2. Elatuskyvyn vähennyksenä otetaan huomioon kohtuulliset kustannukset, jotka aiheutuvat vanhemman omasta elatuksesta ja vanhemman muusta elatusvastuusta, siten kuin jäljempänä (3.3) osoitetaan.

3.2 Vanhemman tulot ja mahdollisuudet hankkia tuloja sekä varallisuus

3.2.1 Tulot

1. Vanhemman tuloilla tarkoitetaan palkkaa, palkkiota sekä muuta etuutta, joka maksetaan vanhemmalle työstä tai palveluksesta. Päivärahat ja kilometrikorvaukset katsotaan kuitenkin vanhemman tuloiksi vain, jos on ilmeistä, että niiden määrä olennaisesti ylittää ne välttämättömät kustannukset, jotka etuus on tarkoitettu kattamaan. Tällöin etuudesta vähennetään mainittujen kustannusten määrä.
2. Tuloilla tarkoitetaan myös yritystoiminnasta ja ammatinharjoittamisesta saatavia tuloja ja pääomatuloja sekä eläkkeitä, opintorahaa tai aikuisopintorahaa, työttömyyspäivärahaa ja muita vastaavia rahana annettavia sosiaalietuuksia. Lapsilisä katsotaan kuitenkin vanhemman tuloksi vain yksinhuoltajakorotuksen osalta.
3. Tuloina pidetään myös avioliittolain (234/1929) nojalla maksettavaa elatusapua sekä vakuutus- tai vahingonkorvausta taikka muuta siihen verrattavaa korvausta, jota maksetaan tulon sijasta tai korvaukseksi elatuksen vähentymisestä.
4. Rahana maksettaviin tuloihin lisätään vanhemman saamien luontoisetujen verotusarvo. Lisäystä ei kuitenkaan tehdä siltä osin kuin luontoisetu kattaa sellaisia vanhemman kohtuullisia elinkustannuksia, jotka 3.3.2 tai 3.3.4 kohdan mukaan saataisiin ottaa huomioon hänen elatuskykynsä vähennyksenä.
5. Tuloista vähennetään ennakonpidätyksen tai ennakonkannon mukainen vero ja siihen liittyvät työntekijän lakisääteiset maksut. Jos osa palkka- tai muista tuloista ulosmitataan, ulosmitattua osuutta pidetään elatuskykyä arvioitaessa vanhemman tulona.

3.2.2 Suoritukset, joita ei pidetä tuloina

Vanhemman tuloina ei kuitenkaan pidetä:

- a) vähäisiksi katsottavia ja satunnaisesti maksettavia avustuksia ja palkkioita;
- b) vammaistukilain (124/1988) mukaista vammaistukea ja kansaneläkelain (347/1956) mukaista eläkkeensaajan hoitotukea;
- c) toimeentulotukea;
- d) työttömyysturvalaissa (1290/2002), julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa (1295/2002) tai kuntoutusrahalaisissa (611/1991) tarkoitettua ylläpitokorvausta;
- e) opiskelijan opintolainaa; eikä
- f) asumistukilain (408/1975) mukaista yleistä asumistukea, eläkkeensaajien asumistukilain (591/1978) mukaista eläkkeensaajan asumistukea, opintotukilain (65/1994) mukaista asumislisää tai sotilasavustuslain (781/1993) mukaista asumisavustusta.

3.2.3 Mahdollisuudet hankkia tuloja

1. Jos vanhemman tulot ilman hyväksyttävää syytä ovat alhaisemmat kuin mitä hän kykenisi hankkimaan, hänen tuloinaan otetaan huomioon se määrä, jonka hän voisi saada. Arvioitaessa vanhemman kykyä hankkia tuloja otetaan huomioon vanhemman työkyky, koulutus, työkokemus, ikä ja näihin verrattavat muut seikat.
2. Hyväksyttävänä syynä tulojen alhaisuuteen pidetään:
 - a) opiskelua ensimmäiseen ammattiin;
 - b) jatko-, täydennys- tai uudelleen koulutuksen hankkimista, jos sitä voidaan pitää perusteltuna vanhemman elatuskyvyn säilyttämiseksi tai parantamiseksi;
 - c) työttömyyttä, joka ei johdu vanhemman omasta syystä;
 - d) vankeusrangaistusta;
 - e) äitiys-, isyys-, vanhempain- tai hoitovapaan taikka osittaisen hoitovapaan käyttämistä;
 - f) asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamista; sekä
 - g) muuta näihin verrattavaa syytä.

3.2.4 Vanhemman varallisuus

1. Jos vanhemmalla on muuta kuin perusturvaansa kuuluvaa varallisuutta, se otetaan kohtuuden mukaan huomioon hänen elatuskykynsä lisäyksenä. Lisäyksen määrä harkitaan ottamalla huomioon erityisesti varallisuuden määrä ja laatu.
2. Perusturvaan kuuluvaan varallisuuteen luetaan vanhemman vakinaisena asuntona käytettävä vanhemman ja hänen perheensä tarpeisiin nähden kohtuullinen asunto, tavanomainen asuntoirtoimisto, henkilökoh-

taiset tavarat sekä työvälineet ja niihin rinnastettavat esineet, joita vanhempi tarvitsee toimeentulonsa turvaamiseen.

3.3 Vähennykset

3.3.1 Yleiset elinkustannukset

1. Vanhemman yleisinä elinkustannuksina pidetään kustannuksia, jotka johtuvat:
 - a) ravinnosta;
 - b) vaatteista ja jalkineista;
 - c) satunnaisista tai vähäisistä terveydenhoito- ja lääkekuluista;
 - d) henkilökohtaisesta hygieniasta;
 - e) kodin puhtaudesta ja ylläpidosta sekä asuntoirtoimiston hankinnasta;
 - f) puhelimesta ja tietokoneesta sekä puhelimen käytöstä ja muista tietoliikennekuluista;
 - g) tavanomaisesta virkistys- ja harrastustoiminnasta sekä sitä varten tarvittavista välineistä;
 - h) sanomalehden tilauksesta ja televisiomaksusta; sekä
 - i) muista näihin verrattavista seikoista.
2. Yleisten elinkustannusten määränä pidetään:
 - a) yksin asuvan henkilön tai yksinhuoltajan osalta 500 euroa kuukaudessa; ja
 - b) avioliitossa, avioliitonomaisessa suhteessa tai muussa parisuhteessa elävän henkilön osalta 420 euroa kuukaudessa.
3. Jos vanhemman omasta elatuksesta tosiasiallisesti aiheutuvien yleisten elinkustannusten määrä erityisestä syystä on olennaisesti edellä mainittuja määriä alhaisempi, yleisten elinkustannusten määränä pidetään kuitenkin tosiasiallisten kustannusten määrää.

3.3.2 Asumiskustannukset

1. Vanhemman asumiskustannukset otetaan huomioon sen suuruisina kuin hän niitä maksaa. Jos vanhemman maksamat kustannukset kuitenkin ylittävät selvästi paikkakunnalla kohtuullisina pidettävien asumiskustannusten määrän, asumiskustannuksina otetaan huomioon vain kohtuullisina pidettävät menot. Asumiskustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon vanhemman kanssa asuvan perheen koko sekä muualla asuvan lapsen tapaamisoikeus. Vanhemman perheeseen luetaan kuuluvaksi hänen lapsensa sekä hänen avio- tai avopuolionsa tai muu henkilö, jonka kanssa hän elää parisuhteessa.

2. Asumiskustannuksiin luetaan vuokra, asunto-osakeyhtiössä hoito- ja rahoitusvastike, asumisoikeusasunnosta perittävä käyttövastike sekä asuntolainan korot ja lyhennykset.
3. Asumiskustannuksiin luetaan lisäksi erikseen suoritettavat asumiseen liittyvät välttämättömät menot, kuten vesi-, sähkö-, kaasu-, lämmitys-, sauna- ja jätehuoltomaksut, maan- tai tontinvuokra, kiinteistövero samoin kuin muut kiinteistöstä perittävät maksut sekä tavanomaisen koti- tai kiinteistövakuutuksen vakuutusmaksut.
4. Asumiskustannuksista vähennetään asumistuki, asumislisä tai sotilasavustuksen asumisavustus.
5. Jos vanhempi elää avioliitossa, avioliitonomaisessa suhteessa tai muussa parisuhteessa, puolisoiden katsotaan vastaavan heidän yhteenlaskettujen asumiskustannustensa nettomäärästä puoliksi.
6. Edellä 2.3.1 kohdassa osoitetuin tavoin lasketut elatusapuun oikeutetun lapsen asumiskustannukset vähennetään lopuksi hänen kanssaan asuvan vanhemman asumiskustannuksista.

3.3.3 Erityiset terveydenhoitokustannukset

1. Vanhemman pitkäaikaiset ja vähäistä suuremmat terveydenhoito- ja lääkekulut, jotka ovat vanhemman vamman tai sairauden vuoksi tarpeellisia, otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä. Sama koskee vanhemman vamman tai sairauden vuoksi tarpeellisesta erityisravinnosta aiheutuvia lisäkustannuksia ja muita näihin verrattavia kustannuksia.
2. Jos vanhemmalle maksetaan vammaistukilain mukaista vammaistukea tai kansaneläkelain mukaista eläkkeensaajan hoitotukea, 1 kappaleessa tarkoitetut kustannukset otetaan huomioon vain siltä osin kuin ne ylittävät vammais- tai hoitotuen määrän.

3.3.4 Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset ja työmatkakustannukset

1. Jos vanhempi välttämättä tarvitsee työmatkoihinsa tai muusta erityisestä syystä omaa autoa, auton tällaisesta käytöstä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset otetaan huomioon vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä.
2. Muussa tapauksessa vanhemmalle aiheutuvat työmatkakustannukset otetaan huomioon halvimman tarkoituksenmukaisen matkustustavan käyttämisestä aiheutuvien kustannusten mukaisesti.

3.3.5 *Velanhoitomenot*

1. Vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä otetaan huomioon opintolainan korot ja lyhennykset.
2. Asuntolainan hoitomenot otetaan huomioon siten kuin edellä (3.3.2) osoitetaan.

3.3.6 *Vanhemman muu elatusvastuu*

1. Jos vanhemman kanssa asuu hänen muita lapsiaan, hän saa tehdä kunkin lapsen osalta elatusvähennyksen. Sen määrä on 2.2 kohdan 2 kappaleen mukainen lapsen elatuksesta aiheutuvien yleisten kustannusten määrä, josta kuitenkin vähennetään elatusapu, elatustuki ja perhe-eläke, jota lapsi saa tai jota hänellä olisi oikeus saada.
2. Jos 1 kappaleessa tarkoitettu lapsi on vanhemman ja hänen kanssaan samassa taloudessa asuvan henkilön yhteinen, elatusvähennys on vain puolet 1 kappaleen mukaisesta määrästä. Jos lapsen toinen vanhempi on kykenemätön osallistumaan lapsen elatukseen tai jos hänen elatuskykynsä on vähäinen, elatusvähennyksen määrä voi olla tätä suurempi, kuitenkin enintään 1 kappaleen mukainen määrä.
3. Jos vanhempi maksaa elatusapua muualla asuvalle lapselleen, elatusapu otetaan huomioon sen suuruisena kuin se on vahvistettu. Jos kuitenkin vahvistettu elatusapu on vanhemman elatuskyky ja muut olosuhteet huomioon ottaen selvästi liian suuri, elatusavusta otetaan huomioon vain kohtuulliseksi katsottava osuus.
4. Jos vanhemman aviopuoliso on hyväksyttävästä syystä kokonaan tai osaksi vanhemman elatuksen varassa, vanhempi saa vähentää aviopuolisonsa yleisiin elinkustannuksiin ja asumiskustannuksiin tarvittavan määrän. Vähennyksen enimmäismäärä on kuitenkin yleisten elinkustannusten osalta 420 euroa kuukaudessa ja asumiskustannusten osalta 3.3.2 kohdan 1 – 5 kappaleen mukaan laskettu määrä.
5. Jos vanhemman avopuoliso on avopuolisoiden yhteisen lapsen hoidon vuoksi kokonaan tai osaksi vanhemman elatuksen varassa, vanhempi saa vähentää avopuolisonsa elinkustannuksiin tarvittavan määrän, kuitenkin enintään 210 euroa kuukaudessa.
6. Elatusapua, jonka vanhempi on velvollinen suorittamaan aviopuolisolleen tai entiselle aviopuolisolleen, ei vähennetä.

3.3.7 *Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset*

Lapsen tapaamisoikeuden toteuttamisesta aiheutuvat matkakustannukset otetaan huomioon sen vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä, joka

vastaa niistä. Kustannukset otetaan huomioon halvimman tarkoituksenmukaisen matkustustavan käyttämisestä aiheutuvien kustannusten mukaisesti. Vähennyksen saa kuitenkin tehdä vain siltä osin kuin kustannusten määrä lasta kohden ylittää 100 euroa kuukaudessa. Vähennyksen enimmäismäärä on 100 euroa kuukaudessa lasta kohden.

3.4 Lapsikorotus

Jos vanhemmalle maksettavaa sosiaalietuutta on korotettu sen lapsen perusteella, jolle maksettavaa elatusapua sopimus koskee, vanhemman elatuskyvyn määränä pidetään vähintään lapsikorotuksen nettomäärää.

4 LUKU

LUONAPITOVÄHENNYS

4.1 Luonapitovähennyksen määräämisen lähtökohdat

1. Jos lapsesta erossa asuva vanhempi pitää lasta luonaan, elatusavun määrästä tehdään lapsen välttämättömiä elinkustannuksia luonapitotapaamisoikeuden vastaava vähennys siten kuin jäljempänä osoitetaan.
2. Luonapitovähennyksen määräämisen lähtökohtana on se, kuinka monta yötä kuukaudessa lapsi vahvistetun tapaamisoikeuden mukaan kalenterivuoden aikana keskimäärin on sen vanhemman luona, jonka kanssa hän ei asu.
3. Jos tapaamisoikeudesta on muutoin sovittu tai jos toteutunut tapaamisoikeus muuten kuin tilapäisesti olennaisesti poikkeaa vahvistetusta tapaamisoikeudesta, luonapitovähennys määrätään kuitenkin sen mukaan, kuinka monta yötä kuukaudessa lapsi tosiasiallisesti kalenterivuoden aikana keskimäärin on sen vanhemman luona, jonka kanssa hän ei asu.

4.2 Luonapitovähennyksen määrä

1. Luonapitovähennyksen määrä ilmenee seuraavasta taulukosta:

Luonapidon määrä keskimäärin	0 – 6 -vuotias lapsi	7 – 12 - vuotias lapsi	13 – 17 -vuotias lapsi
alle 7 yötä kuukaudessa	ei vähennystä	ei vähennystä	ei vähennystä
7 – 9 yötä kuukaudessa	26 €	28 €	31 €
10 – 12 yötä kuukaudessa	35 €	38 €	43 €
13 – 15 yötä kuukaudessa	45 €	49 €	54 €

2. Jos vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ei riitä kattamaan lapsen elatuksen tarvetta, luonapitovähennyksen määrä lasketaan käyttämällä seuraavaa laskukaavaa:

$$LPV = T \times \frac{EK + LK}{LT}$$

- LPV = luonapitovähennys
 T = taulukosta ilmenevä luonapitovähennyksen perusmäärä
 EK = lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky
 LK = lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky
 LT = lapsen elatuksen tarve

3. Jos sovittaessa samalla kertaa elatusavusta useammalle vanhempien yhteiselle lapselle vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ei riitä kattamaan lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärää, luonapitovähennyksen määrä lasketaan kunkin lapsen osalta erikseen käyttämällä seuraavaa laskukaavaa:

$$LPV = T \times \frac{EK + LK}{YLT}$$

- LPV = luonapitovähennys
 T = taulukosta ilmenevä luonapitovähennyksen perusmäärä
 EK = lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky
 LK = lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky
 YLT = lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärä

5 LUKU

ELATUSAVUN SUURUUDEN LASKEMINEN

5.1 Elatusavun laskeminen yhdelle lapselle

1. Elatusavun määrä yhdelle lapselle lasketaan käyttämällä seuraavaa laskukaavaa:

$$E = LT \times \frac{EK}{EK + LK}$$

- E = elatusavun määrä
 LT = lapsen elatuksen tarve
 EK = lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky
 LK = lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky

2. Jos lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky on pienempi kuin 1 kappaleen mukaan laskettu elatusavun määrä, elatusavun määränä pidetään kuitenkin vain hänen elatuskykynsä määrää.
3. Tämän kohdan 1 tai 2 kappaleen osoittamasta elatusavun määrästä tehdään luonapitovähennys, jonka suuruus määräytyy 4.2 kohdan mukaisesti.

5.2 Elatusavun laskeminen useammalle lapselle

1. Jos samalla kertaa sovitaan elatusavusta useammalle vanhempien yhteiselle lapselle, jotka asuvat saman vanhemman luona, lasketaan kunkin lapsen elatuksen tarve erikseen 2 luvun ohjeiden mukaisesti ja lasketaan niiden määrät yhteen.
2. Kullekin lapselle maksettavan elatusavun määrä lasketaan käyttämällä seuraavaa laskukaavaa:

$$E = \frac{YLT}{N} \times \frac{EK}{EK + LK}$$

- E = elatusavun määrä
 YLT = lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärä
 N = lasten lukumäärä
 EK = lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky
 LK = lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky

3. Jos lapsista erossa asuvan vanhemman elatuskyky on pienempi kuin 2 kappaleen mukaan laskettujen elatusapujen yhteismäärä, kullekin

lapselle maksettavan elatusavun määränä pidetään kuitenkin vain vanhemman elatuskyvyn määrää jaettuna lasten lukumäärällä.

4. Jos lasten elatuksen tarpeet ovat keskenään huomattavan erisuuruiset, voidaan elatusapujen määrät kuitenkin sopia erisuuruisiksi siten, että elatusapujen suuruudet vastaavat suhteellisesti lasten elatuksen tarpeiden suuruutta. Elatusapujen yhteismäärän tulee vastata 2 tai 3 kappaleen mukaisesti laskettujen elatusapujen yhteismäärää.
5. Tämän kohdan 2, 3 tai 4 kappaleen osoittamista elatusavun määristä tehdään luonapitovähennykset, joiden suuruus määräytyy 4.2 kohdan mukaisesti.

5.3 Viimekätinen kohtuullisuusarviointi

Kun elatusavun suuruus on laskettu edellä selostetuin tavoin, on lopuksi vielä arvioitava, onko lopputulos kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioiden ottaen kohtuullinen.

5.4 Merkintä elatustukea varten

1. Jos elatusavun määrä on sovittu elatusturvalain (671/1998) 7 §:n mukaista täysimääräisen elatustuen määrää pienemmäksi, sopimukseen merkitään, johtuuko tämä elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä vai muusta syystä.
2. Elatusavun pienuuden katsotaan johtuvan puutteellisesta elatuskyvystä siltä osin kuin vanhemman elatuskyky on täysimääräistä elatustukea pienempi.

6 LUKU

ELATUSAVUN MUUTTAMINEN

6.1 Elatusavun muuttaminen olosuhteiden muutoksen perusteella

Elatusavun määrää voidaan muuttaa, jos:

- a) elatusavun suuruuteen vaikuttavat olosuhteet ovat elatusavun vahvistamisen jälkeen muuttuneet siten, että uusien olosuhteiden perusteella 5.1 tai 5.2 kohdan mukaisesti lasketun elatusavun määrä poikkeaa vähintään 15 prosenttia vahvistetun elatusavun määrästä, eikä muutos ole lyhytaikainen; ja
- b) elatusavun muuttamista on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

LOMAKKEET LAPSEN ELATUSAVUN SUURUUDEN LASKEMISEKSI
(tarkoitettu liitettäväksi elatusapusopimukseen)

LAPSEN ELATUKSEN TARVE

LIITE 1

LAPSEN NIMI: _____

Yleiset kustannukset (2.2)	
Erityiset kustannukset (*) (2.3)	
Lapsen osuus asumiskustannuksista (2.3.1)	
Päivähoitokulut (2.3.2)	
Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut (2.3.3)	
Koulutuskustannukset (2.3.4)	
Erityisen harrastuksen kustannukset (2.3.5)	
Vakuutusmaksut (2.3.6)	
Erityiset terveydenhoitokustannukset (2.3.7)	
Muut erityiset kustannukset (2.3.8)	
Yleiset ja erityiset kustannukset yhteensä	
Vähennykset (2.4)	
Lapsilisä (2.4.1)	
Lapsen ansiotulot (2.4.2)	
Lapsen pääomatulot ja varallisuus (2.4.3)	
Vähennykset yhteensä	
LAPSEN ELATUKSEN TARVE (Yleiset ja erityiset kustannukset yhteensä – vähennykset yhteensä; lopputulos siirretään lomakkeelle 4 A tai 4 B)	

(*) Perusteet voidaan tarvittaessa kirjata kohtaan ”Erityiset perustelut ja lisäselvitykset”

**LAPSEN KANSSA ASUVAN VANHEMMAN
ELATUSKYKY**

LIITE 2 A

VANHEMMAN NIMI: _____

Tulot ja varallisuus (3.2)	
Ansiotulot päätoimesta (netto)	
Tulot elinkeinotoiminnasta (netto)	
Eläketulot (netto)	
Sosiaaliset etuudet (merkitään etuus ja sen määrä)	
Lapsilisän yksinhuoltajakorotus	
Pääoma- ja osinkotulot	
Muut tulot, mitkä? (esim. maataloustulo, metsätulo, tulot sivutoimesta, lomarahat yms.)	
Vanhemman muu kuin perusturvaan kuuluva varallisuus (3.2.4); merkitään omaisuuden laatu, määrä ja arvo	
Tulot ja varallisuus yhteensä	

Vähennykset (3.3)	
Yleiset elinkustannukset (3.3.1)	
Asumiskustannukset (3.3.2)	
Vuokra, vastike, asuntolainan korko ja lyhennys	
Vesimaksu	
Sähkölasku	
Muut huomioon otettavat asumiskustannukset, mitkä?	
Asumiskustannukset yhteensä	
Vähennetään asumistuki/asumislisä/asumisavustus	
Nettoasumiskustannukset	
Vanhemman osuus nettoasumiskustannuksista	
Vähennetään lapsen osuus asumiskustannuksista	
Huomioon otettavat asumiskustannukset yhteensä	
Erityiset terveydenhoitokustannukset (3.3.3)	
Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset ja työmatkakustannukset (3.3.4)	
Velanhoitomenot (3.3.5)	
Vanhemman muu elatusvastuu, erittely seuraavalla sivulla (3.3.6)	
Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset (3.3.7)	
Vähennykset yhteensä	
Lapsikorotus netto (3.4)	
VANHEMMAN ELATUSKYKY (Tulot ja varallisuus yhteensä – vähennykset yhteensä; siirretään lomakkeelle 4 A tai 4 B. Jos vanhemman elatuskyky on pienempi kuin lapsikorotus, elatuskykynä pidetään lapsikorotuksen nettomäärää)	

ERITTELY LAPSEN KANSSA ASUVAN VANHEMMAN MUUSTA ELATUSVASTUUSTA (3.3.6)

1. Vanhemman kanssa asuvat muut lapset:

Lapsen nimi	Yleiset elinkustannukset	Vähennykset (muualta tuleva elatusapu/elatustuki/perhe-eläke)	Erotus	Siitä vanhemman vastattavaksi tuleva osuus
1.				
2.				
3.				
4.				
Yhteensä	--	--	--	

2. Vanhemman muualla asuville lapsille maksamat elatusavut

Lapsen nimi	Elatusavun määrä
1.	
2.	
3.	
4.	
Yhteensä	

3. Aviopuolison elinkustannukset:

- Yleiset elinkustannukset _____ euroa
- Asumiskustannukset _____ euroa

4. Avopuolison elinkustannukset: _____

Muu elatusvastuu yhteensä: _____ (*)

_____ (*) Siirretään liitteen 2 A kohtaan ”Vanhemman muu elatusvastuu” (3.3.6).

**LAPSESTA EROSSA ASUVAN VANHEMMAN
ELATUSKYKY**

LIITE 2 B

VANHEMMAN NIMI: _____

Tulot ja varallisuus (3.2)	
Ansiotulot päätoimesta (netto)	
Tulot elinkeinotoiminnasta (netto)	
Eläketulot (netto)	
Sosiaaliset etuudet (merkitään etuus ja sen määrä)	
Lapsilisän yksinhuoltajakorotus	
Pääoma- ja osinkotulot	
Muut tulot, mitkä? (esim. maataloustulo, metsätulo, tulot sivutoimesta, lomarahat yms.)	
Vanhemman muu kuin perusturvaan kuuluva varallisuus (3.2.4); merkitään omaisuuden laatu, määrä ja arvo	
Tulot ja varallisuus yhteensä	

Vähennykset (3.3)	
Yleiset elinkustannukset (3.3.1)	
Asumiskustannukset (3.3.2)	
Vuokra, vastike, asuntolainan korko ja lyhennys	
Vesimaksu	
Sähkölasku	
Muut huomioon otavat asumiskustannukset, mitkä?	
Asumiskustannukset yhteensä	
Vähennetään asumistuki/asumislisä/asumisavustus	
Nettoasumiskustannukset	
Vanhemman osuus nettoasumiskustannuksista	
Erityiset terveydenhoitokustannukset (3.3.3)	
Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset ja työmatkakustannukset (3.3.4)	
Velanhoitomenot (3.3.5)	
Vanhemman muu elatusvastuu, erittely seuraavalla sivulla (3.3.6)	
Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset (3.3.7)	
Vähennykset yhteensä	
Vanhemman elatuskyky (tulot ja varallisuus yhteensä – vähennykset yhteensä)	
Lapsikorotus netto (3.4)	
VANHEMMAN ELATUSKYKY (Siirretään lomakkeelle 4 A tai 4 B. Jos vanhemman elatuskyky on pienempi kuin lapsikorotus, elatuskykynä pidetään lapsikorotuksen nettomäärää)	

ERITTELY LAPSESTA EROSSA ASUVAN VANHEMMAN MUUSTA ELATUSVASTUUSTA (3.3.6)

1. Vanhemman kanssa asuvat muut lapset:

Lapsen nimi	Yleiset elinkustannukset	Vähennykset (muualta tuleva elatusapu/elatustuki/perhe-eläke)	Erotus	Siitä vanhemman vastattavaksi tuleva osuus
1.				
2.				
3.				
4.				
Yhteensä	--	--	--	

2. Vanhemman muualla asuville lapsille maksamat elatusavut

Lapsen nimi	Elatusavun määrä
1.	
2.	
3.	
4.	
Yhteensä	

3. Aviopuolison elinkustannukset:

- Yleiset elinkustannukset _____ euroa
- Asumiskustannukset _____ euroa

4. Avopuolison elinkustannukset: _____

Muu elatusvastuu yhteensä: _____ (*)

(*) Siirretään liitteen 2 B kohtaan ”Vanhemman muu elatusvastuu” (3.3.6).

Erityiset perustelut ja lisäselvitykset

LUONAPITOVÄHENNYS

LIITE 3

Luonapitovähennys on laskettu:

___ Vahvistetun tapaamisoikeuden mukaan

___ Muutoin sovitun mukaisesti/ tosiasiallisen oleskelun mukaan

Luonapidon määrä keskimäärin _____ yötä/kk

Vähennyksen suuruus _____ €/kk

Jos vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky ei riitä kattamaan lapsen/ lasten elatuksen tarvetta, korjattu luonapitovähennys lasketaan:

Luonapitovähennyksen määrä _____ x Vanhempien yhteenlaskettu elatuskyky _____

_____ = _____

Lapsen/lasten elatuksen tarve _____

ELATUSAPULASKELMA YHDELLE LAPSELLE

LIITE 4 A

1. Laskelma

Lapsen tarve: _____ X $\frac{\text{Elatusvelvollisen elatuskyky: _____}}{\text{Vanhempien yhteenslaskettu elatuskyky: _____ + _____}} =$ _____

2. Vertailu

- Elatusvelvollisen elatuskyky riittää kattamaan laskelman osoittaman määrän

Kyllä _____

Ei _____

- Mikäli elatusvelvollisen elatuskyky ei riitä kattamaan laskelman osoittamaa määrää, on elatusavun määrä = elatusvelvollisen elatuskyky _____ €/kk

3. Tarkistus viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin perusteella**4. Merkintä elatustukea varten**

- Elatustuen määrää pienempi elatusapu johtuu:

- A. Elatustuen määrää pienempi elatusapu johtuu _____ €:n osalta elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä (vähennetään täysimääräisen elatustuen määrästä elatusvelvollisen elatuskyvyn määrä)
- B. Elatustuen määrää pienempi elatusapu ei johdu elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä ____ (elatusvelvollisen elatuskyky on vähintään yhtä suuri kuin täysimääräinen elatustuki)

5. Elatusavun määrä

Elatusavun määrä 1, 2 tai 3 kohdasta vähennettynä luonapitovähennyksen määrällä =

_____ €/kk

ELATUSAPULASKELMA USEALLE LAPSELLE

LIITE 4 B

1. Laskelma

Lasten tarpeet yhteensä: _____ X **Elatusvelvollisen elatuskyky:** _____ =
 Lasten lukumäärä _____ **Vanhempien** _____
yhteenlaskettu elatuskyky: _____ + _____

2. Vertailu

- Kullekin lapselle maksettavan elatusavun määrä 1 kohdasta _____

- Kaikille lapsille maksettava elatusavun määrä yhteensä _____

- Elatusvelvollisen elatuskyky riittää kattamaan laskelman osoittaman yhteismäärän

Kyllä _____

Ei _____

- Mikäli elatusvelvollisen elatuskyky ei riitä kattamaan laskelman osoittamaa yhteismäärää, on elatusavun määrä elatusvelvollisen elatuskyky jaettuna lasten lukumäärällä: _____ €/kk

3. Tarkistus viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin perusteella**4. Merkintä elatustukea varten**

- Elatustuen määrää pienempi elatusapu johtuu:

- A. Elatustuen määrää pienempi elatusapu johtuu _____ €:n osalta elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä (vähennetään täysimääräisen elatustuen määrästä elatusvelvollisen elatuskyvyn määrä)
- B. Elatustuen määrää pienempi elatusapu ei johdu elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä _____ (elatusvelvollisen elatuskyky on vähintään yhtä suuri kuin täysimääräinen elatustuki)

5. Elatusavun määrä

Elatusavun määrä 1, 2 tai 3 kohdasta vähennettynä luonapitovähennyksen määrällä =

_____ €/kk

Sarjan aiemmat julkaisut vuonna 2006

1. Kuluttajavalituslautakunnan toimivallan laajentaminen ja ryhmävalitusmenettely
2. Kansallinen päätöksenteko sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisesta
Perustuslain muuttamista selvittäneen työryhmän mietintö
3. Tulliselvityksrikoksia koskeva lainsäädäntö
4. Ehdotus laiksi ryhmäkanteesta
5. Yrityssaneerausta koskevan lainsäädännön tarkistaminen
6. Todistajien tukipalvelut
7. Maaseutuelinkeinojen valituslautakunnassa käsiteltävien asioiden siirtäminen hallinto-oikeuksiin. Välimietintö
8. Rikoksista kansainvälistä oikeutta vastaan
9. Asunto-osakeyhtiölakityöryhmän mietintö